

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Nina Engelman

Teme, junaki in zgodbene stalnice v sodobni slovenski
mladinski realistični prozi

Diplomsko delo

Mentor red. prof. dr. Igor Saksida

Ljubljana, avgust 2010

Kazalo:

1. Izvleček	4
2. Uvod.....	5
3. Sodobna mladinska realistična pripovedna proza	6
3.1 Opredelitev pojma sodobna mladinska realistična pripovedna proza	6
3.1.1 Definicija mladinske književnosti	6
3.1.2 Opredelitev pojma sodobna (mladinska) književnost	7
3.1.3 Opredelitev pojma mladinska realistična književnost.....	7
3.1.4 Mladinska resničnostna proza	9
3.1.4.1 Pripoved s človeškimi osebami	9
3.1.4.2 Živalska zgodba	10
3.1.4.3 Avtobiografska pripoved	11
3.1.4.4 Zabavna oz. trivialna pripoved	13
3.2 Modeli realistične proze v sodobni slovenski mladinski književnosti	15
4. Teorija o književnih zvrsteh, vrstah in žanrih v mladinski književnosti 17	17
4.1 Mladinska realistična daljša pripovedna proza	18
4.1.1 Mladinski (realistični) roman	18
4.1.1.1 Romaneski sinkretizem v mladinskem (realističnem) romanu	19
4.1.1.2 Žanri slovenskega mladinskega realističnega romana	19
4.1.1.2.1 Avanturistični mladinski roman	20
4.1.1.2.2 Ljubezenski mladinski roman.....	21
4.1.1.2.3 Socialno-psihološki mladinski roman	23
4.1.1.2.4 Roman 'v kavbojkah' ali jeans roman	28
4.1.1.3 Prehodna književnost oz. književnost za mlade odrasle	29
4.1.2 Realistična pripoved (povest)	30
4.1.3 Mladinska kratka pripovedna proza	31
4.1.3.1 Žanri slovenske mladinske realistične kratke zgodbe	31
5. Obseg pojma mladinska književnost	33
5.1 Otroška književnost	33
5.1.1 Obdobja otrokovega bralnega (in pisnega) razvoja	34
5.1.1.1 Realistično oz. robinzonsko obdobje bralnega razvoja	36
5.1.1.1.1 Slovenska mladinska realistična avanturistična proza	36
5.1.1.1.1.1 Žanri slovenske mladinske realistične avanturistične proze	37
5.2 Najstniška književnost	41
5.2.1 Tabujске teme v najstniški književnosti	42
6. Teme, junaki in zgodbene stalnice v slovenski mladinski realistični pripovedni prozi (2007–2009).....	42
6.1 Teoretična izhodišča analize značilnosti zgodb, tematike in literarnih oseb v slovenski mladinski realistični pripovedni prozi (2007–2009)	43
6.2 Mladinska realistična daljša pripovedna proza (2007–2009)	47
6.2.1 Mladinski realistični roman (2007–2009)	48
6.2.1.1 Zgodbene stalnice mladinskega realističnega romana (2007–2009).....	49
6.2.1.2 Značilna tematika mladinskega realističnega romana (2007–2009)	53
6.2.1.3 Literarna oseba v mladinskem realističnem romanu (2007–2009)	57
6.2.2 Mladinska povest (2007–2009)	62
6.2.2.1 Zgodbene stalnice mladinske povesti (2007–2009)	63
6.2.2.2 Značilna tematika mladinske povesti (2007–2009).....	66
6.2.2.3 Literarna oseba v mladinski povesti (2007–2009)	68

6.2.3 Mladinska realistična kratka pripovedna proza (2007–2009)	72
6.2.3.1 Zgodbene stalnice mladinske realistične kratke pripovedne proze (2007–2009)	73
6.2.3.2 Značilna tematika mladinske realistične kratke pripovedne proze (2007–2009)	74
6.2.3.3 Literarna oseba v mladinski realistični kratki pripovedni prozi (2007–2009) .	75
7. Sklep.....	78
8. Viri.....	82
9. Literatura	83

1. Izvleček

Diplomska naloga odpira problematiko sodobne slovenske mladinske realistične književnosti, in sicer bolj natančno mladinskega realističnega romana, povesti in realistične kratke proze. Literarna besedila, ki se uvrščajo znotraj posamezne književne vrste, izkazujejo številne podobnosti na ravni zgodbe, tematike in glavnih književnih oseb. V najstniški književnosti tako prevladujejo tabujske teme, ki prodirajo tudi v otroško književnost. Glavna značilnost mladinskega romana je sinkretizem, ki določa tudi romane za odrasle. Diplomska naloga se ukvarja tudi s problemom književnosti za mlade odrasle, ki pomeni posebno kategorijo prehodne književnosti, ki strukturno presega mladinsko književnost, vendar bi jo težko uvrstili v kategorijo književnosti za odrasle.

Ključne besede: slovenska mladinska književnost, otroška književnost, najstniška književnost, mladinski roman, žanrski sinkretizem, tabu teme, književna oseba

This diploma study deals with the problem of realism in contemporary Slovene youth literature, in particular realism in youth novels, tales and short prose. Such works, which are classified as literary types, have many of similarities at the level of story, themes and main literary characters. Taboo themes prevail in teenage literature, which also feature in children's literature. A main characteristic of realism in youth novels is syncretism, which also defines novels for adults. This diploma study explores the problem of literature for young adults, which is special category of transitive literature, that structurally exceeds youth literature, but it can't be placed into the category of literature for adults.

Key words: Slovene youth literature, children's literature, teenage literature, youth novel, genre syncretism, taboo themes, literary character

2. Uvod

Delitev mladinske književnosti na resničnostno oz. realistično in iracionalno oz. nesresničnostno tvori jedro številnih delitev mladinske književnosti. V diplomski nalogi se bom ukvarjala zgolj z realistično pripovedno prozo, kar pomeni, da bom analizirala besedila z realistično oz. verjetnostno motivacijo.

Namen diplomskega dela je poiskati in izpostaviti podobnosti na ravni zgodbe, tematike in literarnih oseb v sodobni slovenski mladinski realistični pripovedni prozi. V nalogi se bom osredotočila zgolj na mladinska realistična pripovedna besedila, ki so izšla pri nas med 2007 in 2009. K raziskovanju omenjene problematike me je spodbudilo predvsem dejstvo, da postaja branje fantastičnih besedil vse bolj priljubljeno, medtem ko se zdi, da postajajo realistična besedila zaradi poudarjene tabujske tematike vse bolj temačna in pesimistična.

Izhodišče diplomske naloge tvori teoretični del, kjer bom navedla študije slovenskih teoretikov mladinske književnosti, ki se ukvarjajo s slovensko mladinsko realistično prozo. S pomočjo slovenskih mladinskih realističnih literarnih besedil, ki so izšla med 2007 in 2009, bom poskusila dokazati veljavnost različnih tipologij mladinske realistične proze, ki pomenijo nadaljnje izhodišče za analizo konkretnih besedil v praktičnem delu naloge. V teoretičnem delu se bom tako opirala predvsem na študije Dragice Haramija, Marjane Kobe in Igorja Saksida, pri problemu mladinskega romana pa hkrati tudi na razprave o sodobnem slovenskem (nemladinskem) romanu Alojzije Zupan Sosič.

V praktičnem delu bom aktivno analizirala 40 slovenskih mladinskih realističnih pripovednih del, ki so izšla med 2007 in 2009. Dela bom zaradi lažje primerjave glede na obseg razdelila na daljšo in krajšo mladinsko realistično pripovedno prozo, daljšo mladinsko realistično pripovedno prozo pa bom kasneje razdelila na mladinski realistični roman ter mladinsko povest. Znotraj posamezne skupine bom literarna besedila primerjala na ravni zgodbe, tematike in književnih oseb. S primerjalno analizo bom ugotavljala podobnosti in stalnice slovenske mladinske realistične pripovedne proze, odstopa od povprečja in nejasnosti pri uvrščanju besedil v posamezne vrste zaradi nedoslednosti teorije.

3. Sodobna mladinska realistična pripovedna proza

3.1 Opredelitev pojma sodobna mladinska realistična pripovedna proza

3.1.1 Definicija mladinske književnosti

»Določitev pojma oz. oznake mladinska književnost se povezuje s tremi členi predmetnega področja literarne vede, tj. z avtorjem, besedilom in naslovnikom. Mladinska književnost je naslovniška zvrst književnosti – njeno bistvo je umetniškost. Izhaja iz avtorjevega doživljanja otroštva, od nemladinske književnosti pa jo ločujejo oblikovne in vsebinske značilnosti (motivi, teme, žanri). Namenjena je predvsem bralcu do starostne meje osemnajst let; najbolj kakovostna nagovarja tudi odraslega bralca, kar pomeni, da je naslovniško univerzalna.« (Saksida 2001: 405.)

Mladinska književnost obsega:

- dela, ki so napisana posebej za mladino;
- dela, ki so bila napisana kot nemladinska književnost, a so v procesu recepcije postala mladinska;
- priredbe in predelave del.¹

Marjana Kobe (1987: 13) navaja tri kategorije priredb oz. predelav:

- a) priredbe ljudskega proznega izročila (pravljice, pripovedke);
- b) priredbe in predelave avtorskih del, ki so v izvorniku namenjena odraslim bralcem;
- c) priredbe in predelave avtorskih del, ki so že v izvorniku bila oz. so namenjena mladini.

V okvir mladinske književnosti spadata otroška in najstniška književnost.

¹ Delitev je povzeta po teoriji I. Saksida (2001: 405).

3.1.2 Opredelitev pojma sodobna (mladinska) književnost

Sodobna književnost je oznaka, ki se uporablja za književnost sedanjega časa, vendar je zelo raznolika, zato jo je praktično nemogoče uvrstiti v eno slogovno oznako. »Izraz se uporablja kot splošno ime za književnost, ki pripada našemu sedanjemu času, pri čemer je obseg tega časa seveda raztegljiv.« (Kos 1991: 414.)

Sodobna slovenska mladinska proza je zelo raznolika, saj »vključuje bogat spekter raznolikih vrst, besedilnih vzorcev in tem. Ob poetičnih pravljicnih podobah najdemo motive mladinskega prestopništva, ob kratkih zgodbah obsežne romane, ki po obsegu in tematiki že presegajo mladinsko književnost. V zadnjem času se v prozi uveljavljajo značilne tabu teme: spolnost, splav, droge. [...] Vsekakor je z odpiranjem tabu tem v mladinski prozi podrt mit 'srečnega, varnega, idealnega otroštva', ki velikokrat ni nič drugega kot trivialno zatekanje odraslega v sladkobnost otroškega 'vsakdana'. Podobe smrti, vojne, totalitarne države, spolnega nasilja ta privid relativizirajo, s tem pa mladinskemu pripovedništvu dodeljujejo aktualnost in odzivanje na probleme modernega časa in generacij, ki mu pripadajo.« (Saksida 2001: 455.)

3.1.3 Opredelitev pojma mladinska realistična književnost

Marjana Kobe se v svoji študiji realistične proze opira predvsem na teoretična izhodišča švedskega raziskovalca Göteja Klingberga, ki mladinsko književnost deli na dve glavni kategoriji, in sicer iracionalno in realistično mladinsko književnost. Dragica Haramija (2004: 59) prav tako piše o dveh velikih skupinah, na kateri lahko razdelimo (kratko) prozo, in sicer na realistično oz. resničnostno ter iracionalno oz. neresničnostno.

»V območje realistične mladinske proze uvrščamo besedno produkcijo, v kateri se tekstualna resničnost načeloma giblje v okvirih izkustveno preverljivega sveta. Pojem 'realizem' gre potentakem razumeti kot ustvarjalno hotenje piscev, da bi se pri izboru snovi oziroma tem in v načinu njihovega upovedovanja čim tesneje naslonili na tako imenovano socialno resničnost in čimbolj avtentično odslikovali vsakdanjo problematiko otrok in mladine v njihovem realnem okolju.« (Kobe 1986/87: 89.)

Ne smemo pa oznake realizem v povezavi z mladinsko književnostjo zamenjevati z oznako za določeno dobo v literarnozgodovinskem smislu, saj gre v tem primeru predvsem za oznako stilnotipološkega fenomena, na kar opozarja Marjana Kobe (1986/87: 89) v svoji razpravi.

Tudi Dragica Haramija meni, da »pojem realistična mladinska proza izraža zgolj vsebinskost, torej opredeljuje dogodke, ki niso nujno resnični, se pa lahko zgodijo v okvirih izkustveno preverljivega sveta. Nikakor pa se termin ne veže na literarno zgodovinsko stilno oznako realizma« (Haramija 1999/2000: 133).

Igor Saksida piše o tem, da se v današnjih teoretičnih opredelitvah najbolj jasna zarezka kaže v razmejevanju iracionalne proze oz. 'pravljic' in resničnostne proze oz. 'realističnih' zgodb. V skupini iracionalne proze je najbolj značilna sodobna pravljica, v domišljjski oz. čudežni svet postavljena dvoravninska zgodba, ki se dogaja v resničnostni in fantastični stvarnosti, otroški literarni lik pa se seli iz ene stvarnosti v drugo. V skupini resničnostnih pripovedi prevladuje zgodba z otrokom oz. najstnikom v vlogi glavne književne osebe. Prva skupina obsega predvsem fantastično pripoved oz. kratko sodobno pravljico kot njeno različico ter besedila, ki so zasnovana na podlagi ljudskega slovstva, druga skupina pa besedila o realnem svetu in sodobnem otroku oz. mladostniku v njem. »Kljub zabrisanosti in drsnosti mej med vrstami je na podlagi teoretičnih izhodišč slovenske in širše evropske literarnovedne tradicije [...] mogoče oblikovati naslednjo preglednico vrst avtorske mladinske proze« (Saksida 2001: 426):

Iracionalna oz. neresničnostna proza	Realistična oz. resničnostna proza
<ul style="list-style-type: none"> • klasična pravljica, povedka, basen • živalska pravljica • nesmiselnica² • sodobna pravljica (kratka in daljša, tj. fantastična pripoved) 	<ul style="list-style-type: none"> • pripoved s človeškimi osebami • živalska zgodba • avtobiografska pripoved • zabavna oz. trivialna pripoved

² Nesmiselnica je slovenski izraz za nadrealno-komično pripoved, v kateri prevladuje nonsens, ki v fantastični pripovedi sicer ne sme prevladovati. Gre za besedilno stvarnost jezikovne igre ali narobe-sveta, ki je izrazito enoplasten. (Saksida 2001: 427.)

3.1.4 Mladinska resničnostna proza

3.1.4.1 Pripoved s človeškimi osebami

Gre za besedila, kjer je besedilna stvarnost posnetek stvarnega življenja otrok in mladostnikov. Dela v tej skupini je mogoče razvrščati glede na starost glavnih literarnih oseb, in sicer sodoben mestni otrok (do 8, 9 let), najstnik oz. najstnica (do 15. leta in med 15. in 18. letom); število glavnih literarnih oseb (posameznik, skupina, otrok in žival); tematiko (odrašcanje, igra, družina, šola, srečanja z vrstniki in odraslimi, konflikti); razpoloženje (vedra pripoved o vsakdanjosti mladine; konfliktno, tudi tragično soočenje mladostnika in okolice) in tehniko pripovedi (prvoosebna otrokova pripoved, tretjeosebna pripoved odraslega). V petdesetih in šestdesetih letih je za resničnostno pripoved še značilen knjižni jezik, kasneje pa se kot način izražanja uveljavlja sleng. (Saksida 2001: 444/445.)

Večino del, ki se uvrščajo v slovensko mladinsko realistično pripovedno prozo med 2007 in 2009, lahko uvrstimo ravno v omenjeno kategorijo, medtem ko je precej manj mladinskih del, ki spadajo v kategorijo živalske zgodbe, avtobiografske in trivialne pripovedi.

Primeri literarnih besedil, ki spadajo v kategorijo pripovedi s človeškimi osebami in so izšla med 2007 in 2009:

a) Glavni literarni lik oz. skupina glavnih literarnih oseb do 8./9. leta:³

- Vitan Mal: *Dvojčka*
- Tomo Kočar: *Spet lumpi iz 3. a, Lumpi iz 3. a in lumpi iz 3. b, Lumpi iz 3. a so romantični*
- Janja Vidmar: *Matica je strah, Matic in Blažka*

b) Najstnik oz. skupina glavnih literarnih oseb do 15. leta starosti:

- Tatjana Kokalj: *Ukradena redovalnica*

³ V diplomskem delu sem obravnavala zgolj mladinska realistična literarna dela, ki so namenjena otrokom od približno 9. do 10./12. leta ter najstnikom od 11./12. leta naprej, torej potencialnim naslovnikom, ki že znajo brati. Glede na starost glavnega literarnega lika v literarnem delu lahko sklepamo o približni starosti bralca mladinskega literarnega besedila, saj je ta ponavadi podobne starosti kot glavni literarni lik, z manjšimi odstopanji.

- Vitan Mal: *Žardna na taborjenju*
- Matjaž Pikalo: *Vrtnar na jezeru*
- Jože Rode: *Piflar*
- Mojca Rudolf: *Usoda. si*

c) Glavna književna oseba oz. skupina glavnih književnih oseb od 15. leta naprej:⁴

- Asja Hrvatin: *Od RTM do WTF*
- Igor Karlovšek: *Mojca*
- Aksinja Kermauner: *Orionov meč*
- Nejka Omahen: *Spremembe, spremembe, Temno sonce*
- Slavko Pregl: *Geniji brez hlač*
- Neli Kodrič Filipič: *Kaj ima ljubezen s tem*
- Gregor Hrovatin: *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet*
- Janja Vidmar: *Angie, Šuterji*

3.1.4.2 Živalska zgodba

Živalska zgodba je posebna različica resničnostne pripovedi, od živalske pravljice se razlikuje po tem, da daje svet, v katerega je živalska književna oseba postavljena, vseskozi občutek zunajliterarne stvarnosti. V živalske osebe so projicirane čisto človeške ali splošne lastnosti, bralcu se zdijo književne osebe, kronotop in motivacija povsem verjetni, kot bi jih avtor posnel po realnosti. Če avtor zgodbi dodaja iracionalne elemente, se živalska zgodba spremeni v živalsko pravljico, vendar je meja med obema zgodbama zbrisana oz. težko določljiva. (Saksida 2001: 452/453.)

Leta 2007 je izšlo delo Polonce Kovač z naslovom *Zverinice od A do Ž*. Gre za zbirko besedil Polonce Kovač, katere deli iz osemdesetih let bi lahko uvrstili v kategorijo živalske zgodbe, in sicer *Pet kužkov išče pravega* (1982) ter *Težave in sporočila psička Pafija* (1986).⁵

⁴ Pri analizi literarnih del se je pokazalo, da je smiselno oblikovati še eno kategorijo literarnih del, in sicer kategorijo del, ki so namenjena mlademu odraslemu, saj v zadnjem času izhaja precej literarnih besedil, ki brišejo mejo med mladinsko in nemladinsko literaturo, mladinski romani postajajo vse bolj zapleteni. Meja mladinske književnosti še vedno ostaja 18. let, vendar mladostnikov razvoj poteka naprej, zato vedno več teoretikov omenja kategorijo mladega odraslega kot nekakšen prehod iz mladinske v nemladinsko književnost.

Zbirka Majde Koren z naslovom *Mici iz 2. a* (2009) je cikel kratkih zgodb o mali pošasti Mici, ki živi s Šimnom in njegovo mamo. Mici je pošast, ki ima povsem človeške lastnosti, zna namreč govoriti, pisati, brati in računati, obnaša se kot vsi človeški otroci, je radovedna, rada se igra in je vedno pripravljena pomagati. Mici je dolgčas, ko je Šimen v šoli, zato se odloči, da bo šla tudi sama v šolo, kjer jo otroci odlično sprejmejo. Niz kratkih zgodb obsega veliko tematsko raznolikost, saj poleg tipičnih otroških problemov (npr. strah, da je ne bo nihče prišel iskat v šolo, igranje med poukom, zbadanje sošolcev) obravnava tudi tematiko, ki jo lahko uvrstimo med tabuje (npr. smrt starša, kraja predmetov), vendar to počne na lahkoten in humoren način. Dogajanje je postavljeno v svet ljudi, ki Mici sprejemajo kot nekaj naravnega, zato lahko delo uvrstimo v mladinsko realistično književnost, in sicer zaradi Micine podobnosti z živalmi (npr. dlaka, rep) v kategorijo živalske zgodbe.

Tipičen primer živalske zgodbe predstavlja cikel povesti Dima Zupana o labradorcu Hektorju. Štiri povesti, ki so izšle med 2006 in 2009, prinašajo dogodivščine psa Hektorja, ki živi pri štiričlanski družini. Hektor je pameten pes, ki s svoje perspektive razmišlja o ljudeh in njihovih problemih, pogosto pa se ukvarja tudi s povsem banalnimi stvarmi, kot je npr. maščevanje sosedovemu mačku, ki ga je pred leti opraskal. Hektor je pasji filozof, ki s pasje perspektive premišljuje o ljubezni, šoli, običajih in ljudeh, česar se loteva na precej humoren način, hkrati pa v kriznih situacijah izkaže svoj pogum in vdanost ter brani svojo družino. Osebe, kronotop in motivacija so povsem verjetni, avtor zgodbi ne dodaja iracionalnih elementov, zato povesti spadajo v kategorijo živalske zgodbe.⁶

3.1.4.3 Avtobiografska pripoved

V to kategorijo spadajo avtobiografske pripovedi in črtice, v katerih gre predvsem za spomine na otroštvo, tako zapisovanje spominov pa lahko zajema lirične utrinke kot duhovite črtice, temna sporočila in vzgojne poante.⁷ (Saksida 2001: 453.)

⁵ I. Saksida (2001: 453) navaja tri primere besedil, ki spadajo v omenjeno kategorijo, in sicer deli Polonce Kovač: *Pet kužkov išče pravega* (1982) in *Težave in sporočila psička Pafija* (1986) ter delo Branka Hofmana: *Ringo Star* (1980).

⁶ Dim Zupan je avtor štirih povesti o psu Hektorju, in sicer *Hektor in ribja usoda* (2006), *Hektor in mala šola* (2007), *Hektor in velika avantura* (2009), *Hektor in male ljubezni* (2009).

⁷ Po letu 2000 je produkcija literarnih besedil te vrste zmanjšana oz. so besedila prilagojena današnjemu načinu življenja, saj se je težišče mladinskih literarnih del že v prejšnjih desetletjih dvajsetega stoletja prestavilo iz idiličnega vaškega v mestno okolje. Primeri klasične avtobiografske zgodbe, kot jih navaja I. Saksida (2001: 453), so dela Prežihovega Voranca: *Solzice* (1949), Franceta Bevka: *Otroška leta* (1949) in *Zlata voda in druge zgodbe* (1969), Frana Saleškega Finžgarja: *Iz mladih dni* (1953) in *Iveri* (1959), Toneta Seliškarja: *Deček z velike ceste* (1966) in *Fantu so zrastle ušesa* (1970), Antona Ingoliča: *Zgodbe mojega jutra* (1979). Poleg klasičnih avtobiografskih pripovedi I. Saksida (2001: 453/454) navaja sodobna avtobiografska dela, ki so izhajala v

Danes so mladinska avtobiografska besedila zelo redka, saj v produkciji mladinskih literarnih besedil z realistično motivacijo prevladujejo besedila, ki jih uvrščamo v kategorijo pripovedi s človeškimi osebami. Težišče mladinske literature se je v desetletjih po drugi svetovni vojni dokončno prestavilo iz vaškega v mestno okolje, zato se v zadnjem desetletju avtorji precej ukvarjajo z bolečimi stranmi odraščanja sodobnega mestnega otroka.

Med 2007 in 2009 sta izšli dve mladinski literarni besedili z izraženimi avtobiografskimi prvini, in sicer zbirka kratkih zgodb Polone Škrinjar *Zorenje divjih drnosljev* ter avtobiografski socialno-psihološki roman Janje Vidmar *Pink*.

Leta 2007 je izšlo delo Polone Škrinjar *Zorenje divjih drnosljev*, kjer so posredno izražene avtobiografske prvine. Gre za zbirko kratke proze, vsaka zgodba prinaša prigodo, ki je vezana na odraščanje dečka Filipa (vzdevek Fila) na podeželju. Skupaj s prijateljem Rajcem uganjata številne norčije, ki se pogosto končajo z zadrego obeh dečkov. Fila je zaljubljen v sosedovo deklico Loni, ki s sestro dvojčico odrašča pri ostareli babici, saj ju je mati zapustila. Kasneje se mati vrne po dekleti in ju odpelje s seboj, Fila pa se odpravi z Rajcem na potovanje z vlakom, da bi Loni presenetil. Dekle mu zlomi srce, saj ga noče poznati. V knjigi tako spremljamo odraščanje mladostnikov na podeželju, ki je polno humornih dogodivščin. Podeželje v besedilu zavzema izredno pozitivno vlogo, njegovi prebivalci kljub obilici dela ohranjajo pristne človeške vrednote (predvsem spoštovanje ljudi), medtem ko je mesto s svojimi predstavniki nosilec negativne vloge, saj so bogati sorodniki iz mesta označeni kot prevzetni in vzvišeni (izjemi sta stric Johan in njegova žena, ki kljub življenju v mestu nista premožna).⁸

Avtobiografski roman Janje Vidmar *Pink* na humoren način prikazuje odraščanje male Jance v času, ko je bila Slovenija še del socialistične republike Jugoslavije. Besedilo vsebuje avtobiografske elemente, saj gre po besedah Dragice Haramija »za opis dogodkov iz mladosti neke generacije« (Haramija 2008: 138).

sedemdesetih, osemdesetih in devetdesetih letih dvajsetega stoletja, in sicer so to dela Branke Jurca: *Rodiš se samo enkrat* (1972), Kajetana Koviča: *Zgodnje zgodbe* (1978), Mihe Mateta: *Leskova mladost* (1976) in *Bosopeta družčina* (1982), Toneta Partljiča: *Hotel sem prijeti sonce* (1981) in Franja Frančiča: *Otroštvo* (1995). Dragica Haramija (2005: 159) v žanrsko raznolikem opusu Ivana Sivca izpostavlja idiličen spomin na otroštvo v avtobiografski kratki prozi omenjenega avtorja, ki je zbrana v delih *Kruh ponoči spi* (1994), *Vsak klas je zlat* (1998) in *Zlati časi* (2000).

⁸ V SSKJ je dmoselj opredeljen kot knjižni izraz za »sadno drevo ali njegov temno vijoličasti okrogli koščičasti sad« (SSKJ 1980: 170). Narečni izraz za dmoselj je cibora.

»*Pink* (2008) je roman, ki na tematskem nivoju izrablja avtobiografske poteze, kar je razvidno iz imena glavnega literarnega lika, to je Janca Vidner, iz natančno poimenovanega književnega prostora, Maribora z okolico, mariborskih ulic in trgov, Prve gimnazije, mestnih lokalov in iz jezikovnih posebnosti, saj avtorica predvsem v dialogih v knjižni jezik vpleta narečno obarvan pogovorni jezik, mestoma tudi slengovske izraze. Seveda ne gre za tipično avtobiografijo, pač pa za opis dogodkov iz mladosti neke generacije [...].« (Haramija 2009: 172.) Dogajanje je postavljeno v čas pred Titovo smrtjo, zato poleg osebnih prvin delo zaznamujejo tudi zgodovinski dogodki.⁹

3.1.4.4 Zabavna oz. trivialna pripoved

Mejo med humorno resničnostno in zabavno oz. trivialno pripovedjo je težko jasno določiti. Velika verjetnost, da pripoved sodi med trivialna besedila je takrat, kadar gre pri besedilnem vzorcu za kliše, prevladovanje dogodkov oz. dogodivščin, superjunake in nenavadne preobrate.¹⁰ (Saksida 2001: 454.)

Ivan Sivec je avtor številnih športnih detektivk, ki spadajo v kategorijo zabavne oz. trivialne pripovedi. Tudi v delu *Jutri bom umrl: izpoved ljubljanskega frajerja* (2007) se avtor ne more izogniti športu, ki je skupni imenovalec veliko Sivčevih del, ki spadajo v omenjeno kategorijo. Glavna literarna oseba je najstnik Luka, ki ga je v otroštvu boleče zaznamovala ločitev staršev in odhod očeta, ki je s prevaro ugrabil Lukovega brata in na krut način prekinil stike med bratoma. Luka se po tolažbo zateče k športu, ki mu ne pomeni zgolj zabave, ampak se na tak način skuša najti po prisilni ločitvi od brata. Kljub temu njegovo življenje zaznamujejo prevare, manjši prestopki, alkohol in spolnost. Po težji poškodbi je športna kariera zanj končana, s čimer na nek način izgubi svojo življenjsko oporo. Po številnih kratkih avanturah se zaljubi v bratovo dekle, ki umre v prometni nesreči, hkrati pa Luko obsodi na predčasno smrt, saj ga okuži z virusom HIV, ki ga je dobila od Lukovega brata. Sivec v tem delu presega zgolj športno realistično pripoved o mladostniku, katerega življenje se vrti okrog športne aktivnosti, saj v besedilo vpelje težke probleme odraščanja, ki so skriti za navidez

⁹ Glej tudi Haramija (2009: 172).

¹⁰ I. Saksida (2001: 455) kot tipičen primer zabavne oz. trivialne pripovedi navaja zbirko Bogdana Novaka z naslovom *Zvesti prijatelji* ter 'športne' detektivke Ivana Sivca, npr. *Netopir brez kril* (1995), *Beli mušketir* (1995), *Formula smrti* (1997) in *Zelena kri* (1998). Osrednje mesto zabavne oz. trivialne pripovedi pri nas zaseda Bogdan Novak s svojo zbirko *Zvesti prijatelji*, ki po kakovosti presega vzorec, ki ga je razvila Enid Blyton z zbirko *Pet prijateljev*, »saj v svoje zabavne zgodbe vnaša tudi inovativne prvine mladostniškega slenga, aktualne komentarje in prepričljivo podobo tovarištva kot temeljne vrednote taborniškega odreda« (Saksida 2001: 455).

humornim pripovedovanjem. Temam spolnosti, aidsa, ljubezni do brata in njegovega dekleta doda opozorilni znak pomanjkanja starševske ljubezni, ki jo v tem primeru glavna oseba čuti s strani očeta. Travmatični ločitvi staršev sledi nasilna ločitev obeh bratov, ki glavno osebo zaznamuje za vse življenje. Svoj smisel išče in za kratek čas najde v športu, vendar se na koncu z lastnim neodgovornim obnašanjem obsodi na prezgodnjo smrt. Ravno zaradi zapletene tematike v besedilu, kompleksnosti čustev glavne literarne osebe in neklíšejske zgodbe, ki se konča s tragično Lukovo ugotovitvijo, da je obsojen na prezgodnjo smrt zaradi bolezni, Sivec v tem delu močno presega trivialno pripoved.

V kategorijo trivialne oz. zabavne zgodbe spadata deli Žige Gombača z naslovom *Jastrebov let* in *Polnočna zajeda*. Glavna literarna oseba obeh povesti je enajstletni deček Lin, ki je vodja skupine Kompanjonov, ki jo poleg Lina sestavljajo še Julij, Samo in Matija, kasneje se jim pridruži še osmošolka Tijana (*Polnočna zajeda*) in njihov zapriseženi sovražnik Beno, ki se med počitnicami v Beliju spoprijatelji z Linom (*Jastrebov let*). V povesti *Jastrebov let* se Lin s starši odpravi na počitnice v Beli, kjer premaga skupino nevarnih kriminalcev, ki se izdajajo za znanstvenike in ukradejo dragocene dragulje iz muzeja, hkrati pa ujamejo nekaj ogroženih jastrebov in jih želijo prodati za ogromne vsote denarja. V povesti *Polnočna zajeda* se Lin z družino in osmošolko Tijano odpravi v gusarsko mesto Pernat, kjer se postavi po robu novi kriminalni skupini, ki se želi dokopati do zaklada. Za obe povesti je značilna napeta zgodba, ki se dogaja v oddaljenih obmorskih krajih, kjer Lin z družino preživlja počitnice. Iznajdljivi deček se z rabo predmetov, ki mu jih podarita dedek in babica ter s pomočjo enega prijatelja postavi po robu nevarnim kriminalcem, ki počnejo nekaj nezakonitega. V ozadju povesti je gusarska zgodba o iznajdljivem Albertu, ki je bil strah in trepet morij. Glavna književna oseba se tako znajde v veliki nevarnosti, vendar zaradi lastne iznajdljivosti premaga negativni odrasli lik. V zgodbi tako pride do nenadnega preobrata, ki dogajanje obrne dečku v prid.¹¹

¹¹ Avtor s klišejsko, vendar prepričljivo zgodbo, podrobnimi opisi obmorske pokrajine ter napeto gusarsko snovjo presega vzorec zbirke *Pet prijateljev* ter se uvršča zelo visoko v kategoriji zabavne oz. trivialne zgodbe.

3.2 Modeli realistične proze v sodobni slovenski mladinski književnosti¹²

Marjana Kobe se v razpravi opira na teoretična izhodišča Göteja Klingberga, ki mladinsko književnost deli na dve glavni kategoriji, na iracionalno in realistično mladinsko književnost. V okviru realistične mladinske pripovedne proze piše tudi o literarni kategoriji, ki jo imenuje realističen prikaz oziroma realistična upodobitev otroka (realistische Kinderdarstellung). Z naslonitvijo na to izhodišče Marjana Kobe oblikuje tri modele realistične proze v sodobni slovenski mladinski književnosti:

1. Model literarnega besedila, v katerem je glavna književna oseba otrok, od najzgodnejšega otroštva do 8./9. leta starosti.

Gre za sodobnega mestnega otroka, ki »lahko stopi v optiko pripovedi že pred svojim rojstvom [...]; lahko je opazovan in opisovan v širšem starostnem razponu od rojstva tja v šolarsko obdobje [...] ali pa samo v drobnem izseku iz najzgodnejšega življenjskega obdobja prvih korakov in besed« (Kobe 1987: 166). Največ tekstov, ki pripadajo omenjenemu modelu, tematizira otroka v predšolski dobi ter na začetku šolanja. Prizorišče dogajanja je ožji ali širši družinski krog, ki se skupaj z razvojem otroškega literarnega lika postopoma odpira v širše družbeno okolje, npr. dvorišče, igrišče, vrtec, mala šola, šola in počitnice zunaj rojstnega kraja. Besedila tako tematizirajo preproste otrokove pozitivne in negativne življenjske izkušnje, in sicer prve korake in besede, otrokovo igro, odnos do hrane, bolezni, praznike in darila, živali in rojstvo bratca/sestrice. Tako prevladujejo pri takem tipu besedila zbirke kratkih zgodb, ki so vsaka zase zaključena enota, medtem ko je obsežnejše besedilo, kjer dogajanje poteka strnjeno brez vmesnih predihov, redkejša različica tega modela. Osrednji otroški literarni lik je pogosto opazovan z odraslega vidika, čeprav lahko v nekaterih besedilih opazimo, da se teža z odraslega zornega kota prenaša v optiko osrednjega otroškega literarnega lika.

2. Model realističnega teksta, ki kot sprejemnika besedila predvideva bralca med 10. in 12. letom.

¹² Povzeto po teoriji M. Kobe (1986/87: 89–97 in 1987: 165–179).

V teh besedilih je svet že pomenljivo prestrukturiran, družinsko okolje se umika v ozadje. V ospredju je svet mladine med 10. in 12./14. letom. Kot glavna literarna oseba izstopa posameznik, lahko pa imata dva literarna lika enakovreden položaj, sta prijateljsko povezana. V središčni optiki je lahko skupina, prijateljska družina, ki se kot kolektiven glavni literarni lik ponavadi zbira okrog izrazitejše osrednje osebe. Opazimo lahko prizadevanje piscev, da bi odlikovali čimbolj avtentično vedenje sodobnega odraščajočega otroka oz. mladostnika, ki se počasi oddaljuje od varnega družinskega zavetja v prve poskuse samostojnega življenja, kar ponavadi poteka ravno v okvirih prijateljske družine. Pojavljajo se že trenja med otroškimi literarnimi liki in svetom odraslih.

Znotraj tega modela Marjana Kobe izpostavlja dva značilna tipa pripovedi:

- Besedila, ki upovedujejo neproblematično, vedro stran šolske in obšolske vsakdanjosti sodobne osnovnošolske mladine iz višjih razredov. Konflikti s svetom odraslih so pri tem tipu sicer navzoči, vendar ne ustvarjajo resnejših kriznih situacij. Značilne so prve ljubezenske izkušnje, druženje s prijatelji ter prevladujoča tretjeosebna pripoved.
- Besedila, kjer se odnosi med mladino in odraslimi zaostrijo v kritične krizne situacije, in sicer na dveh ravneh: mladi – šola ter mladi – starši. Konflikti se dogajajo celo v notranjosti literarnih oseb, kar je posledica telesnega in čustvenega zorenja in iskanja samega sebe. Najbolj izrazito se taki konflikti kažejo v liku samotnega posebneža, ki se v delu besedil zelo naveže na neko žival. Mladinski roman Nike Maj *Gozdar* (2008) tako v ospredje zgodbe postavlja nenavadno prijateljstvo med dečkom Borom in medvedom Jakobom, ki se spoprijateljita, ko pristaneta zapuščena v divjini. Bor je posebnež, ki se zaradi fizičnega nasilja, ki ga je bil deležen v rejništvu, zapre vase, zato se zelo naveže na malega medvedka, ki so mu lovci ubili mater. Kasneje se njuni poti ločita, saj Jakob pripada svetu narave, medtem ko se mora Bor ponovno socializirati in se spopasti s svetom ljudi, kjer na koncu le najde svoje mesto.

3. Model literarnega besedila, kamor se uvrščajo obsežnejša, celo romaneskno zasnovana besedila, kjer glavna literarna oseba prerašča svoje osnovnošolsko obdobje in vstopa v nov svet, in sicer svet odraslih, v katerega je lahko tudi vržen. Gre za odraščajočega najstnika

med 15. in 18. letom starosti, ki išče svojo lastno podobo. Glavne književne osebe so sodobni doraščajoči mladostniki v mestnem okolju. Ponavadi gre za prvoosebno pripoved glavnega mladostniškega lika, ki je v konfliktu s svetom odraslih. Tematizirana je predvsem mladostnikova stiska v njegovi notranjosti, izstop glavne literarne osebe iz vrstniške družine zaradi prvih ljubezenskih in erotičnih izkušenj, ki mu sledi boleča streznitev in nova stopnja zrelosti glavnega mladostniškega lika. V besedilih tega modela prevladujejo tabujske teme.

4. Teorija o književnih zvrsteh, vrstah in žanrih v mladinski književnosti

»Mladinska književnost kot naslovniška zvrst književnosti [...] zajema veliko raznolikih vrst; te so praviloma opredeljene notranjeformalno (npr. iz razmerja med slikovnim in besednim gradivom), iz teh določil pa izhaja tudi njihova namembnost, tj. naslovniška določenost.« (Saksida 2001: 405.)

»Mladinsko prozo delimo na kratke in dolge prozne vrste.« (Haramija 2006: 281.) Med kratke prozne vrste Dragica Haramija uvršča pravljice, povedke, basni, bajke, kratke realistične zgodbe in kratke fantastične pripovedi, med daljša prozna besedila pa fantastične pripovedi, realistične pripovedi (povesti) in realistični/fantastični mladinski roman.¹³ V teorijah mladinske književnosti sta se uveljavila dva principa umeščanja proznih literarnih del v vrste in žanre, in sicer:

- prvi način, ki temelji na preučevanju del po žanrih, medtem ko se književne vrste ne upoštevajo;
- drugi način, ki temelji na pripadnosti literarnega dela določeni književni vrsti (npr. roman, povest, kratka zgodba) in v okviru posamezne vrste na žanre (npr. mladinski roman: avanturistični, socialno-psihološki, ljubezenski).¹⁴

Poseben problem pomeni kratka pripovedna proza, ki je v mladinski književnosti zastopana v veliki meri. Dragica Haramija (2004: 59) meni, da kratka proza v različnih razpravah vedno pogosteje dobiva pomen nadrejenega pojma za novelo, kratko zgodbo in črtico. Tako prozo

¹³ Dragica Haramija (2006: 281/282) opozarja, da ima ločevanje med realistično in fantastično mladinsko prozo med teoretiki veliko privržencev in tudi nasprotnikov.

¹⁴ Povzeto po delitvi D. Haramija (2006: 281/282).

razume kot specifično književnost, saj je posebnost v prvi vrsti otrokova/bralčeva zmožnost razumevanja prebranega. Kratko prozo ločuje v dve veliki skupini, na realistično oz. resničnostno ter iracionalno oz. neresničnostno, s katero se ukvarja večina literarnozgodovinskih in literarnoteoretičnih raziskav, saj v ta okvir spada folklorna književnost (pravljica, basen, povedka, mit), hkrati pa fantastična in kratka fantastična pripoved, ki sta novejšega izvora.

4.1 Mladinska realistična daljša pripovedna proza

4.1.1 Mladinski (realistični) roman

Mladinski roman je zelo specifičen problem, saj naj po evropskih teorijah romana te vrste v mladinski književnosti sploh ne bi bilo, ker so teme, motivi, karakterizacija oseb in druge literarnoteoretične kategorije, ki določajo roman, v mladinski dolgi prozi zaradi omejene recepcijske zmožnosti mladega bralca zožene. Kljub temu nekatera mladinska dela kažejo dovolj elementov, ki so značilni za roman, zato bi jih lahko uvrstili med romane. Ta dela so namenjena bralcem po 12./13. letu starosti, torej gre za obdobje najstniške književnosti. (Haramija 2003: 171.)¹⁵

V slovenski mladinski realistični prozi obstajajo besedila, ki presegajo pripoved oz. povest kot književno vrsto. Tako smemo med mladinske realistične romane šteti dolga prozna besedila, ki imajo epsko notranjo formo in posegajo v življenje najstnikov. Mladinski roman je forma, po kateri posegajo najstniki v zadnji triadi osnovne šole in v srednji šoli, saj sta njihov psihični razvoj in količina izkušenj šele v obdobju abstraktne inteligence na taki stopnji, da dosežejo nivo zmožnosti razumevanja daljših in zapletenejših književnih del. Vsa književna dela, ki so namenjena najstnikom, ne sodijo med mladinske romane, to je oznaka za manjši del mladinske književnosti. Mladinski roman ima precej natančno opisan glavni literarni lik, ki je ponavadi mladostnik v težavnem pubertetnem obdobju, književni prostor in čas sta ponavadi precej natančno določljiva, pretirane večplastnosti ni, saj mladi bralec sprejema predvsem zgodbo. Pripovedovalec je ponavadi prvoosebni, to je ponavadi glavna literarna oseba, ki je pogosto tudi naslovni lik mladinskega romana, ki pripoveduje o svojem življenju (sfera zasebnega je značilna tudi za nemladinski roman). (Haramija 2003: 175 in 2006: 288.)

¹⁵ Dragica Haramija (2003: 173) ugotavlja, da se težave z oznako mladinski roman pojavljajo predvsem v državah, ki sledijo nemški literarnoteoretični tradiciji, saj je roman v literarnih teorijah mladinske književnosti, ki prihajajo iz angleško govorečega literarnega prostora, oznaka za vsa daljša mladinska prozna besedila.

4.1.1.1 Romaneski sinkretizem v mladinskem (realističnem) romanu

Alojzija Zupan Sosič kot temeljno skupno in prepoznavno značilnost (nemladinskih) romanov navaja sinkretizem. Gre za romaneskno lastnost, ki določa identiteto romana.

»Nedoločljiva vrstna identiteta romana in njegova pestra tipologija nakazujeta le eno trdno, ustaljeno in razvojno neproblematično romaneskno lastnost: sinkretizem. [...] Romaneski sinkretizem (zvrstni, vrstni, žanrski) je tako najstarejša in hkrati edina ustaljena značilnost, po kateri lahko roman prepoznamo še danes. Zaradi večplastnosti lahko romaneski sinkretizem opazujemo kot spoj treh različnih pojavov, ki pa se največkrat v romanu prepletajo. Romaneski sinkretizem namreč obsega tri ravni sinkretizma: zvrstni, vrstni in žanrski.« (Zupan Sosič 2006: 50/51.)

- Zvrstni sinkretizem rahlja/prekinja/preoblikuje pripoved v smeri lirizacije, dramtizacije ali esejizacije romana.
- Vrstni sinkretizem v zgodbo vključuje druge literarne vrste (pesmi, kratko prozo, dramtizirane odlomke in celo neliterarne prozne vrste).
- Žanrski sinkretizem v okviru enega romana prepleta različne romaneskne žanre (npr. spoj antiutopičnega, ljubezenskega, satiričnega in razvojnega romana).¹⁶

Dragica Haramija ugotavlja, da sinkretizem ni samo značilnost nemladinskih romanov, saj je »tudi v mladinski književnosti [...] prisoten žanrski sinkretizem, kot ga za nemladinski sodobni roman utemeljuje Alojzija Zupan Sosič« (Haramija 2003: 175). »Romaneski žanri se med seboj pogosto prepletajo, tako neko književno delo sodi v enega izmed žanrov, v samem delu pa se pogosto pojavljajo še značilnosti drugih žanrov, kar opredeljujemo kot žanrski sinkretizem.« (Haramija 2003: 171.)¹⁷

4.1.1.2 Žanri slovenskega mladinskega realističnega romana¹⁸

Temeljni žanri slovenskega mladinskega realističnega romana so:

¹⁶ Ravni sinkretizma so povzete po teoriji A. Zupan Sosič (2006: 51).

¹⁷ Roman Janje Vidmar *Pink* (2008) zaradi avtobiografskih prvin lahko uvrščamo v kategorijo avtobiografskega romana, hkrati pa ga zaradi tematike, ki je ubesedena v besedilu, uvrščamo tudi v kategorijo socialno-psihološkega romana.

¹⁸ Žanri in njihove temeljne zakonitosti so povzeti po teoriji D. Haramija (2003: 175–179).

- avanturistični mladinski roman
- ljubezenski mladinski roman
- socialno-psihološki mladinski roman
- roman 'v kavbojkah' ali jeans roman

4.1.1.2.1 Avanturistični mladinski roman

V središču tovrstnega romana je (nenamerna) avantura, v katero se podajo glavne književne osebe. Za to vrsto mladinskega romana je značilna jasnost in preglednost dogajanja, ki je pogosto slikano bipolarno (izrazito pozitivne lastnosti glavne književne osebe in izrazito negativne lastnosti drugih književnih oseb). Najpomembnejši element zgodbe je težko rešljiv problem, ki se izteče v srečen konec.

Avanturistična proza se deli na številne podtipe:¹⁹

- športna
- taborniška
- detektivska
- pomorska
- potopisna²⁰

Poseben tip pomorskega žanra so robinzonade, med katerimi izstopa roman *Golo morje* (1988), ki ga je napisal Mate Dolenc.²¹ To je tipičen primer avanturističnega romana pri nas, saj se v njem prepletajo tri teme:

- socialna, ki je vezana na tri družine, ki vrsto let letujejo skupaj;
- ljubezenska, saj se glavni junak spopada z občutki prve ljubezni;
- tema krutega boja za preživetje na odprtem morju. (Haramija 2006: 291.)

¹⁹ Povzeto po delitvi D. Haramija (2006: 291).

²⁰ Potopisni roman v slovenski mladinski realistični prozi ni dosegel bistvenega razvoja. (Haramija 2003: 176.)

²¹ Poleg omenjenega romana Dragica Haramija (2003: 176) v kategorijo avanturističnega romana uvršča še romana Dese Muck: *Pod milim nebom* (1993) in Špele Kuclar: *Ne bom več pobegnila* (1997), ki se ukvarjata s problemom pobeга od doma ter literarni deli Mimi Malenšek: *Tecumseh* (1959) in Oskarja Hudalesa: *Ukradeni bogovi* (1958).

4.1.1.2.2 Ljubezenski mladinski roman

Ljubezenski mladinski roman v središče dogajanja ponavadi postavlja najstnico (najstnika redkeje), ki skozi notranje monologe in svoja dejanja prikazuje prvo ljubezen. Ta ljubezen je s stališča glavne literarne osebe tista prava, ki naj bi trajala večno, ko pa zveza mladih zaljubljenecv razpade, so posledice skoraj katastrofične za tistega, ki je bolj zaljubljen oz. si želi nadaljevanja razmerja.²²

Vsi mladinski realistični romani pri nas, ki so izšli med 2007 in 2009, se ukvarjajo s tematiko, ki je vezana na odnose med ljudmi, torej z ljubeznijo, prijateljstvom in družinskimi odnosi. Ljubezen kot tema v določenih romanih zaseda osrednjo vlogo, medtem ko v ostalih prevladujejo teme, ki roman uvrščajo v katero drugo kategorijo mladinskega realističnega romana. V kategorijo ljubezenskega romana bi lahko uvrstili naslednje mladinske romane:

- Gregor Hrovatin: *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet* (2007)²³
- Sonja Merljak: *Dekle kot Tisa* (2008)
- Nejka Omahen: *Spremembe, spremembe* (2007)²⁴

a) Roman *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet* bi lahko uvrstili v kategorijo ljubezenskega romana, saj bralec v romanu spremlja ljubezensko zgodbo Anje in Dejana, ki se prebudi na maturantskem izletu. Ljubezenska tema je osrednje vodilo romana, glavno dogajanje pa povezano s tem, kako njuno razmerje doživljata obe glavni literarni osebi. Zaljubljenca se v idiličnem grškem okolju predajata ljubezni ter prvim skupnim erotičnim in spolnim izkušnjam. Roman bralca do konca drži v napetosti, ali bosta mladostnika razmerje nadaljevala tudi ob vrnitvi

²² Dragica Haramija (2003: 176) kot tipičen primer ljubezenskega mladinskega romana pri nas navaja delo Bogdana Novaka: *Ninina pesnika dva* (1995), kjer je glavni zaplet zgodbe usmerjen na ljubezensko razmerje Nine in Nika, ki jo kasneje zapusti, Nina pa se počuti prevarana in ponižana. V kategorijo ljubezenskega romana bi lahko uvrstili tudi Zormanov roman *V sedemnajstem* in Gluvičev *Popoldanski ritem*.

²³ Roman zaradi svoje strukture za naslovnika predvideva starejšega najstnika (17./18. let) oz. mlajšega odraslega.

²⁴ Omenjene romane sem uvrstila v kategorijo ljubezenskega romana, saj je v ospredju romana ljubezensko razmerje dveh mladih ljudi, ki je za dekle (v primeru Hrovatinovega romana tudi za fanta) tisto pravo, edino in večno. Vendar romani kažejo odstopanja od zakonitosti žanra, ki jih v svoji razpravi navaja Dragica Haramija (2003: 176). Romana *Dekle kot Tisa* in *Spremembe, spremembe* se končata s koncem ljubezni med obema zaljubljenecema in prizadetostjo glavne literarne osebe, vendar se na koncu mladostnika uspeta pobotati in ohranita prijateljske stike. *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet* se konča z nadaljevanjem ljubezenskega razmerja tudi po vrnitvi iz idiličnega grškega okolja.

domov. Konec je optimističen, zaljubljenca se strinjata, da bosta razmerje nadaljevala, saj so čustva med njima pristna in ne gre zgolj za poletno avanturo. Za glavni literarni osebi je ta ljubezen prava in edina. Gre za delo z izrazito izpostavljeno ljubezensko in erotično tematiko, vezano na mladostne spolne izkušnje, ki niso negativne. Roman ne prikazuje temnih plati odraščanja, pač pa lepoto okušanja prve ljubezni. Kljub temu podrobnejše branje razkriva beg mladine v lastni svet, kjer so lahko tisto, kar so in ne tisto, kar realni svet pričakuje od njih. Glavni književni osebi se bojita vrnitve v vsakdanji svet, kjer so prisotni konfliktni odnosi z odraslimi (v tem primeru gre za družini obeh zaljubljenecv), kar je posredno razvidno iz dialoga in dejanj mladostnikov.²⁵

- b) Roman Sonje Merljak *Dekle kot Tisa* je postavljen v panonsko okolje Vojvodine, kjer se Primorka Csilla, ki preživlja poletne počitnice na obisku pri sorodnikih, zaljubi v Madžara Andrasa. Uživanje v ljubezni motijo novice o osamosvojitveni vojni v Sloveniji, kasneje pa Srbi pričnejo z vpoklici vojvodinskih Madžarov v vojsko, česar se Andras in njegovi prijatelji zelo bojijo, saj se jim zdi, da to ni njihova vojna. Zaljubljenca se kasneje zaradi velike razdalje in nepripravljenosti obeh, da bi zapustila svojo državo in način življenja, spreta in razideta. Ko Csilla izve, da si je Andras zelo kmalu po njunem razhodu našel novo dekle Izo, je zelo prizadeta. Konec ostaja odprt, mladostnika sedita ob Tisi, vendar se zdi, da upanja v obuditev njunega razmerja ni več. Kljub močni vojni tematiki je v ospredju romana ljubezensko razmerje Csille in Andrasa ter Csillino notranje doživljanje njene ljubezni.
- c) Roman Nejke Omahen *Spremembe, spremembe* v ospredje zgodbe postavi popoln par Ivo in Tadeja, v katerega je skrivoma zaljubljena Špela, ki jo osamljena Iva izbere za svojo najboljšo prijateljico. Iva je od materine smrti zelo nedružabna in občutljiva, zato je zelo prizadeta, ko jo Tadej zapusti, saj je bila zanjo to edina in večna ljubezenska zveza, ki je nikakor ni želela končati. Ko Tadej in Špela postaneta par, se Iva počuti izigrano in ponižano, vendar jima kasneje odpusti.

²⁵ Ljubezenski roman Gregorja Hrovatina *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet* v naslednjih poglavjih diplomskega dela uvrščam v kategorijo prehodne književnosti oz. književnosti za mlade odrasle.

4.1.1.2.3 Socialno-psihološki mladinski roman

Šele v šestdesetih letih se je mladinska književnost začela odpirati temam, ki so bile prej cenzurirane.²⁶ »60. leta veljajo v mnogih evropskih mladinskih književnostih (tudi v slovenski), zlasti pa v ameriški, za čas prelamljanja tabujev mladinske književnosti. Ta proces se je časovno začel že prej v skandinavskih deželah, V Veliki Britaniji pa kasneje kot v ZDA. Knjige so začele prikazovati drugačno, nič več romantično podobo realnosti in sodobnega življenja najstnikov.« (Lavrenčič Vrabc 2001: 43.)

Prvi val detabuizacije so doživele teme o spolnosti, zmotljivosti in grdih navadah odraslih ter nasilje.²⁷ Poleg odkritega pisanja o spolnosti, najstniški nosečnosti, homoseksualnosti, abortusu in kontracepciji se je v šestdesetih in zlasti v sedemdesetih »začela spreminjati tudi podoba odraslih literarnih likov. Odrasli (učitelji in starši) niso več prikazani kot popolne in nezmotljive avtoritete, temveč tudi kot nemočni ljudje s kopico napak.« (Lavrenčič Vrabc 2001: 44.) Drugi val detabuizacije se je dogajal v devetdesetih letih dvajsetega stoletja, ko v mladinski roman prodirajo naslednje teme:

- aids
- anoreksija/bulimija
- psihične bolezni
- rak
- homoseksualnost/lezbičnost
- spolna zloraba/incest/posilstvo
- samomor/smrt
- brezposelnost
- brezdomstvo
- narkomanija²⁸

²⁶ Nekateri avtorji so se držali celo samocenzure. (Haramija 2003: 176.)

²⁷ Dragica Haramija navaja dva romana pri nas, ki ju dobimo v prvem valu detabuizacije in se ukvarjata s spolnostjo, in sicer Anton Ingolič: *Gimnazijka* (1967) in Ivo Zorman: *V sedemnajstem* (1972). Leta 2002 je izšel Gluvičev roman, ki se ukvarja s problematiko neželene nosečnosti, z naslovom *Popoldanski ritem*. (Haramija 2003: 177.)

²⁸ S problemom narkomanije se je pri nas v svoji delih ukvarjala predvsem Marinka Fritz Kunc v delih *Postaja death* (1992), *Borboletta* (1994) in *Kam grejo ptice umret* (2001). Marjana Moškrič v romanu *Čadavec* (1998) izpostavlja problem aidsa, medtem ko se v *Ledenih magnolijah* (2002) dotakne problema spolne zlorabe. (Haramija 2003: 177–178.) Avtorica Janja Vidmar v svojih delih prelamlja s številnimi tabuji, od motenj hranjenja, homoseksualnosti do psihičnih bolezni in invalidnosti zaradi prometne nesreče.

- rasizem/neonacizem
- ekološke katastrofe²⁹

»Socialno-psihološki roman je v mladinski književnosti razmeroma nov žanr, saj začne pridobivati veljavo šele z depedagogizacijo mladinske književnosti in odpravo avtocenzure mladinskih pisateljev. Problematika tega žanra [...] je zgrajena predvsem na doživetjih sodobnega mladostnika, torej najstnika, ki je že skoraj odrasel in vendarle še otrok. Zaradi mnenja, da zmore usmerjati svoje življenje, se mu začne le-to zapletati, včasih tako zelo, da ne zmore ali ne zna poiskati izhoda ali pomoči.« (Haramija 2005: 161.)

Veliko mladinskih realističnih romanov, ki so izšli pri nas med 2007 in 2009, bi lahko uvrstili ravno v kategorijo socialno-psihološkega romana, saj se avtorji v romanih lotevajo razblinjanja številnih tabujev. Tabujske teme, ki se pojavljajo v omenjenih romanih, so:

- narkomanija
- pijančevanje
- AIDS
- prestopništvo in prevzgojni domovi
- rejništvo
- zlorabe otrok
- ksenofobija
- psihične bolezni
- invalidnost
- slepota
- brezdomstvo
- samomor in smrt

a) Socialno-psihološki roman Asje Hrvatine *Od RTM do WTF* se ukvarja s problemom droge pri slovenskih srednješolcih. Glavna književna oseba je Matej, ki zaradi ljubezni do dekleta zabrede globoko v brezno mamil, iz katerega se ne uspe rešiti, saj si po smrti bivšega dekleta vbrižga smrtonosno dozo heroina. Roman izpostavi nerazumevanje družbe do narkomanov in

²⁹ Navedeno po teorijah D. Haramija (2003: 176) in D. Lavrenčič Vrabec (2001: 44).

površne družinske odnose v današnji družbi, saj starša sploh ne opazita, da je s sinom nekaj narobe. Ko izvesta, da se drogira, mu ne želita pomagati, ampak ga vržeta iz stanovanja. Matej postane brezdomec, ki bi naredil vse za heroin. Naslednja tabujska tema, ki je izpostavljena v romanu, je AIDS, saj se Matej z umazano iglo okuži, kar najstnika še dodatno obremeni.³⁰

- b) S problemom AIDS-a se v svojem delu *Jutri bom umrl: izpoved ljubljanskega frajerja* ukvarja tudi Ivan Sivec, ki se poleg omenjene tematike loti še kriminala, spolnosti in droge.³¹ Sivčeva realistična proza je žanrsko zelo raznolika, poleg *Jutri bom umrl: izpoved ljubljanskega frajerja* so izšli še štirje socialno-psihološki romani, in sicer: *Zadnji mega žur* (2001), *Noč po zadnjem mega žuru* (2001), *Finta v levo* (2002) in *Faktor X* (2005). Vsi njegovi socialno-psihološki romani prinašajo številne tabujske teme (samomor, droge, posilstvo). (Haramija 2005: 161.)
- c) Socialno-psihološki roman Nike Maj *Iskanje izgubljenega fanta* se ukvarja s problematiko zapuščenih in zlorabljenih otrok, ki so jih starši zapustili, zato bivajo v zavodih. Glavna književna oseba je najstnik Sean, ki ga je zasvojena mati zapustila, medtem ko ga je oče dolga leta zlorabljal in imel za sužnja. Daša, učiteljica zgodovine, ki ji je pred sedmimi leti umrl sin Rok, želi Seanu pomagati. Deček pri njej preživlja vikende in počitnice, kasneje ga z možem celo posvojita. Družba Seana zavrača, ga krivi za vse konflikte, ki nastanejo v mirni okolici, saj se Sean v stiski odzove zelo agresivno in napadalno, hkrati pa ga vsi obtožujejo zaradi njegovega bosanskega porekla. Zaradi pretepa, ki ga je izzval sosedov problematični sin Matej, Seana vtaknejo v poseben zavod za otroke s psihičnimi motnjami, od koder pobegne s svojim cimrom, ki pri pobegu nesrečno pade in umre. Zato Seana vtaknejo v prevzgojni dom, kjer postane odvisen od mamil. Roman Nike Maj se tako ukvarja s tematiko mladoletnega prestopništva, narkomanije, zlorab otrok, nestrpnosti do otrok drugih narodnosti, hkrati pa se loti problema neprimerne delovanja institucij,

³⁰ Dragica Haramija meni, da tema AIDS-a v slovenski mladinski književnosti ni dovolj pogosto prisotna. »Aids je tema, ki v sodobni slovenski mladinski (angažirani) književnosti še ni dovolj ubesedena. Kot da se aids dogaja drugje in drugim.« (Haramija 2003: 177.)

³¹ Problem narkomanije je samo posredno nakazan tudi v romanu Sonje Merljak *Dekle kot Tisa*, saj glavna oseba Csilla nedolžnost izgubi z narkomanom Petrom, ki se ne more izkupati iz brezna mamil. Ko za razmerje izve njena mati, jo odpelje k sorodnikom v Vojvodino.

ki se ukvarjajo z zapuščenimi otroki (nevzdržne razmere v zavodih in prevzgojnih domovih, nezainteresiranost socialnih delavcev za otroke v stiski). Podoben problem izpostavi roman *Gozdar*, kjer se deček Bor po smrti staršev znajde v rejništvu, kjer je žrtev nasilja. Ko zaradi pritiskov domačih sinov pristane v zaporu, ga gozdar Rado reši pred kruto usodo prevzgojnega doma, saj ga začasno vzame k sebi. Bor zaradi nezaupanja do ljudi pobegne v gozd, kjer sklene nenavadno prijateljstvo z medvedom Jakobom, vendar se kmalu vrne h gozdarju. Bora kasneje posvoji Radov brat, medtem ko medved nadaljuje svobodno življenje v divjini. Njune poti se tako ločijo, vsak najde svoje mesto v svetu, ki mu pripada. Mladinski roman prinaša lik samotnega posebneža, ki se v nezaupanju do ljudi naveže na divjo žival, hkrati pa obravnava številne tabujske teme, in sicer mladoletno prestopništvo, nasilje nad otroki, spolne zlorabe, alkoholizem, rejništvo in smrt. Tretji realistični roman Nike Maj *Skrivnost za zaprtimi vrati* prinaša lik psihično in fizično trpinčenega fanta, ki ga mačeha muči na različne načine. Majeve oče je šibek in odvisen od alkohola, zato sina ne zaščiti, kar Maja vodi v neobvladanost in agresijo, rešitev išče v marihuani in iskanju prijateljev, ki bi ga zaščitili, vendar ga vrstniki ne sprejemajo, edini prijatelj Erik pa Maja spravi v težave, saj ga pretepe Erikov odvisni brat Maks, hkrati pa ga obtožijo kraje denarja iz bližnjega nogometnega kluba. Maj ima zaradi trpinčenja težave z zadrževanjem urina, zaradi prebujajočih hormonov pa misli, da je homoseksualec. Zdravniki mu predpišejo močna pomirjevala, zaradi katerih se Maj še slabše odziva na okolico. Pomagati mu želi oskrbnik nogometnega kluba Bojan, ki v fantu vidi perspektivnega igralca nogometa, ki nima urejenih družinskih razmer. Okolica v Maju vidi neprilagojenega posameznika, ki povzroča same težave, medtem ko spregleda trpinčenje, ki se dnevno dogaja za zaprtimi vrati doma, kar pripelje do tragedije, saj poskuša mačeha Maja ubiti, vendar se mu s posredovanjem stare sosedice Pavle, ki Maja sprva ne mara, uspe rešiti. Preselijo ga v vzgojni zavod, kjer se njegovo življenje postavi v dokaj normalno stanje. Poleg nasilja nad mladostniki roman izpostavi problem alkoholizma ter psihične bolezni, saj je Majeve mačeha psihično bolna, vendar odklanja jemanje zdravil, ki bi njeno bolezen omilile oziroma pozdravile, hkrati pa roman izpostavi probleme medvrstniškega zasmehovanja in nasilja, narkomanije, homoseksualnosti ter brezbržnosti okolice do soljudi.

- d) Osrednje mesto socialno-psihološkega romana pri nas v zadnjih letih zaseda opus mladinskih del Janje Vidmar, katere romani prelamljajo s številnimi tabuji, kot so motnje hranjenja, homoseksualnost, psihične bolezni, ksenofobija in invalidnost. V romanu *Angie* (2007) se je avtorica lotila problema psihične bolezni, saj najstnica Angie trpi za obsesivno-kompulzivno motnjo, ki se meša z agorafobijo, panično motnjo ter motnjami govora. Psihična bolezen Angie oddaljuje od normalnega življenja, kljub temu da gre za zelo inteligentno najstnico. »Glavna junakinja je najstnica Angie, ki živi sama z mamo, nikoli odraslo hipijevsko frfulo, in njenimi nenehno menjajočimi se ljubimci, brez očeta, ki je lepega dne sedel na avion in šel na koncert Rolling Stonesov, s katerega se ni vrnil nikoli več. Doma je pustil nevrotično ženo, najstniško hčer z jasno izraženo potrebo po starših in motor, zaradi katerega je mama še vedno prepričana, da se bo vrnil. [...] Namesto da bi mama učila hčer živeti in da bi ji dala prostor za vsaj približno uravnotežen razvoj, mora Angie reševati mamine ljubezenske težave in tolažiti njene zavržene moške.« (Duša 2007: 233/234.) V romanu *Šuterji* (2009) glavna književna oseba Torkar po hudi prometni nesreči postane invalid in se zateka v svoj umišljeni svet, kjer živi razuzdano življenje, dokler se ne znajde v množici drugih invalidov 'šuterjev', ki se zaletavajo z vozički in mečejo na koš. Šuterji tako igrajo svojo igro upora proti samim sebi in svoji invalidnosti.³²
- e) Romana Nejke Omahen *Temno sonce* in Aksinje Kermauner *Orionov meč* izpostavita problem slepote. Najstnica Adi v romanu *Temno sonce* oslepi po težki prometni nesreči, v kateri umre njena najboljša prijateljica Tina, medtem ko prijateljica Marija doživi živčni zlom in psihično zboli. Anina v romanu *Orionov meč* je za razliko od Adi slepa od rojstva in se zaradi slepote spopada z različnimi težavami, ki so ostalim ljudem prihranjene.³³ »Tema slabovidnosti je predstavljena tudi v obeh mladinskih socialno-psiholoških romanih *Berenikini kodri* in *Orionov meč*.« (Haramija 2009: 148.)

³² Romani *Angie* (2007), *Pink* (2008) in *Šuterji* (2009) so socialno-psihološki romani, ki jih v naslednjih poglavjih diplomskega dela uvrščam v kategorijo prehodne književnosti oz. književnosti za mlade odrasle. Roman *Pink* je hkrati tudi avtobiografski roman.

³³ Roman Aksinje Kermauner *Orionov meč* je nadaljevanje romana *Berenikini kodri* (2006).

- f) Tudi v romanih Igorja Karlovška *Mojca* in Neli Kodrič Filipić *Kaj ima ljubezen s tem* so prisotne različne tabujске teme. V romanu *Mojca* se srednješolka sooča s težko materino nesrečo, zaradi katere je mati v komi in neodzivna, s težko boleznijo, ki povzroči, da ji izpadejo lasje in dlake po telesu ter z babičino boleznijo in smrtjo. V romanu *Kaj ima ljubezen s tem* se najstnica Lusi sooča z odhodom matere, očetovim ljubezenskim razmerjem in iskanjem primerne kandidata za izgubo nedolžnosti. Pri tem ji pomaga prijatelj Rok, za katerega misli, da je gej, vendar se na koncu zaljubita. Poleg spolnosti roman prinaša temo homoseksualnosti oziroma lezbičnosti, saj se mati iz tujine vrne s svojo ljubinko Natašo. V romanu je sporno vprašanje religije in obstoja boga, saj se Lusi pogosto sprašuje o smislu religije, njena babica Mila pa ima prepovedano razmerje z duhovnikom, ki ga morata zaradi narave njegovega poklica skrivati.

4.1.1.2.4 Roman 'v kavbojkah' ali jeans roman

Romaneski žanr je poimenoval Aleksandar Flaker (1976), temeljno delo tega žanra je delo Ulricha Plenzdorfa *Novo trpljenje mladega W.*, ki se nanaša na jeans generacijo zadnjih petdesetih let, gre za mladostnike s specifičnim pogledom na svet, z zanimanjem za (rock) glasbo in so praktično uporniki brez razloga. (Haramija 2003: 178.)

Temeljni problem mladinskih romanov te vrste je v prikazu deškega literarnega lika, ki se ne znajde v sodobnem svetu in predvsem ne prepozna svoje vloge v njem. Pri nas bi med jeans romane lahko uvrstili Zupanove *Leteče mačke* (1997), Pikalov *Modri e* (1998), Zajčev *5 do 12* in Gluvičev *Popoldanski ritem* (2002).³⁴ Skupni imenovalec vseh naštetih romanov je deški literarni lik kot osrednja oseba, gre za srednješolce, ki jih pestijo šola in starši, njihov (trenutni) glavni življenjski cilj pa je zabava, eksperimentiranje z drogami in alkoholom, prve spolne izkušnje, predvsem pa se na življenje odzivajo zelo neodgovorno.³⁵ (Haramija 2003: 179.)

³⁴ *Popoldanski ritem* Gorana Gluvića je omenjen že pri socialno–psihološkem romanu, saj se ukvarja s tematiko neželene nosečnosti.

³⁵ Roman Janje Vidmar *Angie* že v naslovu nakazuje tesno povezanost z rock glasbo, saj je Angie naslov znane pesmi skupine Rolling Stones, poleg tega delo prinaša odlomke besedil različnih izvajalcev omenjene glasbene zvrsti. Kljub temu spada roman samo v kategorijo socialno-psihološkega romana, saj je povezava z rock glasbo edina skupna točka z jeans romani.

4.1.1.3 Prehodna književnost oz. književnost za mlade odrasle

»V mladinskem romanu [...] ne gre več za lahkotnost otroštva, igre, prijateljstva in srečnega konca.« (Haramija 2006: 290.) Tako nastajajo v sodobnem času dela z najstnikom v vlogi glavne književne osebe, kjer smo v dilemi, ali dela sploh še sodijo v mladinsko književnost, za katero je značilno, da jo »od nemladinske književnosti [...] ločujejo oblikovne in vsebinske značilnosti (motivi, teme, žanri)« (Saksida 2001: 405). I. Saksida (2001: 405) kot zgornjo starostno mejo mladinske književnosti omenja starost 18. let, vendar meni, da najbolj kakovostna mladinska proza nagovarja tudi odraslega bralca, kar jo dela naslovniško univerzalno. S problemom razmejevanja mladinske in nemladinske književnosti se ukvarjajo številni teoretiki, saj smo pri določenih delih s starejšim najstnikom (17./18. let) kot glavnim literarnim likom v veliki dilemi, ali v resnici sploh še gre za mladinsko književnost. Z omenjeno problematiko se pri nas ukvarja Dragica Haramija, ki na podlagi poimenovanj drugih teoretikov piše o prehodni/mejni literaturi oz. o obstoju književnosti za mlade odrasle, ki zajema širšo populacijo mladih (v zgodnjih dvajsetih letih).³⁶ Predvsem pri nekaterih socialno-psiholoških romanih Janje Vidmar se kaže problem pri umeščanju romanov v okvir najstniške literature, saj »po motivno-tematski, strukturni in jezikovni podobi presegajo meje mladinske književnosti, kot je definirana na Slovenskem, saj so po starostni meji namenjene bralcem ob koncu srednješolskega obdobja in pozneje« (Haramija 2009: 175). Vsi njeni trije socialno-psihološki romani (*Angie*, *Pink*, *Šuterji*), ki so izšli med 2007 in 2009, spadajo v omenjeno kategorijo prehodne književnosti oz. književnosti za mlade odrasle.

Roman *Šuterji* je zaradi zapletene strukture namenjen bralcu z določeno stopnjo zrelosti in izkušenj. Torkar je sedemnajstletnik, ki po težki prometni nesreči postane invalid. Ustvari svoj paralelni svet, kjer živi razuzdano življenje zgolj v svoji domišljiji. Ravno to ustvarjanje paralelnega sveta pripomore k težji razumljivosti dela, saj ga bralec na začetku dojema kot resničen svet, vendar sproti ugotavlja, da je to zgolj najstnikov produkt, ustvarjen v njegovi glavi po težki prometni nesreči, zaradi katere je Torkar postal invalid.³⁷

³⁶ Teoretiki glede starostne omejitve književnosti za mlade odrasle niso enotni, nekateri v to skupino uvrščajo mlade med osemnajstim in dvajsetim letom, nekateri pa celo med enajstim in petindvajsetim letom starosti. (Haramija 2009: 175.)

³⁷ Poleg romanov Janje Vidmar (*Angie*, *Pink* in *Šuterji*) v omenjeno kategorijo lahko uvrstimo dela Gregorja Hrovatina *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet*, Grege Hribarja *Hotel sem samo ...* in Andreja Predina *Na zeleno vejo*.

Romani za mlade odrasle imajo veliko skupnega s književnostjo za odrasle, vendar se od nje bistveno razlikujejo v določenih komponentah. Dragica Haramija (2009: 175) z navezovanjem na študijo Sherry Garland opisuje stil romanov za mlade odrasle kot bolj odkrit in direkten, brez daljših opisov, z drugačno pripovedovalno perspektivo ter mlajšim glavnim literarnim likom kot v nemladinski književnosti oz. književnosti za odrasle.

4.1.2 Realistična pripoved (povest)

Izraz povest je v mladinski književnosti precej pogost in označuje srednje dolgo pripovedno besedilo.³⁸

Med 2007 in 2009 so izšla številna literarna dela, ki jih lahko uvrščamo v kategorijo realistične pripovedi oz. povesti in so namenjena predvsem otrokom od 10./12. leta starosti do približno 14. leta starosti.³⁹ Omenjena dela so:

- Ivan Sivec: *Bomba na šoli* (2008)
- Janja Vidmar: *Matica je strah* (2007), *Klub besnih punc* (2008), *Matic in Blažka* (2009)
- Tatjana Kokalj: *Ukradena redovalnica* (2007)
- Vitan Mal: *Žardna na taborjenju* (2007)
- Majda Koren: *Julija je zaljubljena LOL* (2008)
- Jože Rode: *Piflar* (2008)
- Mojca Rudolf: *Usoda. si* (2007)⁴⁰

Leta 2009 je izšlo mladinsko delo Slavka Pregla z naslovom *Geniji brez hlač*.⁴¹ Gre za daljše pripovedno delo, glavne književne osebe so srednješolci, kar kaže delno odstopanje od prejšnjih Preglovih literarnih del, kjer prevladujejo otroški literarni liki. »Otroci, glavni književni liki, so stari približno med osem in dvanajst let, izjemoma tudi več, njihovi starosti so primerni tudi problemi, s katerimi se srečujejo.« (Haramija 2009: 92.) Srednješolci, ki jih

³⁸ Dragica Haramija (2006: 288–290) v daljšo mladinsko prozo uvršča mladinski roman ter realistično in fantastično pripoved. Realistično pripoved imenuje tudi povest.

³⁹ Našteta dela so srednje dolžine in namenjena otrokom med 10. in 14. letom, zato je njihova struktura veliko preprostejša kot pri mladinskem romanu, ki je namenjen najstnikom od približno 15. leta dalje.

⁴⁰ Deli Irene Velikonja *Leto v znamenju polža* in Matjaža Pikala *Vrtnar na jezeru* tematsko močno presegata omenjene povesti, zato sta besedili morda že bližje mladinskim romanom kot realistični povesti.

⁴¹ 1978 in 1985 sta že izšli Preglovi povesti *Geniji v kratkih hlačah* in *Geniji v dolgih hlačah*.

druži prijateljstvo in ustvarjanje šolskega elektronskega časopisa, se soočajo s problemi najstniškega kriminala, izsiljevanja, preprodajo drog, ljubeznijo in prvimi spolnimi izkušnjami. Humor je še vedno temeljna značilnost Preglovih mladinskih del, kar velja tudi za *Genije brez hlač*, saj se s problemi soočajo na duhovit in zabaven način. Kljub močno izraženi humorni komponenti v omenjenem besedilu, se zdi, da skupaj z odraščanjem ustvarjalcev šolskega časopisa odrašča tudi omenjena realistična pripoved, saj se s svojo tematiko in problemi odraščajočih najstnikov počasi oddaljuje od *Genijev v kratkih hlačah* in *Genijev v dolgih hlačah* in se približuje slovenskemu mladinskemu romanu.⁴²

4.1.3 Mladinska kratka pripovedna proza

Mladinsko kratko prozo delimo na dve veliki skupini, in sicer realistično oz. resničnostno ter iracionalno oz. neresničnostno. V kategorijo iracionalne kratke proze Dragica Haramija (2004: 59–61) uvršča pravljico, basen, povedko, mit ter kratko fantastično pripoved, medtem ko se v sodobni mladinski realistični kratki prozi pojavlja predvsem kratka realistična zgodba.

V sodobni slovenski mladinski književnosti se ne pojavljajo vse kratkoprozne književne vrste, ampak so najpogostejše sodobne umetne pravljice, kratke fantastične pripovedi in kratke realistične zgodbe.⁴³ (Haramija 2006: 281.)

4.1.3.1 Žanri slovenske mladinske realistične kratke zgodbe

Dragica Haramija (2004: 62–69) v svoji razpravi piše o treh žanrih slovenske mladinske realistične kratke zgodbe, ki so se uveljavili po letu 1950, in sicer:

- a) Spominska kratka zgodba: ponavadi je prisoten prvoosebni vsevedni pripovedovalec, ki opisuje časovno in prostorsko bolj ali manj odmaknjene dogodke, ki so pogosto biografsko obarvani. Avtor se najpogosteje spominja svojega otroštva, pogosto

⁴² Pri mladinskih besedilih tipa *Geniji brez hlač* se dobro kaže ohlapnost slovenske literarne teorije pri razmejevanju daljše mladinske proze, saj zgolj kriterij dolžine in definicija povesti kot manj dovršene različice romana nista dovolj. (Glej tudi Haramija 2006: 288.) Meja med mladinsko povestjo in mladinskim romanom je nejasna, zato pri določenih besedilih pride do dvoma, kam se omenjeno delo uvršča. Podoben problem nastane pri delu Ivana Sivca *Jutri bom umrl*, ki ga zaradi kompleksne tematike in dovršene fabule uvrščam v socialno-psihološki roman, čeprav gre za srednje dolgo besedilo, kar pa ne more biti edini kriterij razvrščanja daljše mladinske proze. Dilemo predstavljajo tudi besedila Nejke Omahen *Spremembe, spremembe*, Neli Kodrič Filipič *Kaj ima ljubezen s tem* in Aksinje Kermauner *Orionov meč*, ki jih zaradi tematske raznolikosti in poseganja v intimno sfero mladostnikovega življenja uvrščam med mladinske romane.

⁴³ »V mladinski književnosti se med kratkoproznimi besedili kaže predvsem obstoj črtice (redkeje) in kratke zgodbe.« (Haramija 2004: 61.)

preživetega v ruralnem okolju, ki je v večini primerov idealizirano. Večinoma gre za opise idiličnega okolja, veliko je čustvenih opisov otroštva, nekateri avtorji pa se otroštva lotijo na humoren način. Spominska proza ima značaj avtobiografske književnosti, kjer avtorji z opisi z odrasle perspektive posegajo v svoje otroštvo.

- b) Doživljajska kratka zgodba: od spominske se loči predvsem na ravni karakterizacije literarnih likov, ki je v doživljajski kratki zgodbi pogosto posredna, na ravni književnega prostora (v doživljajski zgodbi urbano okolje) in na ravni pripovedne perspektive (opazovanje sodobnega otroka). V doživljajski prozi imamo večinoma prvoosebna pripovedovalca (otroka), ki iz otroške perspektive opisuje in komentira aktualno dogajanje, pogosto povezano s šolskimi in obšolskimi dejavnostmi. Otroci so stari od 8. do približno 12. let, njihovi starosti primerni so problemi, s katerimi se srečujejo. Strukturni element te proze je komika, ki se pojavlja na ravni besedišča in situacij. Osnova komičnega zapleta je ponavadi otrokovo nerazumevanje odraslih, njihovih zahtev in postopkov. Med 2007 in 2009 je izšlo nekaj zbirk kratkih zgodb, ki jih lahko uvrstimo v kategorijo doživljajske kratke zgodbe, npr. zbirke Toma Kočarja *Spet lumpi iz 3. a.*, *Lumpi iz 3. a in lumpi iz 3. b.* in *Lumpi iz 3. a so romantični* ter besedilo Vitana Mala *Dvojčka*.
- c) Detektivska kratka zgodba: tovrstna mladinska književnost se bistveno bolj nagiba k pustolovščini kot k 'pravi' detektivski zgodbi, katere nepogrešljive značilnosti so nerazrešen zločin, predstavitev detektiva, osebe in odnosi, ozadje. Začetek zgodbe je nerazrešen zločin, ki pa se v slovenski mladinski književnosti kaže predvsem kot drobna kraja, skrivanje in številne pobalinsčine. Glavna literarna oseba je detektiv, ki se v primere poglobi in jih hitro razreši. Njegovo delo v večini primerov poteka v šoli, preiskavo pa mu ponavadi naložijo stranski književne osebe (npr. učitelji). Detektivska raziskava v teh delih je prilagojena otrokovi zmožnosti razbiranja dogajanja, da lahko ves čas sledi detektivovemu logičnemu razkrivanju primerov. Leta 2009 je izšlo delo Tatjane Kokalj *Detektivka Zofija*, ki ga lahko v celoti uvrstimo v kategorijo detektivske kratke zgodbe. Šolarka Zofija z veliko vneto rešuje manjše probleme, ki nastanejo na šoli.

5. Obseg pojma mladinska književnost

»Mladinska književnost je naslovniška zvrst književnost – njeno bistvo je umetniškost. Izhaja iz avtorjevega doživljanja otroštva, od nemladinske književnosti pa jo ločujejo oblikovne in vsebinske značilnosti (motivi, teme, žanri). Namenjena je predvsem bralcu do starostne meje osemnajst let; najbolj kakovostna nagovarja tudi odraslega bralca, kar pomeni, da je naslovniško univerzalna. V slovenski in tuji literarnovedni tradiciji se za to naslovniško zvrst uporablja več praviloma sopomenskih besednih zvez: otroška/mladinska književnost/literatura, mladinsko slovstvo ipd. Sodobne teoretične opredelitve kot nadpomenko uporabljajo besedno zvezo mladinska književnost, ki zajema otroško književnost in najstniško književnost, tj. mladinsko književnost v ožjem pomenu besede.« (Saksida 2001: 405.)

5.1 Otroška književnost

Zgornja meja mladinske književnosti je vstop v polnoletnost oz. 18. let. »Mladinska književnost je podtip književnosti, njen integralni del, ki se od nemladinske loči po svojem bistvu, obstoju in zgradbi, namenjen pa je bralcu do starostne meje osemnajst let.« (Saksida 1994: 45.) Mladinska književnost kot nadrejeni pojem, ki zajema literarna besedila, ki so namenjena bralcu, ki ni starejši od osemnajst let, tako obsega otroško književnost in mladinsko književnost v ožjem pomenu (najstniška književnost). »Zdi se, da je opredeljevanje mladinske književnosti zgolj na podlagi bralstva neustrezno, ampak se mora le-ta od književnosti za odrasle razlikovati po svojem ustroju. Toda zapleti se ne pojavijo zgolj na tej ravni, torej iz razmerja bralec–delo, ampak sežejo že dosti nižje; glede na različne tipe književnosti, ki so posledica raznih starosti bralca, se govori o književnosti za otroke in književnosti za mladino, oz. o otroški in mladinski književnosti.« (Saksida 1994: 42/43.)

I. Saksida poudarja, da meja dozorevanja sicer ostaja osemnajsto leto, vendar opozarja na dejstvo, da prehod iz otroške dobe v mladostništvo in odraslost ne poteka stopničasto, temveč so prehodi slabo opazni, meje posameznih obdobij pa so relativne in zgolj orientacijske. »Besedna zveza otroška književnost se glede na visoko zgornjo starostno mejo in s tem problematično raztegljivostjo oznake 'otrok' zdi manj ustrezna kot zveza mladinska književnost, zato je prvo smiselno uporabljati le kot oznako za, kot primer, otroke do petega razreda osnovne šole [...].« (Saksida 1994: 45.) Otroška in mladinska književnost se med

seboj razlikujeta po različnem socialnem izkustvu bralca, medtem ko je razlikovanje med mladinsko književnostjo v ožjem pomenu in nemladinsko zahtevno, ker se socialno izkustvo bralca prve in druge zbližujeta, med književnostjo za otroke in mladinsko književnostjo v ožjem pomenu pa je tudi v besedilu že nekaj opaznih razlik (dolžina besedila, vloga ilustracij, kompleksnost teme, uporaba tropov), kar dodatno osmisli delitev mladinske književnosti na dve podskupini.⁴⁴ (Saksida 1994: 45/46.)

5.1.1 Obdobja otrokovega bralnega (in pisnega) razvoja

Boža Krakar Vogel (2004: 27) in Metka Kordigel (1994: 70–92) pišeta o štirih obdobjih v skladu s Piagetovo razvojno teorijo, ko se kažejo bralni interesi otroka.

- a) Prvo obdobje je obdobje praktične inteligence (do drugega leta). S stališča bralnega razvoja je pomembno, da otrok kaže zanimanje za slike in slikanice, ob katerih mu odrasli pripovedujejo oziroma berejo. (Krakar Vogel 2004: 27.) Metka Kordigel (1994: 70–75) prvo obdobje otrokovega bralnega razvoja imenuje predjezikovno obdobje oziroma doba praktične inteligence. V tem obdobju otrok še ne pozna simbolične funkcije besede in še ni zmožen misli in aktivnosti v zvezi s predstavami o predmetih, ki niso v dosegu njegovega pogleda. V tej fazi otrok še ne pozna meje med sabo (svojim notranjim svetom) in svetom, ki ga obdaja. Vendar zelo kmalu pokaže zanimanje za slike predmetov in živih bitij, ki jih v svojem okolju ne srečuje, ko pa toliko obvlada jezik, da lahko s svetom okrog sebe za silo komunicira, postane zanj zanimiva druga vrsta knjig – slikanice. Te z malo besedila in veliko slikovnega gradiva ponazarjajo situacije iz otrokovega okolja. Gre za situacije, ki jih praviloma doživljajo vsi otroci.
- b) Drugo obdobje je obdobje intuitivne inteligence (po drugem letu starosti). Za to obdobje je značilno, da otrok že posluša zgodbe in pravljice. (Krakar Vogel 2004: 27.) Tudi Metka Kordigel (1994: 75–79) govori o obdobju intuitivne inteligence, ki jo otrok doseže po drugem/tretjem letu življenja, zato imajo v tem obdobju pomembno vlogo pravljice. Otrokova sposobnost dojemanja literarne osebe je še vedno močno

⁴⁴ I. Saksida (1994: 45) ugotavlja, da se socialno izkustvo bralca mladinske književnosti v ožjem pomenu in bralca nemladinske književnosti v procesu odraščanja zbližujeta, vendar ne sovpadata, kar potrjuje ustvarjalni postopek, avtorjeva zavest o razlikah med njegovim in bralčevim socialnim izkustvom, ki se lahko kaže celo v težnjah po vplivanju na bralca (moralizem, pedagogizacija književnosti).

omejena, zato imajo pravljicne osebe praviloma eno samo lastnost, ki je dobra ali slaba, nasproti pa je oseba, ki je nosilec nasprotne lastnosti.

- c) Po sedmem letu govorimo o obdobju konkretnih, logičnih intelektualnih operacij, ki ga zaznamuje privlačnost domišljjsko bogate literature, ki je polna nenavadnih doživetij, vendar presega klasično pravljico (npr. *Pika Nogavička*), bralca privlačijo močni in stabilni literarni junaki, ki se zapletajo v kompleksna dejanja. V tem obdobju naj bi se zgodil prvi večji osip bralcev, saj otrok že samostojno bere, družina pri tem procesu ne sodeluje več, bralec pa ima še vedno nekaj bralnih težav, ki ga ovirajo, zato lahko začne branje zavračati. (Krakar Vogel 2004: 27.) Metka Kordigel (1994: 79–85) poudarja, da se otrokov način razmišljanja močno spremeni, ko otrok dopolni sedem let, saj njegovo ravnanje ni več impulzivno, ampak je sposoben razmisliti, preden se odloči za neko dejanje. Po sedmem letu lahko otrok dojema že nekoliko bolj komplicirane značaje, ki imajo več lastnosti in niso samo dobri oziroma slabi. Otrok se z literarnim likom ponavadi brez težav identificira, saj mu je v dejanjih ali željah precej podoben. Bralec ima v tej dobi močno razvit občutek za pravičnost in željo, da literatura to njihovo željo izpolnjuje, zato slabo na koncu ne sme zmagati, krivci morajo biti kaznovani.
- d) Po 12. letu nastopi obdobje abstraktne inteligence in sovpada z obdobjem adolescence (spolni razvoj, osamosvajanje od družine, čustvena negotovost). Na začetku je še zelo opazno zanimanje za pustolovske romane, stripe, mladinsko književnost, vendar se sčasoma prebujajo zanimanje za literaturo za odrasle. (Krakar Vogel 2004: 27.) V fazi adolescence otrokova moralna in emocionalna zrelost doseže tako stopnjo, da se je sposoben identificirati z nekom nasprotnim, drugačnim od sebe, a se zna od njega pozneje kritično distancirati. Po končanem šolanju gre lahko bralni razvoj v dve smeri, saj se lahko zgodi, da se bračeva spretnost literarnega branja stopnjuje, lahko pa se bralec poleni, njegova literatura je vedno manj zahtevna. (Kordigel 1994: 85–92.)

Pomembna prelomnica v otrokovem bralnem razvoju je realistično oz. robinzonsko obdobje, saj »[r]aziskovalci bralnega razvoja otrok ne glede na to, kako ga poimenujejo, soglašajo, da je obdobje od devetega do trinajstega (petnajstega) leta starosti tisto, ki pri otroku zbudi zanimanje za avanturistično prozo« (Haramija 2004: 134).

5.1.1.1 Realistično oz. robinzonsko obdobje bralnega razvoja

Splošno načelo o bralnem razvoju, ki velja za mladinsko književnost, poudarja, da »so besedila z realistično motivacijo namenjena bralcu, staremu približno toliko, kot je stara glavna književna oseba« (Haramija 2004: 68). Obdobje od 9. do 13. leta Charlotte Bühler in Susanne Engelmann v teoriji bralnega razvoja označujeta za robinzonovo dobo bralnega razvoja. V tem obdobju se pri otroku zbudi zanimanje za avanturistično prozo, zelo je priljubljena pustolovska literatura, ki ima v središče postavljenega glavnega junaka, ki na koncu zmaga oz. doseže zastavljeni cilj, saj se z njim mladi bralec pogosto identificira. (Haramija 1999/2000: 134/135.)

Dragica Haramija meni, da v robinzonskem obdobju razvoja bralec posega predvsem po realistični literaturi, ki vsebuje veliko pustolovščin in humorja. »Realistična proza ima v tem specifičnem bralnem obdobju pomembno vlogo, saj mladi bralec preraste pravljico fazo, v realistični prozi pa šele postopoma prehaja k razumevanju daljših besedil.« (Haramija 2009: 76.)

5.1.1.1.1 Slovenska mladinska realistična avanturistična proza

Avanturistično mladinsko prozo teoretiki delijo na realistično in fantastično.⁴⁵ Značilnosti mladinske realistične avanturistične proze, kot jih navaja Dragica Haramija (1999/ 2000: 133–136), so:

- Namenjena je bralcem od 9. do približno 13. leta starosti.
- Taka proza ne vsebuje fantastičnih prvin, zato se teme in motivi gibljejo v mejah mogočega in preverljivega dogajanja, hkrati pa ima precej klišeizirano zgradbo, zato imajo dela, ki sodijo v ta žanr, precej skupnih značilnosti. Temelj je napeta zgodba, ki prikazuje neko pustolovščino. Glavna književna oseba je otrok (ali skupina otrok), ki ima izrazito pozitivno vlogo, medtem ko negativno vlogo pogosto prevzame odrasla oseba, ki ogroža glavno književno osebo. Glavni literarni lik s svojimi lastnostmi ne presega zmožnosti svoje starosti in tako vpliva na približno enako starega bralca.

⁴⁵ Dragica Haramija (1999/2000: 133) opozarja na dejstvo, da pojem realistična mladinska proza izraža zgolj vsebinskost, kar pomeni, da gre za dogodke, ki niso nujno resnični, se pa lahko zgodijo v okvirih izkustveno preverljivega sveta, se pa termin nikakor ne veže na literarnozgodovinsko stilno oznako realizma.

Dogajanje je ponavadi postavljeno v čas počitnic, ko glavna oseba nima šolskih obveznosti, književni prostor je realističen.⁴⁶

- Glavne književne osebe v avanturistični realistični prozi imajo vedno aktivno pozitivno vlogo, ki jo dopolnjuje negativna vloga drugega akterja. Pogosto glavna književna oseba postane kar književni junak, saj ima heroične lastnosti. Pasivna vloga v tej vrsti proze je namenjena vsem ostalim književnim osebam.
- V tovrstni mladinski književnosti je zelo pogost tretjeosebni pripovedovalec, ki scenično perspektivo natančno obvladuje.
- Pomembna sestavina slovenske mladinske realistične avanturistične proze je humor, opazen predvsem na situacijski in besedni ravni.

»Temelj realistične avanturistične književnosti je napeta zgodba. Ta prikazuje pustolovščino, ki z dokaj enakomernim izmenjavanjem spešenja in zaviranja poteka dogajanja pritegne bralčevo pozornost.« (Haramija 2009: 86.)

5.1.1.1.1 Žanri slovenske mladinske realistične avanturistične proze

V slovenski mladinski realistični avanturistični prozi se kaže šest tipov, vendar meje med posameznimi tipi avanturistične proze niso ostre. Dragica Haramija (1999/2000: 135–139) omenja naslednje tipe avanturistične mladinske proze pri nas:

1. Pomorska avanturistična proza:

Sem sodijo literarna dela, ki opisujejo dogodivščine, ki so povezane z morjem, značilne teme pa so gusarstvo, morjeplovstvo in odkrivanje zakladov. Glavne književne osebe v teh delih odlikuje izjemen čut za poštenost in pomoč soljudem, tovarištvo je temelj odnosov v tem tipu avanturistične proze.⁴⁷ V omenjeno kategorijo bi morda lahko uvrstili povesti Žige Gombača *Jastrebov let* in *Polnočna zajeda*, saj se zgodba odvija v dveh pomorskih mestih (Beli in Pernat), kjer deček Lin razkrinka nevarno kriminalno družbo. V ozadju zgodbe je legenda o gusarju Albertu in njegovih podvigih na morju, vrhunec napete zgodbe v povesti *Polnočna zajeda* pa pomeni prav iskanje Albertovega zaklada v obmorskem mestu.

⁴⁶ »Bralec se praviloma vživlja v pozitivno književno osebo, s katero rešuje na prvi pogled nerešljive probleme, ki se iztečejo v srečen konec.« (Haramija 1999/2000: 135.)

⁴⁷ Dragica Haramija (1999/2000: 136) sem uvršča literarna dela Dragotina Vresnika: *Zaklad na obali*, Antona Ingoliča: *Potopljena galeja*, Toneta Seliškarja: *Rudi* in *Bratovščina sinjega galeba*, Ivana Sivca: *Gusarji na obzorju* ter priredbo Jana Baukarta: *Marko Senjanin, slovenski Robinzon*.

2. Potopisna avanturistična proza:

Gre za izmišljeno zgodbo, ki je ponavadi podkrepljena z resničnimi zgodovinskimi oz. geografskimi podatki. Glavna oseba je majhen otrok (ponavadi osnovnošolec), ki se po spletu okoliščin znajde v tujem svetu, kar ga navdaja s strahom, radovednostjo in spoštovanjem. Stranske osebe so ponavadi staroselci neke oddaljene dežele, npr. Indijanci, Eskimi, ljudožerska plemena. Glavni literarni lik se znajde v nevarnih situacijah, vendar ohrani trezno glavo in se srečno vrne domov.⁴⁸

3. Športna avanturistična proza:

Športna avanturistična proza se deli na dve skupini:

- a) športna utopija, katere predstavnik je predvsem Ivan Sivec z deli *Netopir brez kril*, *Beli mušketir*, *Formula smrti*, *Zelena kri*, kjer se športna avantura meša z detektivskimi vložki. Glavna oseba je ponavadi vrhunski športnik, glavni zaplet pa postavljen v zakulisje vrhunskega športa. Problem rešuje športni novinar Poljanšek, ki se izkaže kot dober detektiv.⁴⁹
- b) realistične športne dogodivščine, kjer so glavne književne osebe otroci, ki se ljubiteljsko ukvarjajo s športom, glavni motiv v teh knjigah je vezan na športno aktivnost, vendar ne opisuje vrhunskih športnikov.⁵⁰

4. Taborniška avanturistična proza:

Gre za pustolovščine otrok, ki sodelujejo v taborniški organizaciji, ki ima predpisana pravila in dolžnosti članov. Taborniki so v teh delih prikazani zelo pozitivno, saj so pošteni, delavni in pripravljeni pomagati. Dogajanje je ponavadi postavljeno v čas počitnic, ko se iz urbanega

⁴⁸ Dragica Haramija (1999/2000: 136/137) sem uvršča dela Mimi Malenšek: *Tecumseh*, *Lučka na daljnem severu*, *Počitnice v Bayangi*, Oskarja Hudalesa: *Triglavov polet*, *Ukradeni bogovi*, *Veselo potovanje*, Mirka Kunčiča: *Tinček in Tonček*, *Dogodivščine v pragozdu*, Slavka Pregla: *Velika pustolovščina*, *Odprava zelenega zmaja* in Jožeta Rodeta: *Argonavt(k)i*.

⁴⁹ Omenjena dela Ivana Sivca so utopična, saj je zgodba postavljena v čas, ki se še ni zgodil oz. opisuje rekorde, ki še niso bili doseženi. Kljub temu sta zaplet in razplet zgodbe logična in v mejah mogočega, zato gre za realistično prozo. (Haramija 1999/2000: 137.)

⁵⁰ Dragica Haramija sem uvršča dela Primoža Suhadolčana *Košarkar naj bo!* in *Kolesar naj bo!* ter delo Vitana Mala *Hitro, hitreje*. (Haramija 1999/2000:137.)

okolja odpravijo v naravo, kjer se (nenačrtovano) zapletejo v pustolovščino.⁵¹ V sodobni taborniški avanturistični prozi je najpomembnejše pravilo predvsem varovanje narave. Leta 2007 je izšlo delo Vitana Mala *Žardna na taborjenju*, ki nadaljuje serijo knjig o Andražu in njegovem prijatelju Blažu, ki se odločita počitnice preživeti malo drugače. Pridružita se dolenskim tabornikom na počitnicah in spoznata določene značilnosti in pravila taborniškega življenja.⁵²

5. Otroška detektivka:

V otroški detektivki so glavne osebe otroci, ki razkrivajo negativna dejanja (ponavadi odraslih). Pogoste teme so odkrivanje zakladov, prevar in tatvin. Glavne osebe so ponavadi potisnjene v pustolovščino, saj so naključne priče nezakonitega dejanja, včasih pa želijo ohraniti dobro ime nekoga, ki so ga po krivem obdolžili takšnega dejanja.⁵³ V to kategorijo bi lahko uvrstili delo Tatjane Kokalj *Ukradena ređovalnica* (2007), kjer deklica Dora poskuša oprati ime svojega fanta Petra, ki ga krivijo za številne slabe stvari, ki se zgodijo na šoli, saj ima fant zelo slab sloves. Podobna zgodba se odvija v delu Ivana Sivca z naslovom *Bomba na šoli* (2008), kjer želi deklica Tina oprati svoje in bratovo dobro ime in dokazati, da nista odgovorna za skrivnostni klic, ki je opozoril na bombo, ki naj bi eksplodirala na njihovi šoli.

6. Vsakdanje dogodivščine:

V ta tip Dragica Haramija uvršča dela, ki obravnavajo zelo raznoliko tematiko, npr. beg od doma, krajo, ugrabitev, socialne in zgodovinske pustolovščine ter boje med mladimi.⁵⁴

⁵¹ Dragica Haramija (1999/2000:137/138) sem uvršča dela Oskarja Hudalesa: *Taborjenje ob Črnem jezeru*, Iva Zormana: *Obveščevalec Lesnika*, Vitana Mala: *Roki Rok*, Janje Vidmar: *Moj prijatelj Arnold* ter Bogdana Novaka v zbirki *Zvesti prijatelji*.

⁵² Povest je delno tudi otroška detektivka, saj vsebuje detektivske elemente.

⁵³ Dragica Haramija (1999/2000:138/139) sem uvršča mladinska dela Bogdana Novaka, Braneta Dolinarja: *Detektivi na jeklenih konjičkih*, *Detektivi v zeleni katri*, Janje Vidmar: *Junaki petega razreda*, Vitana Mala: *Ledosned*, *Dvojni agent Žardna*, Smiljana Rozmana: *Lov za ukradenimi milijoni*, Nataše Mrvar: *Špela detektivka*, Leopolda Suhadolčana: *Skriti dnevnik*, *Rdeči lev*, *Naočnik in Očalnik*, Ivana Sivca: *Pozabljeni zaklad*, *Skrivnost zlate reke*, *Krokarji viteza Erazma* in Dima Zupana: *Trnovska mafija*.

⁵⁴ Dragica Haramija (1999/2000: 139/140) sem uvršča dela Špele Kuclar: *Ne bom več pobegnila*, Dese Muck: *Pod milim nebom*, Pavleta Zidarja: *Glavne osebe na potepu*, Braneta Dolinarja: *Dvojne počitnice*, Leopolda Suhadolčana: *Rumena podmornica*, Bogdana Novaka: *Banda v hosti*, Antona Ingoliča: *Tajno društvo PGC*, Branec Jurca: *Uhač in njegova družčina*, *Vohljač in prepovedane skrivnosti*, Vitana Mala: *Školjka petega Sebastijana*, Iva Zormana: *Moj Daniel*, Braneta Dolinarja: *Rdeča kapica iz zgornje Šiške*, Milana Dekleve: *Bučka na Broadwayu*, Toneta Seliškarja: *Indijanci in gusarji*, Vitana Mala: *Ta grajski*, Iva Zormana: *Na senčni strani mesta*, Dima Zupana: *Trnovska mafija drugič*, Slavka Pregla: *Priročnik za klatenje*, *Geniji v kratkih hlačah*, *Geniji v dolgih hlačah*, *Bojni zapiski mestnega mulca*, Bogdana Novaka: *Spopad na Rožniku*.

- a) Beg od doma: gre za problematiko odraščanja, saj glavna oseba nasprotuje odraslim in zbeži od doma, da bi dokazala svojo samostojnost, vendar ta beg večinoma ni načrtovan. Glavne književne osebe so ponavadi osnovnošolci iz višjih razredov oz. srednješolci, ki pobegnejo zaradi nestrinjanja z odraslimi oz. neuspeha v šoli. Literarno besedilo Špele Kaplja *Onja* (2009) se ukvarja s problemom pobega od doma, namreč devetletna Onja zaradi stalnih preprirov med mamo in očetom zbeži od doma v daljno Afriko, kjer spozna nove ljudi in njihove običaje. Čeprav se znajde sama v tujem svetu, ni nikoli resnično prestrašena in v težavah, saj ji pomagajo dobri ljudje. Omenjeno delo tako spada tudi v kategorijo potopisne avanturistične proze, saj se Onja odpravi na dolgo pot v tujo deželo, vrnitev domov pa je za glavno literarno osebo srečen dogodek, čeprav je na potovanju uživala.
- b) Kraja: glavna književna oseba postane tat, in sicer zaradi objestnosti. Ker se zaveda nepravilnosti svojega ravnanja, krajo prizna in povrne nastalo škodo.
- c) Ugrabitev: odrasli 'antijunak' ugrabi glavno literarno osebo (otroka), ki se s pomočjo dobrih ljudi reši. Ugrabitelj od staršev zahteva odkupnino, ki je ne dobi, saj je otrok rešen že prej.
- d) Socialna in zgodovinska pustolovščina: gre za dela, ki imajo v ospredju otroka, ki se znajde v neugodnih socialnih razmerah, kljub temu pa se želijo ti otroci zabavati in preživeti srečno otroštvo. Sem spadajo tudi dela, ki opisujejo razmere, v katerih se znajdejo otroci zaradi vojne, čeprav vojna ni glavni motiv.
- e) Boji med mladimi: pogosto je humorno naslikano neproblematično otroštvo, ki nosi s seboj posebne otroške probleme ter pustolovščine glavnih oseb, ki so povezane z načrtovanjem bojev, ki bi jih pripeljali do zmage, ki na koncu niti ni važna, saj se vsi skupaj povežejo proti najhujšemu sovražniku, in sicer odraslim. Tako rivalstvo lahko opazimo v delu Matjaža Pikala z naslovom *Vrtnar na jezeru* (2007). Glavna literarna oseba je Adam Gartner, ki se s prijatelji loteva številnih podvigov, s katerimi želi pregnati dolgčas med počitnicami in hkrati prevzeti vodilno mesto v družbi, ki ga deli z objestnim Oplom. Družba Adama kliče Car, kar gre Oplu v nos, saj neprestano tekmujeta med seboj, vendar se Opel kljub nerganju loti vsakega podviga, ki si ga zamisli Adam.

5.2 Najstniška književnost⁵⁵

Mladinska književnost v ožjem pomenu oz. najstniška književnost se loteva drugačnih tem kot otroška književnost, saj najstnik v tem času vstopi v obdobje pubertete, ko se praviloma sooča s tesnobo odraščanja ter težavami v sprejemanju družbe, zato ga začne zanimati drugačna tematika, kot ga je zanimala prej. (Haramija 2003: 173 in 2006: 290.) Glavne književne osebe so najstniki, ki se spopadajo s tegobami odraščanja. »Želijo si knjig, v katerih je glavni literarni lik njihov vrstnik, torej najstnik, z vsemi problemi odraščanja, s katerimi se v realnem življenju srečuje tudi najstniški bralec. Najstniško leposlovje iz tega razloga popolnoma upravičeno lahko velja za najbolj narcisoidno leposlovje, ki hkrati najbolj zreali družbo in družbene probleme.« (Lavrenčič Vrabc 2001: 42.) Tako so v najstniški književnosti zelo pogoste tabujske teme (npr. spolnost, prestopništvo, narkomanija, AIDS, psihične bolezni), vendar tovrstna tematika vse bolj prodira celo v otroško književnost in s tem na nek način briše mejo med otroško in najstniško literaturo, s pojavom književnosti za mlade odrasle pa se hkrati vse bolj briše meja med mladinsko in nemladinsko književnostjo. »Pomembno je tudi dejstvo, da začnejo tabu teme v 80. in zlasti v 90. letih prehajati iz območja mladostniškega romana tudi v leposlovje, ki je starostno namenjeno mlajšim bralcem. Ubeseđujejo se celo v slikanicah, zlasti pa v leposlovju za otroke od 9. leta starosti dalje.« (Lavrenčič Vrabc 2001: 45.)

Najstniška književnost je v veliki meri povezana s tabujskimi temami, ki so v 20. stoletju začele prodirati v mladinsko književnost. Najprej so se v 60. letih uveljavile v mladostniškem romanu, kasneje pa začele prehajati celo v slikanice in leposlovje za mlade bralce od 9. leta dalje. Tako so meje sodobne proze za najstnike danes skoraj zabrisane (predvsem med srednjo in višjo stopnjo ter meje med mladinsko in odraslo književnostjo). (Lavrenčič Vrabc 2001: 49.) Dragica Haramija z navezovanjem na teoretika Crnkovića zapiše, da »[v] mladinskem romanu ne gre več za lahkotnost otroštva, igre, prijateljstva in srečnega konca« (Haramija 2003: 173), medtem ko Darja Lavrenčič Vrabc ugotavlja, da »[m]ladostniški romani postajajo glede na teme, ki jih ubeseđujejo, čedalje bolj temačni, črni (depresivni)« (Lavrenčič Vrabc 2001: 44).

⁵⁵ D. Haramija (2003: 173) v razpravi navaja, da termin najstniška književnost, ki zajema območje prehodne literature po 12./13. letu otrokove starosti do konca branja mladinske književnosti, predlaga teoretik Crnković, saj meni, da se najstniška književnost loteva drugačnih tem kot otroška. I. Saksida (1994: 45) uporablja izraz mladinska književnost v ožjem pomenu, zajema pa književnost, ki je namenjena bralcu v puberteti.

5.2.1 Tabujske teme v najstniški književnosti

Mladinska književnost je dolgo časa pripadala področju pedagogike, šele v drugi polovici prejšnjega stoletja je prišlo do dokončne prevlade estetske komponente literarnega dela nad moralnovzgojno. Za veliko prelomnico veljajo šestdeseta leta 20. stoletja, saj so takrat v mladinsko književnost prodrle in se uveljavile tabu teme, kar se je najprej zgodilo v ameriški mladinski književnosti ter bolj liberalno usmerjenih skandinavskih deželah. Te premike lahko označimo kot posledico družbenih in socioloških sprememb (večja liberalizacija družbe, seksualna revolucija), mladi zahtevajo pravice in dolžnosti odraslosti.

V šestdesetih letih 20. stoletja so knjige začele prikazovati drugačno, nič več romantično podobo realnosti in sodobnega življenja najstnikov. Eden prvih tabujev je bila spolnost, knjige so začele odkrito prikazovati najstniško spolnost, najstniško nosečnost, abortus, kontracepcijo in homoseksualnost. S tabuji se spreminja podoba odraslih likov v mladinski književnosti, saj odrasli niso več prikazani kot popolne in nezmotljive avtoritete, temveč kot ljudje s kopicco napak, ki so večinoma povsem nemočni. Avtorji veliko pozornosti namenijo medsebojnim odnosom, pišejo o izginevanju tradicionalnih vrednot in razpadu tradicionalne družine. V literarnih delih se začnejo pojavljati drugi motivi, propadanje zakonov, ločitev staršev, matere samohranilke, starši alkoholiki, nezadovoljne žene in matere, ki psihično uničujejo svoje može in posledično otroke. Spolnosti je sledila tema nasilja, ki jo lahko delimo na dve vrsti, in sicer nasilje med vrstniki ter nasilje v družini, kasneje pa mladinsko prestopništvo in uživanje drog. V 90. letih prihajajo v mladinsko leposlovje nove teme, npr. AIDS, anoreksija in bulimija, psihične bolezni, rak, homoseksualnost in lezbičnost, spolna zloraba, incest, posilstvo, samomor, smrt, brezposelnost, brezdomstvo, rasizem, neonacizem in ekološke katastrofe (jedrski holokavst). (Lavrenčič Vrabec 2001: 41–44.)

6. Teme, junaki in zgodbene stalnice v slovenski mladinski realistični pripovedni prozi (2007–2009)

V obdobju med 2007 in 2009 je pri nas izšlo veliko realističnih proznih del za otroke in mladino. S primerjavo omenjenih del lahko pridemo do ugotovitve, da med posameznimi deli obstajajo določene skupne lastnosti na področju zgodbe, tematike in glavnih literarnih oseb.⁵⁶

⁵⁶ Pri analizi zgodbe, tematike in literarnih oseb sem se bolj osredotočila na najstniško književnost (od približno 12. leta do 18. leta starosti) ter književnost za mlade odrasle (od približno 18. leta do približno 20./22. leta

Zaradi lažje primerjave besedil na ravni zgodbe, tematike in literarnih oseb sem literarna besedila najprej razdelila v dve osnovni skupini, in sicer na daljšo mladinsko realistično prozo ter kratko mladinsko realistično prozo. Daljšo mladinsko realistično prozo sem kasneje dodatno razdelila na mladinski roman in povest. Pri analizi sem hkrati upoštevala komponento naslovnika, saj med deli, ki predvidevajo naslovnika podobne starosti, lahko zasledimo očitne podobnosti na ravni zgodbe, tematike in literarnih likov.

6.1 Teoretična izhodišča analize značilnosti zgodb, tematike in literarnih oseb v slovenski mladinski realistični pripovedni prozi (2007–2009)

- a) Matjaž Kmecl v *Mali literarni teoriji* piše, da nam fabula, »čeprav redkeje rabljena, označuje dogajalni povzetek knjiž. besedila, osnovni, naravno zaporejeni potek dogajanja« (Kmecl 1983: 225). Ugotavlja, da je zgodba pomensko mešan izraz, saj je lahko »sinonim za krajšo pripoved« (Kmecl 1983: 225) oz. »zaokroženo dogajanje, to je takšno z 'začetkom' in 'koncem', povzeto v naravnem zaporedju – medtem ko nam 'siže' označuje povzetek lit. dogajanja v literarni organizaciji« (Kmecl 1983: 225).⁵⁷ Zgodba po Kmeclovi teoriji (1983: 222/223) poenostavljeno pomeni zaokroženo dogajanje z začetkom in koncem, medtem ko dogajanje definira kot spreminjanje, ki je urejeno v zgodbo, zato najbolj otipljivo dela iz besedila smiselno celoto.

Zoltan Jan ob primerjavi sodobnih slovenskih mladinskih romanov ugotavlja, da »[o]pisani fabulativni okviri načenjajo splošno znana aktualna družbena vprašanja, ki jih skozi romaneskni svet osvetljujejo tako, da se bralec zave njihovih razsežnosti in se do njih opredeli v skladu s splošno sprejemljivimi moralnimi vrednotami. Torej gre za novo družbeno kritičnost, za reflektiranje časa, v katerem se pripoved dogaja, za opozarjanje na perečo problematiko, čeprav ne ponujajo možnosti za odpravljanje teh problemov. Problemi so torej različni, a aktualni in enoznačni, tako da se do njih ni težko opredeliti. Kjer takšnega problema ni, se delo oddaljuje od skupnih strukturnih značilnosti in se razvije v različna eksperimentalna iskanja« (Jan 2003: 185).

starosti). Pri analizi otroške književnosti sem se osredotočila na dela z verjetnostno motivacijo, ki za naslovnika predvidevajo bralca od približno 8. do približno 12. leta.

⁵⁷ Matjaž Kmecl opozarja, da siže »v nasprotju z zgodbo/fabulo, ki predstavlja naravno časovno zaporejen povzetek dogajanja, upošteva [...] razporejenost snovi glede na lit. učinke« (Kmecl 1983: 225).

b) Matjaž Kmecl temo definira kot »snov, [...], ki je v knjiž. besedilu tehtnejša za sporočilo, tako da največkrat označuje smiselno ali ideološko opredeljeno snov« (Kmecl 1983: 161).

Tipične teme, ki jih obravnava mladinska književnost, so:

1. tematika odraščanja
2. vzgojne teme
3. pravljicne teme
4. tabujske teme

V sodobni slovenski mladinski realistični prozi prevladuje tema odraščanja, ki se kaže v otrokovem oz. najstnikovem iskanju identitete, v konfliktih s svetom odraslih, v zgodnejšem obdobju odraščanja pa v dogodivščinah v šoli ter na počitnicah.

Poleg tematike odraščanja so v ospredju mladinske realistične književnosti odnosi, predvsem ljubezen in prijateljstvo, s katerima se sooča odraščajoči posameznik.

Pomembna je družinska in socialna tematika, kajti družinski odnosi so zelo pogosti v sodobni slovenski mladinski realistični prozi, saj so ponavadi le navidez skladni in neproblematični, medtem ko je pri podrobnejšem branju viden globok razkorak med generacijama ter nezanimanje staršev za njihove otroke kot posledica prezaposlenosti, sebičnosti ali naveličanosti. Starši za najstnika niso več varna opora in nezmotljiva avtoriteta, ki ji mladostnik brezpogojno zaupa, pač pa so prikazani kot človeška bitja z vsemi svojimi napakami in nič manj ranljivi od svojih odraščajočih otrok.

V sodobni mladinski realistični prozi so glavno mesto prevzele tabujske teme, ki sicer prevladujejo v književnosti, ki je namenjena najstnikom, vendar ta tematika počasi že vdira v otroško književnost. Tabujske teme v slovenski mladinski književnosti so vezane na spolnost, smrt, droge in alkohol, invalidnost, slepoto, vprašanja o obstoju boga, družinsko nasilje, spolne zlorabe, homoseksualnost, psihične bolezni, prestopništvo in rejništvo.

Zoltan Jan ugotavlja, da »[d]ela, ki so namenjena bralcem nižjih bralnih obdobj, obravnavajo drugačne probleme, če pa se lotevajo sorodnih tem, npr. zaljubljenosti, pa jih prikažejo primerno razvojni stopnji bralca. Predvsem se pri slednjih delih pojavlja tematska delitev po

vsebini in zvrsti, ki že vnaprej, navadno z vključenostjo v zbirko in celo s knjižno opremo, nakaže vsebino, pa naj gre za pustolovščine, detektivske zgodbe, potopisne dogodivščine, fantastiko, pravljичnost itd. Marsikdaj je že vnaprej opredeljeno celo, ali je delo namenjeno dečkom ali deklicam« (Jan 2003:186).⁵⁸ Kljub temu Darja Lavrenčič Vrabc (2001: 95/96) opozarja, da je v slovenskem mladinskem leposlovju v zadnjem desetletju opazen izrazit trend ubesedovanja različnih tabu tem (temnih strani mladosti), ki se najpogosteje pojavljajo v mladostniškem romanu, vendar prehajajo tudi v leposlovje za mlajše bralce, saj jih najdemo celo v slikanicah. Tabu teme podirajo mit srečnega, varnega in nekonfliktnega otroštva.⁵⁹ Darja Lavrenčič Vrabc tako ugotavlja, da 'angažiranemu realizmu' in težkim temam, ki jih sodobni mladinski avtorji obravnavajo v svojih leposlovnih delih, čisto nasprotje predstavljajo fantastične pripovedi, ki mladega bralca popeljejo v različne fantastične svetove. V knjižni produkciji, ki je namenjena bralcem od 10. leta dalje, sta torej udejanjena predvsem dva osnovna literarna trenda, in sicer tabuji ter fantastična pripoved.

- c) Matjaž Kmecl književno osebo definira kot »oseb[o], ki jo kot živo govorno ustvari pisatelj« (Kmecl 1983: 211). Hkrati opozarja na problematičnost izraza junak, ki se pogosto uporablja namesto izraza književna/literarna oseba, saj naj bi bilo poimenovanje »zgrešeno oz. mehanično preneseno iz klasicistične poetike, po kateri je bil lahko osrednja književna oseba [...] le boljši človek, heroj, mitični junak iz davne preteklosti, pri starih Grkih pogosto potomec zveze med božjim in človeškim bitjem. 'Junaki/književne osebe današnje književnosti so zvečine daleč od junaštva. Prevladujoči občutek za resničnost/realnost je junaško nadpovprečnost zapostavil povprečni dobro–slabi, junaško–nejunaški osebnosti: zato raje uporabljamo termin knjiž. oseba« (Kmecl 1983: 211). Kmecl meni, da se beseda kot termin uporablja iz klasicistične terminologije, saj je po takratnih pojmovanjih književnega dela v središču književne umetnine morala stati (moralno) nadpovprečna oseba, in sicer junak. Romantična in realistična estetika sta takšno naziranje zavrgli, ohranilo pa se je

⁵⁸ Analizirana realistična dela, ki so izšla med 2007 in 2009, nakazujejo trend zbirk kratkih zgodb, ki so namenjene bralcem v začetnih razredih osnovne šole, medtem ko mladinski romani predvidevajo naslovnika, ki je star 14./15. let in več. Večji razpon bralcev je opazen pri sodobni slovenski mladinski povesti, saj v okviru vrste izhajajo dela, ki so namenjena bralcem od začetnih razredov osnovne šole pa do mladostnikov v srednji šoli, ki že posegajo po mladinskih romanih.

⁵⁹ »Zdi se, da dandanes v mladinski književnosti skoraj ni nobenega tabuja več, da torej ni nobene skrivnosti več, ki bi jo odrasli skrivali pred mladimi. Izjemo morda predstavljata le še politika in religija.« (Lavrenčič Vrabc 2001: 96.) Politika in religija se tudi v mladinskih literarnih besedilih, ki so izšla med 2007 in 2009, pojavljata redko, kljub temu pa sta omenjeni temi prisotni in rušita še zadnje tabuje.

poimenovanje junak, ki ga Kmecl (1983: 211) zamenjuje z bolj ustreznim poimenovanjem književna oseba.⁶⁰

Poleg osrednjih književnih oseb ločimo še stranske osebe, ki pripovedovalčevo pozornost vzbudijo le do te mere, kolikor sodelujejo v življenju in delovanju osrednjih oseb, ki jim pripovedovalec nameni večjo pozornost in za njih porabi več besedila. (Kmecl 1983: 210.) Književne osebe lahko pisatelj karakterizira, kar pomeni, da gre za »opredeljevanje knjiž. oseb glede na njihove posebnosti, v ožjem pomenu glede na njihov značaj« (Kmecl 1983: 211), kar lahko stori neposredno (navajanje/opisovanje lastnosti) oz. posredno (razvidno iz obnašanja lit. oseb).

Matjaž Kmecl (1983: 211) opozarja na ločevanje med pozitivno in negativno književno osebo, ki temelji na njeni morali oz. obnašanju v besedilu. Kadar je njeno obnašanje v nasprotju z ustaljenimi moralnimi pravili, se bralec z osebo raje ne enači, ampak navija za pozitivne osebe, katerih ravnanje je usklajeno z moralnimi pravili in uveljavljenimi vrednotami.⁶¹

Naslovnik mladinske književnosti je otrok oz. mladostnik v fazi odraščanja, zato je za to vrsto književnosti še posebej pomembna identifikacija naslovnika z literarno osebo. »Zelo pomembna in za večino bralcev ključna prvina recepcijske sposobnosti je zatorej sposobnost identificiranja z eno izmed literarnih oseb.« (Kordigel 1998/99: 155.) Metka Kordigel meni, da je potrebno sposobnost identificiranja razvijati, saj bralcu ni dana sama po sebi. Sposobnost identifikacije razvijamo postopoma, Kordiglova (1998/99: 155) ta razvoj opiše v petih stopnjah:

1. Bralec na začetni stopnji uporabi za identifikacijo enakost med seboj in književno osebo na konkretni ravni (konkretna in zunanje razpoznavna ter v konkretno nazorno sliko razvita raven).
2. Bralec se na drugi stopnji lahko identificira z osebo, ki mu je podobna vsaj po eni konkretni lastnosti (zunanje razpoznavna in v nazorno sliko razvita lastnost).

⁶⁰ Termin junak v naslovu diplomskega dela pomeni zgolj izhodišče za izpostavitve problematičnosti rabe omenjenega izraza ter ugotavljanja (anti)junaštva glavnih literarnih oseb v sodobni mladinski realistični prozi, sicer z navezovanjem na Kmeclovo teorijo večinoma uporabljam izraz književna/literarna oseba.

⁶¹ »Kadar je ločevanje med njimi zelo izrazito in poudarjeno, govorimo o 'črno-beli' lit. (vzgojna, propagandna besedila).« (Kmecl 1983: 211.)

3. Na tretji stopnji se je bralec sposoben identificirati z osebo, s katero ga družijo lastnosti, želje in problemi, ki pa jih avtor literarnega besedila ne razvija v nazorno sliko, ampak mora bralec uporabiti manj neposredne besedilne signale. Na prvih treh stopnjah je identifikacija s književno osebo pogoj za recepcijo literarnega besedila. Če je ravnanje literarne osebe za bralca nesprejemljivo, bralec preneha z branjem knjige in jo označi za slabo.
4. Na četrti stopnji, ki praviloma ne nastopi pred 11./12. letom, se je bralec sposoben kritično distancirati od književne osebe, ki je izbrana za identifikacijo, vendar lahko vseeno nadaljuje z recepcijo literarnega besedila.
5. Na najvišji stopnji sposobnosti identifikacije z literarno osebo je bralec že sposoben metakognicije, razmišljanja in govorjenja o svoji identifikaciji ter o zunajliterarnih vzrokih za identifikacijo s književno osebo.

Mladinska realistična besedila kot naslovnika večinoma predvidevajo bralca, ki je star približno toliko, kot je stara glavna književna oseba v literarnem delu. »Realistična mladinska proza z otrokom kot glavnim literarnim likom pomeni za bralca tudi enostavno vživljanje v glavni literarni lik, kajti realistična motivacija nakazuje, da je zgodba ponovljiva tudi v bračevem življenju.« (Haramija 2009: 76.)

6.2 Mladinska realistična daljša pripovedna proza (2007–2009)

V kategorijo daljše mladinske realistične pripovedne proze uvrščamo mladinske romane in povesti. Med 2007 in 2009 je izšlo precej del, ki jih lahko uvrstimo v omenjeni kategoriji.

Mladinski roman	Mladinska povest
Gregor Hrovatin: <i>Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet</i>	Žiga Gombač: <i>Jastrebov let</i>
Asja Hrvatin: <i>Od RTM do WTF</i>	Žiga Gombač: <i>Polnočna zajeda</i>
Igor Karlovšek: <i>Mojca</i>	Varja Kališnik: <i>Živa Groza</i>
Aksinja Kermauner: <i>Orionov meč</i>	Špela Kaplja: <i>Onja</i>
Neli Kodrič Filipič: <i>Kaj ima ljubezen s tem</i>	Tatjana Kokalj: <i>Ukradena redovalnica</i>
Nika Maj: <i>Gozdar</i>	Majda Koren: <i>Julija je zaljubljena LOL</i>
Nika Maj: <i>Iskanje izgubljenega fanta</i>	Vitan Mal: <i>Žardna na taborjenju</i>

Nika Maj: <i>Skrivnost za zaprtimi vrati</i>	Desa Muck: <i>Anica in skrivnostna maska</i>
Sonja Merljak: <i>Dekle kot Tisa</i>	Matjaž Pikalo: <i>Vrtnar na jezeru</i>
Nejka Omahen: <i>Spremembe, spremembe</i>	Slavko Pregl: <i>Geniji brez hlač</i>
Nejka Omahen: <i>Temno sonce</i>	Jože Rode: <i>Piflar</i>
Ivan Sivec: <i>Jutri bom umrl: izpoved ljubljanskega frajerja</i>	Mojca Rudolf: <i>Usoda. si</i>
Janja Vidmar: <i>Angie</i>	Ivan Sivec: <i>Bomba na šoli</i>
Janja Vidmar: <i>Pink</i>	Irena Velikonja: <i>Leto v znamenju polža</i>
Janja Vidmar: <i>Šuterji</i>	Janja Vidmar: <i>Klub besnih punc</i>
	Janja Vidmar: <i>Matica je strah</i>
	Janja Vidmar: <i>Matic in Blažka</i>
	Janja Vidmar: <i>99 balonov</i>

6.2.1 Mladinski realistični roman (2007–2009)

Za sodobne slovenske mladinske realistične romane, ki so izšli med 2007 in 2009, veljajo značilnosti, ki določajo sodobni slovenski mladinski realistični roman na splošno. Gre za daljša prozna besedila z epsko notranjo formo, ki posegajo v zasebno sfero življenja literarne osebe (v tem primeru najstnika), kar je splošna značilnost romanov (tudi nemladinskih).⁶² Pripovedovalec je najpogosteje prvoosebni, glavna književna oseba je ponavadi mladostnik v fazi odraščanja, ki je v besedilu zelo natančno opisan. Dogajanje v sodobnih slovenskih mladinskih realističnih romanih je postavljeno v urbano mestno okolje, kjer se mladostniki soočajo s težavami odraščanja, ko prevladujejo konfliktni medosebni odnosi (družina, prijateljstvo, ljubezen). Mladinski roman je forma, po kateri posegajo najstniki v zadnji triadi osnovne in v srednji šoli, saj njihov psihični razvoj in količina izkušenj šele v obdobju abstraktne inteligence omogočata, da dosežejo nivo zmožnosti razumevanja daljših in zapletenejših književnih del.⁶³ Dragica Haramija sodobni slovenski mladinski realistični roman deli v štiri osnovne skupine, omenja namreč avanturistični, ljubezenski, socialno-psihološki in 'jeans roman'. Največ slovenskih mladinskih realističnih romanov, ki so izšli med 2007 in 2009, se zaradi zapletene tabujske tematike uvršča v kategorijo socialno-

⁶² »Romanesknim žanrom devetdesetih let pa ni skupno le 'utrjevanje' zgodbe, pač pa tudi razvijanje neke osebne, intimne zgodbe, ki v minimaliziranem svetu šele ob poglobljenem branju odkriva splošno veljavne resnice.« (Zupan Sosič 2006: 59.)

⁶³ Glej tudi teorijo D. Haramija (2003: 175 in 2006: 288).

psihološkega romana (npr. Asja Hrvatin: *Od RTM do WTF*, Igor Karlovšek: *Mojca*, Aksinja Kermauner: *Orionov meč*, Neli Kodrič Filipić: *Kaj ima ljubezen s tem*, Nejka Omahen: *Temno sonce*, Ivan Sivec: *Jutri bom umrl: izpoved ljubljanskega frajerja*, Gregor Hrovatin: *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet*, Janja Vidmar: *Angie, Pink, Šuterji*, Nika Maj: *Gozdar, Iskanje izgubljenega fanta, Skrivnost za zaprtimi vrati*), sledi ji kategorija ljubezenskega romana (npr. Gregor Hrovatin: *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet*, Sonja Merljak: *Dekle kot Tisa*, Nejka Omahen: *Spremembe, spremembe*), vendar je tudi za slovenske mladinske realistične romane, ki so izšli med 2007 in 2009, značilen žanrski sinkretizem, ki ga omenjata Dragica Haramija za mladinski in Alojzija Zupan Sosič za nemladinski roman.⁶⁴

6.2.1.1 Zgodbene stalnice mladinskega realističnega romana (2007–2009)

1. Slovenski mladinski realistični romani, ki so izšli med 2007 in 2009, prinašajo zanimive intimne zgodbe mladostnikov, ki neredko prikazujejo temne plati odraščanja in se včasih končajo tragično, saj si najstnik z lastnim nepremišljenim ravnanjem zapre vse poti do odraslosti.

- Roman Asje Hrvatin *Od RTM do WTF* je zgodba o srednješolcu Mateju, ki ga ljubezen do dekleta potisne globoko v narkomansko sceno, kar se zanj tragično konča, saj si zaradi smrti ljubljene dekleta vbrizga preveliko dozo mamila. Roman Ivana Sivca *Jutri bom umrl* se za glavno književno osebo prav tako konča tragično, saj se športnik Luka, ki ga je v mladosti zaznamovala nasilna ločitev od brata, zaradi ljubezni do dekleta okuži z virusom HIV, kar ga vodi do spoznanja, da je smrt neizbežna in se naglo približuje. Poleg tragičnega konca oba romana povezuje dejstvo, da glavni moški literarni lik posredno pogubi ravno velika ljubezen do dekleta.
- Večina slovenskih mladinskih realističnih romanov, ki so izšli med 2007 in 2009, se kljub tragični zgodbi za glavno književno osebo konča srečno oz. z upanjem v boljšo prihodnost. Roman Nike Maj *Gozdar* je zgodba o nenavadnem prijateljstvu med dečkom Borom in medvedom, ki ga deček

⁶⁴ »Nedoločljiva vrstna identiteta romana in njegova pestra tipologija nakazujeta le eno trdno, ustaljeno in razvojno neproblematično lastnost: sinkretizem.« (Zupan Sosič 2006: 50.)

poinenuje Jakob. Bora v rejništvu psihično in fizično zlorablja, pred zaporom ga reši gozdni samotar, vendar Bor pobegne in se v divjini spoprijatelji z medvedjim mladičem, ki so mu lovci ubili mater. Kasneje se njune poti ločijo, medved ostane v naravi, medtem ko Bor najde svoje mesto pri gozdarjevih sorodnikih, ki ga kasneje celo posvojijo. Roman *Iskanje izgubljenega fanta* je zgodba o dečku Seanu, ki ga je mati narkomanka že zgodaj zapustila, oče pa ga je psihično in fizično zlorabljal. Dečku, ki prebiva v zavodu, želi pomagati učiteljica zgodovine Daša, ki po tragični smrti svojega sina ne more imeti več otrok. Kljub začetnim konfliktom z okolico se zgodba srečno zaključi, saj Daša in njen mož Igor Seana posvojita, deček pa odraste v samostojnega in poštenega človeka, ki dokonča šolanje in si ustvari družino. V romanu je prisoten prvoosebni pripovedovalec, ki ni deček Sean, pač pa odrasla učiteljica Daša, kar je med slovenskimi mladinskimi realističnimi romani, ki so izšli med 2007 in 2009, velika izjema. V romanu *Skrivnost za zaprtimi vrati* se deček Maj z družino preseli s podeželja v mesto, kjer ga ljudje zaradi njegove agresivnosti in neprilagojenosti nikakor ne sprejmejo, zato se Maj počuti izgubljen in osamljen, brez varnega zavetja.⁶⁵ Maj je žrtev neuravnovešene mačeha, ki se nad njim psihično in fizično izzivlja, zato ima težave z zadrževanjem urina, zateka se h kajenju opojnih substanc ter homoseksualnim nagnjenjem. Zgodba se srečno izteče, kljub temu da mačeha Maja zabode z nožem, ga reši stara sosedka Pavla, ki se ji deček zasmili. S posredovanjem oskrbnika nogometnega igrišča Bojana se Maj reši težke skrivnosti, ki je ne sme zaupati nikomur, in sicer dejstva, da je njegova mačeha psihična bolnica, ki se nad otrokom kruto izzivlja. Maja preselijo v vzgojni zavod, posveti se nogometu, na koncu pa najde skupni jezik z očetom, ki se kesa svoje šibkosti in sinu posveti pozornost, ki si je Maj tako obupno želi.

- Poleg romanov Nike Maj prinašajo tragično zgodbo z upanjem v boljšo prihodnost romani Igorja Karlovška *Mojca*, Nejke Omahen *Temno sonce* in Janje Vidmar *Šuterji*. Roman *Mojca* je zgodba o nadarjeni najstnici Mojci, ki

⁶⁵ V delih Irene Velikonja *Leto v znamenju polža* ter Matjaža Pikala *Vrtinar na jezeru*, ki ju uvrščam v kategorijo mladinske povesti, je situacija nasprotna, saj se glavna književna oseba preseli iz mesta na podeželje, kjer se sprva ne ujame, kasneje pa si izoblikuje svoj krog prijateljev, ki ga sprejmejo v družbo, Adam v povesti Matjaža Pikala pa postane celo nekakšen vodja skupine. V romanu *Gozdar* se deček Bor preseli iz mesta k rejniški družini v oddaljeno hribovsko vas, kjer je deležen velikega fizičnega in psihičnega nasilja.

zaradi tragične nesreče ostane brez matere in se po babičini smrti znajde povsem sama, brez varnega družinskega zaledja in pomoči drugih. Zaradi naporov hudo zboli, saj ji izpadejo lasje in dlake po telesu, hkrati pa se zaljubi v fanta, za katerega se izkaže, da je njen sorodnik. Kljub prvotnem ljubezenskem razočaranju Mojca v nesojenem ljubimcu najde osebo, ki ji bo stala ob strani in nudila oporo v življenju. Roman Nejke Omahen *Temno sonce* je tragična zgodba o najstnici Adi, ki preživi hudo prometno nesrečo, ki ji pusti težke posledice, saj oslepi. Njena najboljša prijateljica Tina v nesreči izgubi življenje, kar je za Adi dodaten udarec. Zaradi konfliktnih odnosov s starši se Adi preseli k sorodnikom na deželo, kjer se trudi prilagoditi novi situaciji, v kateri se je znašla. Sprva je izrazito nedružabna, naporna in zavrača vse stike z ljudmi, kasneje se počasi začne spreminjati in na koncu vse kaže, da bo presegla negativne občutke in kljub slepoti ponovno živela polno življenje. Roman Janje Vidmar *Šuterji*, ki bi ga zaradi vsebinskih in oblikovnih značilnosti lahko uvrščali v kategorijo književnosti za mlade odrasle, prinaša zapleteno in tragično zgodbo o sedemnajstletnem invalidu Torkarju, ki po težki prometni nesreči postane invalid. Razumevanje zgodbe je oteženo zaradi Torkarjevih izletov v svet domišljije, kjer živi polno in razuzdano življenje. Svoje mesto kasneje najde med šuterji, gre za skupino invalidov, ki so našli svoj smisel v igri zaletavanja in metanja na koš.

- Roman *Angie* v ospredje postavlja zgodbo o psihično bolnem dekletu Angie, ki živi z nedoraslo mamo, ki stalno menja ljubimce in čaka, da se Angiejin oče vrne nazaj, kljub temu da ju je že predavnimi leti zapustil. Konec zgodbe ostaja odprt, saj ne vemo, ali se bo Angiejino stanje dokončno popravilo in bo sposobna normalno živeti.
- Mladinski roman Aksinje Kermauner *Orionov meč* je nadaljevanje romana *Berenikini kodri*, kjer spremljamo zgodbo o slepem dekletu, ki jo albinizem spremlja že od rojstva. Poleg tega, da se mora dekle znajti v svetu ljudi, ki za njene težave pogosto nimajo posluha, se spopada z ljubeznijo do frajerja Nika, ki jo ima sprva zgolj za trofejo. Kasneje se v Anino zaljubi, vendar mu tudi to ne prepreči, da je ne bi prevaral z drugim dekletom. Roman se srečno zaključi z združitvijo mladega para, ki kljub značajskim razlikam najde skupno pot.

2. Poleg tragičnih zgodb slovenski mladinski realistični romani, ki so izšli med 2007 in 2009, prinašajo zgodbe, ki se problema odraščanja lotevajo na bolj humoren način, kot npr. roman Nejke Omahen *Spremembe, spremembe*, Janje Vidmar *Pink* in Neli Kodrič Filipič *Kaj ima ljubezen s tem*. Roman *Spremembe, spremembe* med seboj prepleta zgodbe najstnikov, ki so ljubezensko oz. prijateljsko povezani med seboj. Na koncu so vsi konflikti med njimi razrešeni, zato se lahko prepustijo uživanju v mladosti. Roman *Pink* s svojimi avtobiografskimi prvini spremlja odraščanje Jance Vidner v socialistični državi, ko so bile številne materialne dobrine dosegljive zgolj v tujini. Janca se sooča s tipičnimi mladostniškimi dilemami, od prvega poljuba do izgube nedolžnosti na dan Titove smrti. Roman *Kaj ima ljubezen s tem* v ospredje dogajanja postavlja zgodbo o najstnici Lusi, ki se po ločitvi staršev preseli k babici, kjer spozna Roka, za katerega sprva misli, da je gej. Rok postane njen najboljši prijatelj in ji pomaga pri iskanju primerne kandidata, s katerim bi Lusi izgubila nedolžnost. Konec romana je delno predvidljiv, saj se Lusi in Rok zaljubita.

3. Slovenski mladinski realistični romani, ki so izšli med 2007 in 2009, imajo precej natančno določen dogajalni prostor, ki je najpogosteje vezan na urbano okolje slovenskih mest (npr. Ljubljana, Celje, Maribor). Romana *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet* in *Dekle kot Tisa* sta umeščena v tuje okolje, in sicer v idilično grško in vojvodinsko pokrajino. Zgodba *Nadaljevanja ali zgodbe o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet* se dogaja na maturantskem izletu, kjer dijaki tretjih letnikov uživajo še zadnje dneve počitnic. Med Anjo in Dejanom se splete ljubezenska zgodba, mlada zaljubljenca uživata v ljubezni, spoznavata prve erotične in spolne izkušnje. Mlada ljubezen se ob vrnitvi domov znajde na preizkušnji, saj bi se poletna avantura na tej točki lahko končala, kljub temu se najstnika odločita, da bosta razmerje nadaljevala. Roman *Dekle kot Tisa* se dogaja med poletnimi počitnicami, ki jih bodoča študentka Csilla preživlja pri sorodnikih v Vojvodini. Tam se zaljubi v študenta madžarskega porekla Andrasa, ki ji čustva vrača. Težka vojna situacija mlado ljubezen postavi na hudo preizkušnjo, zato se kasneje spreta in razideta. Konec nakazuje značilno težnjo mladinskih romanov, in sicer odraščanje mladostnikov, ki se z novimi spoznanji spreminjajo, kar se zgodi tudi Csilli in Andrasu, ki se sicer pobotata, vendar vse kaže, da bo njun odnos ostal zgolj na prijateljski ravni, saj sta njuno razmerje enostavno prerasla.

6.2.1.2 Značilna tematika mladinskega realističnega romana (2007–2009)

1. V slovenskih mladinskih realističnih romanih, ki so izšli med 2007 in 2009, prevladujejo teme, ki so vezane na težavno obdobje odraščanja in osamosvajanja mladostnikov. V ospredju romanov so medosebni odnosi, predvsem konfliktno družinske razmere ter ljubezenska razmerja s prvimi spolnimi izkušnjami, ki se pogosto končajo nesrečno, hkrati pa razvijanje pristnih prijateljskih odnosov. Pomembno vlogo v mladinskem romanu imajo tabujske teme, ki se pojavljajo v večini slovenskih mladinskih realističnih romanov, ki so izšli med 2007 in 2009. Tabujske teme, ki se pojavljajo v omenjenih romanih, so:

- spolnost in spolne zlorabe
- homoseksualnost
- AIDS⁶⁶
- narkomanija
- alkoholizem
- rejništvo, vzgojni zavodi, popravni domovi
- mladoletno prestopništvo
- nasilje
- invalidnost
- slepota
- (psihične) bolezni
- brezdomstvo
- samomor, smrt
- vprašanje boga

a) Družinski odnosi:

Večina slovenskih mladinskih realističnih romanov, ki so izšli med 2007 in 2009, v ospredje postavlja družinske odnose, ki se pogosto kažejo ravno v konfliktnem odnosu med svetom odraslih in mladostnikom. Pogosto so odnosi med mladostnikom in njegovimi starši le navidez harmonični, medtem ko med obema generacijama vlada ogromen prepad, ki se kaže v

⁶⁶ Temo AIDS-a navajam ločeno od ostalih bolezni, saj se omenjena bolezen v sodobnem slovenskem mladinskem realističnem romanu (2007–2009) pojavlja pogosteje od katere druge bolezni.

suhoparnih in površnih pogovorih. Starši niso več vsevedna avtoriteta, ampak navadni ljudje z lastnimi interesi in težavami, ki imajo malo skupnega z odraščajočimi otroki.

Navidez harmonični odnosi med mladostnikom in starši so prisotni v romanu Asje Hrvatin *Od RTM do WTF*. Matej s starši nima nobenih konfliktov, dokler ne ugotovijo, da se drogira. Ob tem spoznanju mu starši ne stojijo ob strani, ampak ga vržejo iz stanovanja in se zanj ne zmenijo več. Prepad med generacijama postane prevelik, zato ni možnosti, da bi se odnosi popravili oz. izboljšali, starša se sinu odpovesta. Tudi odnosi med Nikom in njegovimi starši v romanu *Orionov meč* so zgolj navidez harmonični, dokler Nik ne odkrije očetovega skrivnega homoseksualnega razmerja in ugotovi, da so si s starši postali tujci. Kljub sporu se Nik z očetom kasneje pobota, saj je staršem kljub razlikam še vedno naklonjen.

Natančno branje romana *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet*, nam iz govora mladih zaljubljenecv posredno razkriva konflikten odnos mladostnikov s starši, ki jih ne razumejo, kar vodi v ohladitev odnosov med generacijama.

V romanu Nejke Omahen *Temno sonce* težavna najstnica Adi nikakor ne najde skupnega jezika s starši, saj čuti, da je nimajo dovolj radi, ker imajo preveč dela z lastnimi težavami. Po tragični prometni nesreči v kateri umre njena najboljša prijateljica, se Adi sooča z lastno slepoto ter zamero, ki jo goji do staršev, ki so jo poslali na podeželje k sorodnikom. Mati in Adi se kasneje pobotata, vendar konflikt med njima nikoli ni povsem presežen.

Neurejene družinske razmere v slovenskem mladinskem realističnem romanu so pogosto posledica ločitve staršev. S problemom ločenih staršev se ukvarjajo romani Ivana Sivca *Jutri bom umrl*, Janje Vidmar *Angie*, Neli Kodrič Filipić *Kaj ima ljubezen s tem* in Sonje Merljak *Dekle kot Tisa*. V romanu *Jutri bom umrl* oče po ločitvi od žene ugrabi starejšega sina Jako, medtem ko Luka pusti ženi in s tem brata zaznamuje za celo življenje. Odtujenost Luke in očeta je dokončna in nepremagana, dokončno se odtujita po Lukovem agresivnem izpadu na poletnih počitnicah. V romanu *Kaj ima ljubezen s tem* Lusi po materinem odhodu v tujino živi pri očetu, ki se zaplete v razmerje z mlajšo žensko. Zaradi očetovega razmerja se je Lusi prisiljena preseliti k babici, kljub temu da je na očeta zelo navezana. Glavni osebi romanov *Angie* in *Dekle kot Tisa*, Angie in Csilla, živita z materami samohranilkami. Odnos med Csillo in Ireno je harmoničen in spoštljiv, medtem ko psihična bolnica Angie živi z nedoraslo mamo, ki še vedno čaka, da se vrne njen mož, ki jo je pred leti zapustil. Namesto trdne starševske opore Angie skrbi za tolažbo maminih zavrženih ljubimcev, ki jih pogosto menja.

b) Ljubezen/prijateljstvo:

Poleg družinskih odnosov je v ospredju slovenskega mladinskega realističnega romana tudi ljubezen v povezavi s prvimi spolnimi izkušnjami, medtem ko je prijateljstvo pomembna komponenta odraščanja mladostnika, ki je na račun ljubezenskega razmerja ponavadi postavljena v ozadje romana.

Roman *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet* v središče postavlja ljubezensko razmerje med Anjo in Dejanom, ki se razvije v idiličnem grškem okolju, kjer se mladi par predaja prvimi erotičnim in spolnim izkušnjam. Ljubezen je iskrena, lepa in neproblematična, saj mladostnika sproščeno uživata v družbi drugega. Precej bolj problematična je ljubezen v romanih *Od RTM do WTF* ter *Jutri bom umrl*, kjer najstnika Matej in Luka zaradi ljubezni do dekleta tragično končata. Prijateljstvo je v romanu *Od RTM do WTF* postavljeno v ozadje, saj Matej zaradi ljubezni povsem zanemari prijateljski odnos z Meliso, ki mu želi pomagati iz brezna mamil, kar ji uspe zgolj za kratek čas, saj si Matej po smrti bivšega dekleta vbrizga smrtonosni odmerek mamil.

V romanu *Spremembe, spremembe* je zaradi ljubezni pod vprašaj postavljeno prijateljstvo med Ivo in Špelo, saj je Špela skrivaj zaljubljena v Ivinega bivšega fanta, s katerim se kasneje začne dobivati. Ivo spoznanje o njuni zvezi pretrese, kasneje pa se odloči iti naprej in zaljubljenca odpusti. V romanu so v ospredju ljubezenski in prijateljski odnosi, ki med seboj prepletajo usode številnih mladih ljudi. Podobno je v romanu Neli Kodrič Filipić *Kaj ima ljubezen s tem*, kjer prijateljstvo med Lusi in Rokom preide v ljubezensko razmerje.

Ljubezensko razmerje je v ospredju romana *Dekle kot Tisa*, kjer se v idiličnem vojvodinskem okolju razvije ljubezen med Slovenko Csillo in domačinom madžarskega porekla Andrasom, vendar mlada ljubezen ne zdrži pritiskov grozeče vojne in velike krajevne oddaljenosti zaljubljenca. Nesrečno se zaljubi najstnica Mojca v romanu Igorja Karlovška, ki v nesojenem ljubimcu najde izgubljenega sorodnika. Mladinski roman *Orionov meč* v ospredje romana postavlja Anino in Nika, ki jima značajske razlike preprečujejo nadaljevanje ljubezenskega razmerja. Kljub temu na koncu najstnika najdeta skupno pot in ljubezensko razmerje nadaljujeta.

Socialno-psihološki roman z avtobiografskimi prvinami *Pink* v ospredje postavlja težave odraščanja Jance Vidner, ki se skupaj z najboljšo prijateljico loteva različnih dogodivščin, in sicer z namenom iskanja prave ljubezni, prvega poljuba in izgube nedolžnosti.

Nenavadno prijateljstvo se razvije v romanu Nike Maj *Gozdar*, in sicer med dečkom Borom in medvedjim mladičem Jakobom, ki zapuščena v divjini razvijeta pristen prijateljski odnos, kasneje pa se njuni poti ločita.

c) Tabujske teme:

Slovenski mladinski realistični roman prinaša številne tabujske teme, ki so obravnavane na poseben način. Roman *Od RTM do WTF* poleg narkomanije obravnava teme brezdorstva, samomora, smrti in AIDS-a, s katerim se Matej okuži z rabljeno iglo. Glavna književna oseba romana *Jutri bom umrl* se prav tako okuži z AIDS-om, vendar preko spolnih odnosov z ljubljeno dekletom, ki jo s smrtonosno boleznijo okuži Lukov brat Jaka. Poleg bolezni se roman dotakne problema najstniškega kriminala in eksperimentiranja z drogo ter spolnostjo.

Romani Nike Maj obravnavajo tabujske teme, vezane na mladostnike v rejništvu, zavodih in popravnih domovih. Usode glavnih literarnih likov spremljajo spolne zlorabe in fizično nasilje s strani odraslih, mladinsko prestopništvo ter eksperimentiranje z drogami in alkoholom. V romanu *Iskanje izgubljenega fanta* učiteljica Daša poskuša pomagati neprilagojenemu Seanu, ki biva v zavodu za osirotele oz. zapuščene otroke, saj ga je mati narkomanka zelo zgodaj zapustila, oče pa se je dolga leta izživljal nad njim. Seana vtaknejo v popravnih dom, kjer postane odvisen od heroina, vendar se ob pomoči Daše in njenega moža Igorja ozdravi in živi urejeno življenje. V romanu *Gozdar* se Bor po smrti staršev preseli k teti, ki ga krivi za smrt njegovih staršev. Mateja pošljejo v rejništvo k družini, ki se fizično izživlja nad rejenci, pred zaporom ga reši bivši socialni delavec Rado, ki je zaradi razočaranja nad sistemom pustil službo in se preselil v gozd, kjer se preživlja kot gozdar. Bor kasneje najde svoje mesto pri družini Radovega brata, ki ga na koncu celo posvoji. Z izgubo matere se soočata Mojca v romanu *Igorja Karlovška* ter Iva v romanu *Nejke Omahen*, kar obe najstnici globoko zaznamuje.

Temo slepote obravnavata romana Aksinje Kermauner *Orionov meč* in Nejke Omahen *Temno sonce*, kjer se glavni osebi Anina in Adi soočata z omenjenim problemom vsaka na svoj

način. Anina je slepa že od rojstva, zato se trudi živeti polno življenje svoji hibi navkljub. Adi oslepi po hudi prometni nesreči in se zapre vase ter zavrača stike z drugimi ljudmi, saj se z nastalo situacijo zelo težko spoprijema. Poleg slepote slovenski mladinski realistični romani, ki so izšli med 2007 in 2009, obravnavajo invalidnost kot posledico prometne nesreče, saj Nik v *Orionovem meču* po nesreči z motorjem ostane delno paraliziran, vendar kasneje s težavo shodi. V romanu *Šuterji* Torkar po prometni nesreči postane invalid brez možnosti okrevanja, zato svoj smisel išče v nenehnih izletih v svet domišljije, kjer živi razuzdano življenje, ki ga je v resničnosti nemogoče uresničiti. Roman *Mojca* obravnava hudo bolezen najstnice Mojce, ki ji zaradi pretresa ob mamini nesreči trajno izpadejo lasje in dlake po telesu. S problemom psihične bolezni se ukvarja Janja Vidmar v romanu *Angie*, kjer najstnica Angie trpi za obsesivno-kompulzivno motnjo, ki ji močno otežuje vsakdanje življenje, psihična bolnica je tudi Majeve mačeha v romanu *Skrivnost za zaprtimi vrati*.

Mladinski roman Neli Kodrič Filipić *Kaj ima ljubezen s tem* poleg Lusijine obsedenosti z izgubo nedolžnosti prinaša temo homoseksualnosti, saj se njena mati zaplete v lezbično razmerje s sodelavko, hkrati pa Lusi razkrije babičino prepovedano razmerje z duhovnikom, ki traja že več desetletij. Tako roman odpira tabujsko temo vprašanja smiselnosti vere, cerkve kot institucije s svojimi določili ter obstoja boga.

6.2.1.3 Literarna oseba v mladinskem realističnem romanu (2007–2009)

1. V mladostniškem romanu so glavne književne osebe ponavadi srednješolci, stari približno 16./17. let. Spopadajo se z različnimi pastmi odraščanja in ob tem spoznavajo, da niso nepremagljivi in nesmrtni. Pogosto zaradi lastne nepremišljenosti zabredejo v težave, iz katerih se je težko oz. praktično nemogoče izkupati. Sodobni najstniki v literarnih delih niso heroji z nadpovprečnimi lastnostmi, ampak mladostniki, ki so pogosto nasilno potisnjeni v svet odraslih, kjer se ne počutijo dobro in so zaradi tega dodatno ranljivi. Njihova dejanja so pogosto celo moralno sporna (npr. Nikovo varanje Anine v *Orionovem meču*, Lusijino prodajanje nedolžnosti na internetu v *Kaj ima ljubezen s tem*), zato so daleč od podobe nadpovprečnih in trdnih junakov, ki kljubujejo vsem pastem življenja ter se odlikujejo s požrtvovalnostjo in visoko moralno odgovornostjo. Kljub temu da se dogodki za najstnika pogosto iztečejo srečno, se mladostnik zave, da je ranljiv, hkrati pa se osamosvaja in uveljavlja lastno voljo ne glede na posledice.

2. Najpogosteje se v vlogi stranskih oseb v mladostniškem romanu pojavljajo starši ter vrstniki. V obdobju pubertete najstnik ne odkriva le lastne šibkosti, pač pa tudi slabosti svojih staršev. Kot otrok starše pogosto dojema kot brezpogojno avtoriteto, kasneje pa ugotavlja, da so starši samo ljudje, ki imajo svoje slabosti in šibkosti, zato so pogosto v življenju izgubljeni in ne vedo, kako bi ravnali v določenih situacijah. Z vrstniki najstnike vežejo skupni interesi, prijateljstvo in ljubezen, pogosto pa so ti odnosi nasilno pretrgani zaradi dogodkov, ki med najstnike vnesejo razdor (npr. prometna nesreča s smrtnim izidom v romanu *Temno sonce*, bolezen v romanu *Od RTM do WTF*).

- V romanu *Od RTM do WTF* uspešen srednješolec Matej postane odvisen od mamila, zato začne počasi propadati. Popusti v šoli, se spre z vsemi prijatelji in se okuži z virusom HIV. Najboljša prijateljica Mel mu želi pomagati, vendar je Matej ne upošteva. Po smrti bivšega dekleta se Matej psihično zlomi in si vbrizga smrtonosno dozo mamila, kar kaže dokončen zlom glavne književne osebe, ki popusti pritiskom sveta odraslih.
- Glavna književna oseba romana Igorja Karlovška je uspešna športnica in glasbenica Mojca, srednješolka, ki zaradi krute nesreče ostane brez matere in se po babičini smrti znajde povsem sama in izgubljena v svetu, brez pomoči odraslih. Kljub bolezni se bori za svoj lasten obstoj, vendar se kasneje zlomljena od življenjskih udarcev odpravi na nepremišljen vzpon v gore, kjer jo reši sorodnik, za katerega ni vedela, da obstaja. Mojca je trmasta, bori se za svoj obstoj in družino, po psihičnem zlomu pa ji življenje ponudi oporo v izgubljenem sorodniku, s katerim jo družijo skupni interesi.
- V romanu *Orionov meč* sta glavni književni osebi srednješolca Anina in Nik. Anina je slepo dekle, ki se pogumno spopada s težavami, ki jih ima z ljudmi zaradi svoje slepote, hkrati pa je zelo trmasta in samostojna. Nik je razvajen mladostnik, ki je navajen dobiti vse, kar si zamisli, saj prihaja iz bogate družine in je priljubljen v šoli. Po hudi prometni nesreči postane invalid, zaradi česar je zelo nesrečen, saj se počuti šibkega in nezmožnega polnega življenja, hkrati pa spoznava, da ni nesmrten in nepremagljiv. Njegovo obnašanje je moralno sporno, saj Anino večkrat prevara, poskuša tudi imeti spolni odnos z mladoletno sestro najboljšega prijatelja. Nik ugotavlja, da odnos njegovih

staršev ni popoln, saj ima oče razmerje z moškim. Spoznanje o lastni šibkosti ter šibkosti staršev ga pripelje do umirjene ustalitve z Anino, ki ga zvesto čaka, saj ga resnično ljubi.

- Glavna literarna oseba romana *Temno sonce* je srednješolka Adi, ki po hudi prometni nesreči oslepi in izgubi najboljšo prijateljico. Adi je upornica, v stalnem konfliktu s starši, ki ji ne postavijo nobenih meja in se ne zanimajo zanjo, zato meni, da je nimajo dovolj radi. Po nesreči se zapre vase in postane še bolj težavna in uporna, hkrati pa se počuti osamljeno in zapuščeno. Kasneje se s pomočjo novih prijateljev, ki jih sprva ne sprejema, počasi sooča z novo situacijo, v kateri se je znašla. Mladinski roman *Spremembe, spremembe* v ospredje postavlja skupino srednješolcev, katerih usode so povezane med seboj, saj se med njimi spletajo prijateljstva in simpatije.
- V mladinskem realističnem romanu *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet* sta glavni literarni osebi dijaka tretjega letnika, ki se zaljubita na maturantskem izletu. Mladostnika sta radovedna, zaljubljena, iskrena in delno naivna, saj bežita v svoj svet, kjer je vse lepo in prav, na trenutke pa se obnašata otročje in nerazumljivo.
- Glavne literarne osebe mladinskih romanov Janje Vidmar so srednješolci, ki zaradi lastne nezmožnosti v življenju ne funkcionirajo normalno. Srednješolka Angie je psihična bolnica, saj trpi za različnimi psihičnimi motnjami, ki ji močno otežujejo življenje. Poleg obsesivno-kompulzivne motnje, ki jo sili v ponavljanje istih ritualov, trpi za agorafobijo, ki ji v javnosti sproža napade panike. Stranska oseba je njena neprimerna mati, ki ne skrbi za hčerko, saj čas zapravlja z različnimi ljubimci in občasnim igranjem v gledališču, medtem ko mora Angie tolažiti njene zavržene ljubimce. Podobno kot Angie se Torkar, sedemnajstletni mladostnik v romanu *Šuterji*, ne znajde v zunanjem svetu, saj se po hudi prometni nesreči, ko je postal invalid, zateka v domišljjski svet, ki je zgolj produkt njegovih misli, saj meni, da lahko le tam živi polno življenje. Medtem ko sta v ospredju omenjenih romanov starejša najstnika Angie in Torkar, ki sta zaradi bolezni oz. poškodbe nezmožna normalnega življenja, v romanu *Pink* spremljamo odraščanje Jance od osnovne šole do srednješolskih dogodivščin, ki se končajo z izgubo nedolžnosti na dan Titove smrti. Janca je

nesamozavestno dekle, ki čas preživlja v iskanju prave ljubezni ter druženju s prijateljicami. V osnovni šoli je pogosto tarča posmeha, ni priljubljena, zato se v srednji šoli želi pridružiti družbi narkomanov, saj se ji zdijo zelo pomembni. Nerodna in povprečna Janca doživlja številne sramotne trenutke, ki jih sprejema z obilico humorja.

- Odraščanje glavne literarne osebe je v ospredju romana *Jutri bom umrl*, saj kruta ločitev zaznamuje življenji dveh bratov. Luka postane uspešen športnik, vendar se na življenje odziva zelo nepremišljeno in se zapleta v številne avanture, kriminal ter preizkuša vplive različnih drog. Kljub nepremišljenosti ga ne doleti nič slabega, lastne ranljivosti se zave, ko se zaljubi v bratovo dekle, saj ga ta okuži z virusom HIV. Ko dekle umre v prometni nesreči, Luka ugotovi, da kljub mladosti ni nepremagljiv, saj ga zaradi bolezni čaka identična usoda.
- V mladinskem romanu Neli Kodrič Filipić *Kaj ima ljubezen s tem* želi najstnica Lusi do šestnajstega leta izgubiti nedolžnost, česar se loti na zelo zanimiv način, saj moške išče po spletnih klepetalnicah in jo celo ponuja na internetu za veliko denarja. Lusi je zmedena najstnica, ki jo ločitev staršev zelo boleče zaznamuje, saj se oče, ki ga Lusi obožuje, bolj zanima za novo zaročenko, mati pa odide v tujino in se vrne šele kasneje z novo partnerko. Ob strani ji stoji prijatelj Rok, v katerega se Lusi kasneje zaljubi. Glavna literarna oseba je dekle, ki v svetu modernizacije in interneta dobi informacijo, da ni normalna, ker je še vedno nedolžna. Ob krutem opominu, da so njeni starši zgolj ljudje, ki delajo napake, se loteva tudi moralno spornih načinov, kako bi dosegla zastavljeni cilj, ob tem pa spoznava, da imajo njena dejanja posledice, ki so lahko tudi negativne.
- Posebnost mladinskih romanov Nike Maj je glavna literarna oseba, ki je stara 13./14. let. S tem avtorica odstopa od večine sodobnih slovenskih mladinskih realističnih romanov, ki so izšli med 2007 in 2009, kjer so glavne književne osebe srednješolci, stari od 15. do 17. let. V romanu *Skrivnost za zaprtimi vrati* je sedmošolec Maj Kalan neprilagojen otrok, ki je žrtev fizičnega izživljanja njegove mačehe. Deček se na okolico odziva izrazito agresivno, do vrstnikov

je nasilen in sovražen, zavida jim urejena življenja. Tudi v romanu *Gozdar* je štirinajstletni Bor žrtev nasilja v rejniški družini, zato postane do ljudi nezaupljiv in agresiven, hkrati pa se zapira vase in s tem postaja posebnejš, ki ga nihče ne razume. V romanu *Iskanje izgubljenega fanta* je glavna književna oseba sicer odrasla učiteljica Daša, ki želi pomagati trinajstletnemu Seanu, ki živi v vzgojnem zavodu in je bil žrtev očeta, ki se je nad fantom izživljal. Skupni imenovalec avtoričinih romanov je trpinčen osnovnošolec, ki je v občutljivem prehodu iz otroštva v mladostništvo. Zaradi slabih izkušenj z ljudmi se v življenju ne znajde, pogreša razumevanje in ljubezen odraslih, ki mu nujno potrebuje za zdrav razvoj, hkrati se na okolico, ki ga sprejema s predsodki, odziva agresivno in nezaupljivo. Poleg trpinčenega dečka je za mladinske romane Nike Maj značilna močna stranska oseba, ki želi otroku pomagati, vendar mu postavi meje. V romanu *Skrivnost za zaprtimi vrati* oskrbnik nogometnega igrišča Bojan v fantu ne vidi zgolj nepridiprava, ampak verjame v njegov človeški in nogometni potencial. Kljub temu ga Bojan ne more povsem zaščititi pred neuravnovešeno mačeho in šibkim očetom, ki se izživljata nad dečkom, saj Maja mačeha zabode z nožem. Reši ga ostarela soseda Pavla, ki je sprva zgrožena nad Majevim obnašanjem, kasneje pa ugotovi, da je deček žrtev nasilja. V romanu *Gozdar* Bora pred popravnim domom reši samotar, ki mu pokaže pravo pot in omogoči, da dečka posvoji družina, ki mu nudi vso varnost, ki jo potrebuje, medtem ko se Daša v *Iskanju izgubljenega fanta* požrtvovalno bori za neprilagojenega Seana, ki ga okolica zavrača, saj se do nje vede skrajno agresivno. V skrbi za Seana celo zbolí, vendar nikoli ne neha verjeti v njegovo prihodnost. Poleg trpinčene glavne literarne osebe romani Nike Maj opisujejo izrazito negativne osebe, ki otroke mučijo, nestrpno družbo, ki obsoja trpinčene otroke brez vprašanja, od kod izvira njihovo obnašanje ter pozitivne 'junake', nadpovprečno močne osebe, ki požrtvovalno pomagajo glavni osebi, jih spravijo na pravo pot in jim določijo meje, hkrati pa jih naučijo pravih vrednot in spoštovanja.

- V mladinskem romanu *Dekle kot Tisa* je glavna književna oseba devetnajstletna Csilla, bodoča študentka, ki se med poletnimi počitnicami zaljubi v študenta madžarskih korenin. Csilla je samozavestno, trmasto in praktično dekle, medtem ko je Andras umetnik, ki se zapira v svoj svet. Glavna

književna oseba v tem romanu je starejša od glavnih literarnih oseb v ostalih mladinskih romanih.

3. V analiziranih mladinskih realističnih romanih, ki so izšli med 2007 in 2009, v vlogi glavne književne osebe enako pogosto nastopata najstnik (8-krat) in najstnica (9-krat), medtem ko v romanu *Spremembe, spremembe* enakovredno nastopa več glavnih književnih oseb različnih spolov, katerih zasebne zgodbe se bralcu razkrivajo med branjem. Glavna književna oseba je v večini primerov stara približno 16./17. let, razen v primeru romanov Nike Maj, ko je glavna literarna oseba ponavadi deček, ki je star 13./14. let, v *Iskanju izgubljenega fanta* pa v ospredje pripovedi postavi celo odraslo učiteljico Dašo, ki se trudi pomagati trpinčenemu trinajstletniku Seanu. Poleg romanov Nike Maj starost glavne književne osebe delno odstopa v romanu *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet*, saj gre za večinoma polnoletne dijake na maturantskem izletu, odstop je viden tudi v romanu *Kaj ima ljubezen s tem*, kjer se petnajstletnica Lusi trudi izgubiti nedolžnost pred dopolnjenim šestnajstim rojstnim dnevom, medtem ko je Primorka Csilla, glavna književna oseba romana *Dekle kot Tisa*, bodoča študentka, ki je že zaključila šolanje na gimnaziji.

6.2.2 Mladinska povest (2007–2009)

V kategorijo realistične mladinske povesti sem uvrstila srednje dolga besedila preprostejše strukture, ki so namenjena širšemu krogu mladih bralcev in so izšla med 2007 in 2009.⁶⁷ Večina del je namenjena otrokom od začetnih razredov osnovne šole do približno 14. leta, medtem ko so nekatere povesti zaradi zapletene tematike namenjene starejšim bralcem (do 18. leta) in se po strukturi že približujejo mladinskemu romanu.⁶⁸

⁶⁷ Analiza slovenske mladinske realistične povesti (2007–2009) obsega 16 literarnih besedil srednjega oz. daljšega obsega. V omenjenem časovnem intervalu je sicer izšlo večje število slovenskih literarnih besedil, ki jih je mogoče uvrstiti v omenjeno kategorijo, vendar zaradi preproste in predvidljive (ponavadi ljubezenske) zgodbe, tematike in pogosto ganljivih dialogov v analizo niso uvrščene, medtem ko je v analizi izpuščeno tudi delo Majde Koren *Maj za vedno* zaradi izrazito praktične tendence ozaveščanja mladih o boleznih prebavil in prednostih pravočasnega odkrivanja simptomov nevarne bolezni. Tako so v obdobju od 2007 do 2009 izšle številne realistične povesti, ki v analizo niso uvrščene, npr. Dobruška Černela: *Ninina jesen*, Silvana Caserman: *Problematična Lili*, Lucija Rejc: *Dilema*, Romana Ferlež: *Gol za Natascho*, Romana Potočnik: *Moja izbira*, Neža Vesel: *Nedolžnost*, Sanja Vičar: *Julija*, Stella Kos: *Laži o lepoti*, Domenika Presekar: *Kruta resnica*, Monja Krajnc: *Moje življenje* itd.

⁶⁸ Besedila Slavka Pregla *Geniji brez hlač*, Irene Velikonja *Leto v znamenju polža* in Matjaža Pikala *Vrtnar na jezeru* s kompleksnostjo tematskih prvin presegajo ostale realistične povesti tega sklopa in se zelo približajo kategoriji mladinskega romana, vendar so zaradi določenih skupnih lastnosti uvrščene v kategorijo realistične povesti., medtem ko je srednje dolgo besedilo Ivana Sivca: *Jutri bom umrl* zaradi kompleksne zgodbe, tabujske

Slovenska mladinska realistična povest, ki je izšla med 2007 in 2009, ima ponavadi natančno določen dogajalni prostor in čas, zato sta pogosta dva modela realistične povesti glede na dogajalni prostor in čas:

1. dogajanje poteka v šoli tekom šolskega leta (npr. *Matic in Blažka*, *Klub besnih punc*, *Živa Groza*, *Bomba na šoli*, *Ukradena redovalnica*, *Geniji brez hlač*, *Leto v znamenju polža*);
2. dogajanje poteka med poletnimi počitnicami na/v morju/podeželju/tujini (npr. *Matica je strah*, *Onja*, *Jastrebov let*, *Polnočna zajeda*, *Žardna na taborjenju*, *Vrtnar na jezeru*).

6.2.2.1 Zgodbene stalnice mladinske povesti (2007–2009)

1. Najmlajšim bralcem v začetnih razredih osnovne šole (starost približno 9./10./11. let) so namenjene realistične povesti Janje Vidmar *Matica je strah*, *Matic in Blažka*, *Klub besnih punc* in *99 balonov*, Varje Kališnik *Živa Groza*, Špele Kaplja *Onja*, Ivana Sivca *Bomba na šoli* in Dese Muck *Anica in skrivnostna maska*.

Janja Vidmar v povesti *Matica je strah* v središče zgodbe postavlja dogajanje na poletnih počitnicah, ki jih Matic preživlja na morju z najboljšim prijateljem in njegovim bratrancem. Po ogledu grozljivke se odpravijo igrat nogomet in zaidejo v gozd, kjer odkrijejo hišo iz grozljivke. Zgodba je napeta s prvinami grozljivke, saj se morajo odpraviti v notranjost zapuščene hiše po žogo, ki jim je ušla. Kljub astmatičnemu napadu bratranca in nevihti, ki se razdivja nad obalo, se zgodba srečno razplete, bratrančevi starši pa spoznajo, da otroka ne morejo zaščititi pred vsemi nevarnostmi, saj si mora v življenju nabrati določene izkušnje. Poleg grozljive zgodbe v povesti *Matica je strah* je napeta zgodba s prvinami kriminalke temelj povesti *Bomba na šoli*, medtem ko se v delu *Onja* deklica zaradi staršev odpravi na zanimivo pustolovščino, saj odpotuje v daljne arabske dežele, kjer spoznava drugačno kulturo in navade.⁶⁹

tematike in lastnosti glavne književne osebe uvrščeno v kategorijo socialno-psihološkega romana. Povesti *Geniji brez hlač*, *Leto v znamenju polža* in *Vrtnar na jezeru* so sicer namenjene bralcem, ki so stari približno 14./15. let.

⁶⁹ Povest *Onja* je zaradi verjetnostne motivacije uvrščena v kategorijo resničnostne povesti. Kljub temu sprva ni jasno, ali se je deklici o omenjenem potovanju zgolj sanjalo in se je zaradi prepričev med staršema preselila v lasten domišljjski svet, kar avtorica na koncu zanika, saj Onja zatrdi, da je bilo vse, kar se je zgodilo, resnično. Potovanje po tujem svetu sicer poteka brez težav in preprosto, vendar deluje povsem verjetno in resnično, kljub temu da Onja ni niti malo prestrašena med tujci, ki jih ne razume in ne pozna.

Zgodbam *Matic in Blažka*, *Živa Groza* in *Klub besnih punc* je skupno dogajanje med šolskim letom, ko se učenci spopadajo z različnimi težavami v šoli in doma. Matic želi pomagati revni sošolki Blažki, ki iz obupa, da bi naredila najlepši kostum za pustno rajanje in osvojila nagrado, ukrade snežno kroglo Matičeve mame. Blažka je v šoli vedno tarča zbadanja, zato se Maticu zasmili, srečen konec pa dopolni proslava, na kateri se vsi do sitega najejo pustnih krofov.

Če je v delu *Matic in Blažka* prijateljstvo med dekletimi in dečkimi pristno in mogoče, v *Klubu besnih punc* dekleta ustanovijo klub, kjer je vodilno pravilo sovražstvo do dečkov. Sledi serija zanimivih dogodivščin, ki privedejo do razpada kluba, saj dekleta dečkov dejansko ne sovražijo, saj so skrivoma zaljubljene v njih. V ospredju povesti je humorna zgodba, kar pa ne velja za povest *Živa Groza*, kjer muhasta deklica Živa ugotovi, da je njeno obnašanje neprimerno, vendar pred spoznanjem doživi številne neljube prigode.

Anica in skrivnostna maska je zgodba o deklici, ki ji ni vseč dejstvo, da se njen oče vsako leto za pusta našemi v najbolj neumno masko, saj jo s tem spravlja v zadrego. Oče je ob ugotovitvi, da se ga hči sramuje, sprva razočaran, kljub temu pa je sposoben razumeti Aničina občutja, zato se našemi v princa, kar Anico zelo razveseli. Manj harmonični odnosi med starejšo in mlajšo generacijo so prisotni v besedilu Janje Vidmar z naslovom *99 balonov*, ki je zgodba o deklici Neni, ki se težko sooča z maminih odhodom in dejstvom, da oče z novo ženo pričakuje naraščaj, zato se pri Neni razvijejo psihične motnje, ki se kažejo v agresiji do okolice. S pomočjo strokovnjakov in primerne terapije se Nena umiri in delno odpravi težave.⁷⁰

2. Otrokom med 12. in 14. letom so namenjene realistične povesti Tatjane Kokalj *Ukradena ređovalnica*, Jožeta Rodeta *Piflar*, Mojce Rudolf *Usoda.si*, Majde Koren *Julija je zaljubljena LOL*, Žige Gombača *Jastrebov let* in Polnočna *zajeda* ter Vitana Mala *Žardna na taborjenju*.

⁷⁰ Ob primerjavi mladinskega romana *Angie* in povesti *99 balonov* pisateljice Janje Vidmar lahko opazimo prvine, ki omenjeni deli neposredno povezujejo. Že sam naslov obeh besedil nakazuje tesno povezavo z glasbo, saj je Angie znana pesem skupine Rolling Stones, medtem ko se naslov *99 balonov* navezuje na znano evrovizijsko popevko, kar potrjujeta tudi imeni glavnih književnih oseb, in sicer najstnice Angie in deklice Nene, ki je ime dobila po evrovizijski predstavnici, ki je izvajala pesem *99 balonov*. Dekleti poleg glasbe družijo psihična bolezen, saj je Angie polna različnih obsesij, medtem ko ima Nena hude vedenjske motnje, saj je zelo nasilna in agresivna. Dekleti je v preteklosti zaznamoval odhod enega izmed staršev, zato se posledice travme kažejo navzven. Medtem ko ima Nena podporo očeta in mačehe, mora Angie skrbeti za nedoraslo mati in njene ljubimce, zato se zdi njena pot do ozdravitve težja in bistveno manj optimistična.

Omenjena skupina povesti je namenjena skupini bralcev v dobi bralnega razvoja, ki jo zaznamuje iskanje in prebiranje napetih zgodb. Napeta pustolovska zgodba je prisotna v povestih Žige Gombača *Jastrebov let* in *Polnočna zajeda* ter v taborniški povesti s primesmi kriminalke *Žardna na taborjenju*, *Ukradena redovalnica* pa je kriminalka s prvinami ljubezenske zgodbe. Povest *Jastrebov let* je napeta zgodba o družini imenovani Kompanjoni, ki se med poletnimi počitnicami loči, saj mora njihov vodja Lin s starši na morje v neobljuden kraj na Hrvaškem, ki se imenuje Beli. Kljub temu se zaplete v zanimivo dogodivščino, kjer z Benom razkrinka kriminalno združbo, ki je ukradla dragocene kamne iz muzeja, hkrati pa reši številne ogrožene jastrebe, ki jih kriminalci pod pretvezo, da so znanstveniki, želijo ukrasti in prodati za veliko denarja. *Žardna na taborjenju* v ospredje dogajanja postavlja bivanje dolenskih tabornikov v naravi med poletnimi počitnicami. Pridružita se jim Andraž in Blaž, ki se med bivanjem s taborniki seznanita z določenimi dolžnostmi tabornikov. Po neljubem zapletu, ki je posledica Andraževega ljubosumja zaradi ljubljene deklice, revnega Petra obtožijo kraje, zato se fant odpravi na tvegano pot k prijateljici. Andraž in Blaž mu zaradi občutka slabe vesti sledita, s pomočjo strica pa Petra najdejo in se srečno vrnejo nazaj. Povest Tatjane Kokalj je otroška kriminalka s primesmi ljubezenske zgodbe, saj se med Doro in njenim novim sošolcem Petrom razvijejo ljubezenska čustva. Petra zaradi slabega slovesa okrivijo številnih prekrškov, ki se dogajajo na šoli po njegovem prihodu. Napeta zgodba se zaključi z odkritjem pravih prestopnikov, ki so Petra izsiljevali in pretepali ter z ločitvijo mladega para, saj se Peter z mamo preseli v tujino.

Poleg napetih kriminalnih in pustolovskih zgodb v omenjeno kategorijo spadajo realistične povesti, katerih zgodba se vrti okoli deklet, ki iščejo ljubezen svojega življenja in so kasneje ponavadi razočarane, saj so se zadeve lotile preveč naivno, kljub temu razočaranje ne traja predolgo in prevlada humorna stran lastne neumnosti. Povest Majde Koren je zgodba o najstnici Juliji, ki se zaljubi v fanta, ki ga pozna zgolj preko interneta. Kasneje doživi razočaranje, saj se fant njenih sanj izkaže za starejšega moškega s perverzными nagnjenji. Povest *Usoda.si* prepleta življenjske zgodbe mladostnikov, ki niso vedno prijetne, medtem ko povest Jožeta Rodeta *Piflar* v ospredje zgodbe postavi navihano družino fantičev, ki vohunijo za nesramnim fantom z vzdevkom Piflar in njegovim dekletom. Zaljubljeni par načrtuje skupne počitnice na morju, ki jih preprečijo dekletovi starši, kar pripelje do prepira, dekle pa ugotovi, da 'Piflar' morda le ni najbolj primeren fant zanjo.

3. Povesti Slavka Pregla *Geniji brez hlač*, Matjaža Pikala *Vrtnar na jezeru* in Irene Velikonja *Leto v znamenju polža* so namenjene najstnikom med približno 14. in 16. letom starosti.

Zgodba povesti *Geniji brez hlač* se vrti okrog skupine srednješolcev, ki s skupnimi močmi ustvarjajo šolski elektronski časopis, med njimi pa se razvija pristno prijateljstvo z ljubezenskimi iskricami. Povest prinaša veliko besednega in situacijskega humorja, ob ustvarjanju časopisa srednješolci spoznavajo, da imajo njihova dejanja vedno posledice, ki so lahko tudi negativne.

Povest Matjaža Pikala *Vrtnar na jezeru* je zgodba o osnovnošolcu Adamu, ki se s starši sredi šolskega leta preseli na podeželje. Adam v šoli popusti, zato mora opraviti popravni izpit, saj bo drugače ponavljal razred, kar ga ne skrbi pretirano. Poleg druženja s prijatelji opravlja poletno prakso v družinski vrtnariji in piše lasten blog, kjer popisuje dogodivščine s prijatelji. V želji, da bi pregnal dolgčas, si vseskozi izmišlja nove igre, ki se jih lotijo s prijatelji in si tako utrjuje vodilno mesto v skupini, za katerega tekmuje z nepredvidljivim divjakom Oplom. Hudomušne prigode najstnikov se venomer končajo na isti način, in sicer s sporom med duhovnikom in šolskim psihologom, ki se vmešavata v podvige mladeničev in mladenk.⁷¹

Povest Irene Velikonja že počasi prehaja v sfero intimnega, kar jo močno približa mladinskemu romanu, saj je zgodba osredotočena na najstnika Marka, ki se z mamo preseli na podeželje, ker ga želi iztrgati iz krempljev slabe družbe, zaradi katere je Mark moral ponavljati razred. Sprva se mladenič zapira vase, kasneje si pridobi nove prijatelje in smisel najde v ljubezni ter umetnosti.

6.2.2.2 Značilna tematika mladinske povesti (2007–2009)

Tematiko slovenske mladinske realistične povesti, ki je izšla med 2007 in 2009, lahko uvrstimo v pet večjih skupin, in sicer:

- a) Družinski odnosi, ki so praviloma harmonični. Starši so v večjem delu povesti varno zatočišče, kamor se otrok lahko zateče po pomoč, zato se odnos med generacijama še

⁷¹ Duhovnik in psiholog sta v delu simbolna predstavnika religije in politike, ki v vsaki situaciji izpadeta komično, saj najstnikov njuna stališča niti najmanj ne zanimajo, saj ne dajejo pravih odgovorov na težave odraščajočih najstnikov.

ne znajde na preizkušnji (npr. *Matic in Blažka*, *Jastrebov let*, *Vrtnar na jezeru*, *Geniji brez hlač*). V primeru, da se otrok na starše ne more zanesti, mu ob strani ponavadi stojijo stari starši, ki imajo v večini del izrazito pozitivno vlogo (npr. *Bomba na šoli*, *Živa Groza*, *Jastrebov let*).⁷² Z nastopom pubertete in osamosvajanja najstnika se prepad med mlajšo in starejšo generacijo veča, kar je razvidno predvsem pri kategoriji mladinskega romana, se pa zametki razhajanja kažejo že v mladinski realistični povesti (npr. *99 balonov*, *Anica in skrivnostna maska*, *Piflar*, *Leto v znamenju polža*).

- b) Prijateljstvo/rivalstvo/ljubezen in spolnost. Odnosi med vrstniki so pomembna prvina mladinske realistične povesti, saj si otrok praviloma izbori svoje mesto med vrstniki, s katerimi se nato poda v različne dogodivščine. S prijatelji ga družijo skupni interesi, hkrati otroku pomenijo varnost in druženje (npr. *Klub besnih punc*, *Piflar*, *Jastrebov let*, *Polnočna zajeda*, *Vrtnar na jezeru*, *Geniji brez hlač*, *Žardna na taborjenju*). Poleg prijateljstva se med vrstniki lahko razvije ljubosumje in rivalstvo, ki se nikoli ne konča tragično, temveč učinkuje komično in je vir marsikaterega zapleta (npr. *Klub besnih punc*, *Živa Groza*, *Ukradena redovalnica*, *Vrtnar na jezeru*, *Geniji brez hlač*).⁷³ Ko otroci vstopajo v najstniška leta, počasi odkrivajo ljubezenska čustva, ki ostajajo predvsem na platonski ravni, saj je spolnost omenjena zgolj posredno (npr. *Piflar*, *Vrtnar na jezeru*), razen v primeru *Genijev brez hlač*, kjer imata Biba in Bob nezaščiten spolni odnos, zato se Biba prestraši, da je zanosila.⁷⁴
- c) Socialna tematika. V slovenski mladinski realistični povesti je prisotna socialna tematika, saj nekaj del obravnava problem revščine in načine, kako se mladi spopadajo s tem problemom.⁷⁵ V povesti *Matic in Blažka* želi Matic pomagati Blažki, ki se zaradi slabe finančne situacije zateče h kraji. Problem revščine je prisoten v povesti *Žardna na taborjenju*, kjer Petra zaradi revščine po krivici obtožijo kraje denarja.

⁷² V delu *Žardna na taborjenju* ima ključno vlogo stric, ki Andražu pomaga pri iskanju Petra.

⁷³ Do rivalstva, ljubosumja in preprirov med vrstniki pride zaradi ljubezni do dekleta (*Geniji brez hlač*), tekme za vodilno mesto v družbi (*Vrtnar na jezeru*), zanemarjanja prijateljev zaradi ljubezenske zveze (*Ukradena redovalnica*), zagledanosti v dečka (*Klub besnih punc*) ter nesramnega obnašanja do prijateljic (*Živa Groza*).

⁷⁴ V povesti *Piflar* mati odkrije v hčerinem kovčku škatlico kondomov, zato ji prepove izlet na morje, v povesti *Vrtnar na jezeru* pa Adam namiguje, da so nekateri člani njihove družbe že spolno aktivni.

⁷⁵ Problem revščine se pojavlja v mladinskem romanu, čeprav večina glavnih literarnih likov prihaja iz dobro situiranih družin. V romanu *Pink* se mlada Janca sooča z lastno željo po materialnih dobrinah, ki njeni družini niso dostopne zaradi denarne situacije. Z revščino se ukvarja Nika Maj v delu *Iskanje izgubljenega fanta*, kjer deček Sean, ki biva v zavodu, nima nič, saj so mu vse, kar je imel, pokradli sostanovalci.

- d) Tabujske teme so zelo pogoste v slovenski mladinski realistični povesti, čeprav zaradi zgodbe, ki je pogosto humorno zasnovana, težave otrok večinoma niso nepremostljive in usodne. Tako se v povestih pojavljajo bolezni (*Matica je strah*), učne težave (*Vrtnar na jezeru*, *Leto v znamenju polža*), zasvojenost z drogami in alkoholom (*Leto v znamenju polža*), kajenje (*Leto v znamenju polža*), fizično nasilje (*Ukradena redovalnica*, *Jastrebov let*) in mučenje živali (*Vrtnar na jezeru*, *Jastrebov let*), (mladostniški) kriminal (*Bomba na šoli*, *Jastrebov let*, *Polnočna zajeda*, *Ukradena redovalnica*, *Geniji brez hlač*) in preprodaja drog (*Geniji brez hlač*), pedofilija in spolno nadlegovanje (*Živa Groza*, *Julija je zaljubljena LOL*), homoseksualnost (*Živa Groza*), vprašanje religije (*Vrtnar na jezeru*), politika (*Vrtnar na jezeru*, *Geniji brez hlač*) in vedenjske motnje kot posledica ločitve staršev (*99 balonov*).
- e) Ostale teme. Poleg omenjenih tem se v slovenski mladinski realistični povesti, ki je izšla med 2007 in 2009, pojavljata temi umetnosti (*Leto v znamenju polža*) in taborništva (*Žardna na taborjenju*).

6.2.2.3 Literarna oseba v mladinski povesti (2007–2009)

1. V primerjavi z glavnimi literarnimi osebami sodobnega slovenskega mladinskega realističnega romana, ki so večinoma izgubljeni v svetu odraslih, zato so prej antijunaki kot nosilci nekih nadpovprečnih lastnosti, so glavne literarne osebe sodobne slovenske mladinske povesti nosilci drugačnih lastnosti. Večinoma gre za osnovnošolce, ki preko dogodivščin dokazujejo svoj pogum, ohranjajo optimizem in si v težavah tovariško stojijo ob strani, pogosto jih v življenju vodi močna radovednost in občutek za pravičnost. V povestih je zelo pogost kolektivni literarni lik, gre za družbo vrstnikov, ki enakovredno nastopajo v besedilu, si stojijo ob strani in se zapletejo v številne dogodivščine.⁷⁶

2. Stranske osebe so najpogosteje prijatelji/vrstniki ter družinski člani (poleg očeta in matere še bratje in sestre ter stari starši, ki ponavadi nastopajo v izrazito pozitivnih vlogah). V vlogi glavne književne osebe se v 7 analiziranih povestih pojavi deški lik (*Matica je strah*, *Matic in Blažka*, *Žardna na taborjenju*, *Jastrebov let*, *Polnočna zajeda*, *Vrtnar na*

⁷⁶ Radovednost in zvedavost je lastnost književne osebe predvsem v primeru, ko gre za mlajšega otroka (ponavadi v začetnih razredih osnovne šole), čeprav omenjeni lastnosti ohranjajo tudi starejši otroci oz. mladostniki, medtem ko pogum izstopa pri deških glavnih književnih osebah, pri dekletih pa je pogosta muhavost.

jezeru, *Leto v znamenju polža*), medtem ko se deklinški lik prav tako pojavi v 7 povestih (*Onja*, *Živa Groza*, *Anica in skrivnostna maska*, *Bomba na šoli*, *Ukradena redovalnica*, *Julija je zaljubljena LOL*, *99 balonov*), pojavnost deklinških in deških likov je torej enakovredno zastopana.

3. Poleg lastnosti glavnih književnih oseb, ki se pogosto razlikujejo glede na to, ali gre za dečka oz. deklico, se pogosto razlikujeta tudi zgodba in tematika, saj pri deklicah prevladuje bolj statična zgodba, pogosto so v ospredju ljubezenska čustva in simpatije, ki jih deklica goji do določenega dečka, medtem ko pri dečkih prevladuje napeta zgodba, polna pustolovščin ter dogodivščin s prijatelji (v šoli ali med počitnicami).

a) Povesti z deklico v vlogi glavne književne osebe:

Glavna književna oseba povesti *Onja* je devetletna navihana deklica Onja, ki se zaradi stalnih preprirov med staršema odpravi v tujino, kjer nov svet in ljudi sprejema z radovednostjo in optimizmom. Njen najboljši prijatelj je psiček Brin, ki jo spremlja v tuje kraje.

Radovednost in zvedavost je lastnost številnih otroških oseb v mladinski povesti, med drugim tudi dvanajstletne Žive v povesti *Živa Groza*, vendar je njena slabost predvsem nekritična odkritosrčnost, saj pove vse, kar ji pade na pamet in je zelo muhasta. Cikel povesti Dese Muck v vlogo glavne književne osebe postavi radovedno deklico Anico. V povesti *Anica in skrivnostna maska* se Anica sooča s prvimi mladostniškimi zadregami, ki so vezane na obnašanje staršev, saj jo oče vsako leto spravi v zadrego s svojo pustno masko.

V povesti *99 balonov* je glavna književna oseba deklica Nena, ki jo materin odhod zelo šokira, zato se na okolico začne odzivati zelo agresivno. Zaradi jeze, ki jo čuti v sebi želi škodovati svoji družini in prijateljem, hkrati pa ima občutek, da je nihče ne razume. Poleg Nene sta v povesti prisotna oče in mačeha Ana, ki želita deklici pomagati. Strokovnjaki, ki se ukvarjajo z otroki, ki imajo motnje v vedenju, so v povesti prikazani zelo pozitivno, kar pomeni velik odstop od mladinskih romanov Nike Maj (*Iskanje izgubljenega fanta*, *Skrivnost za zaprtimi vrati*, *Gozdar*), kjer strokovnjaki problematičnim otrokom ponavadi predpišejo samo pomirjevala, niso pa deležni nobene terapije, ki bi jim dejansko pomagala.

Glavna književna oseba povesti *Bomba na šoli* je sedmošolka Tina, ki se z bratom Nejcem znajde v težavah. Stranska oseba, ki v povesti zavzema izredno pozitivno vlogo je babica, ki pomaga razrešiti konflikt.⁷⁷ V podobnem položaju se znajde Dora v povesti *Ukradena redovalnica*, saj mora poskrbeti za dobro ime svojega fanta Petra. Dora je sicer mirno in pošteno dekle, Peter pa velja za kriminalca, saj se pogosto obnaša žaljivo in nezainteresirano. Dora je prizadeta, saj Petra nihče ne sprejema, kljub temu pa ohrani vero v dobroto svojega fanta, čeprav zaradi tega izgubi podporo svojih prijateljev.

Glavna književna oseba povesti *Julija je zaljubljena LOL* je devetošolka Julija, ki je tik pred valetu. Kljub temu da ima občutek, da je odrasla, je še vedno otroško naivna, saj se preko interneta zaljubi v fanta, ki ga sploh ne pozna, na koncu pa se izkaže, da gre za odraslega moškega, ki nadleguje mlada dekleta.

b) Povesti z dečkom v vlogi glavne književne osebe:

Povesti z dečkom oz. mladostnikom v glavni vlogi pogosto prinašajo bolj dinamično in napeto zgodbo, polno humorja in dogodivščin, tematika je vezana predvsem na medvrstniška rivalstva, prijateljstvo ter prve simpatije, ki se zaradi fantove sramežljivosti redko uresničijo. Matic v delih Janje Vidmar je radoveden in navihlan tretješolec, ki dokaže svoj pogum in pripravljenost pomagati, ko se odpravi v grozljivo hišo pomagat prijateljema ter nesebično želi pomagati revni sošolki Blažki. Glavna književna oseba povesti *Žardna na taborjenju* je osnovnošolec Andraž, ki se s prijateljem Blažem med poletnimi počitnicami pridruži tabornikom. Andraž je zaljubljen v Tino, kar ga vodi v občutke ljubosumja in rivalstva, zato v težave spravi tabornika Petra. Andraž ima slabo vest, saj je kriv za Petrove težave, zato zbere pogum in se z Blažem odpravi za njim, da bi popravil krivico, pri tem pa fantom pomaga stric.

Medtem ko Andraž kljub strahu pokaže velik pogum in čut za pravičnost, se (bodoči) sedmošolec Lin v *Jastrebovem letu* in *Polnočni zajedi* zaradi lastne radovednosti vmeša v načrte nevarnih kriminalcev, vendar pokaže velik pogum in veliko mero iznajdljivosti in jih premaga. V povestih je zelo poudarjena vloga prijateljstva, Lin je namreč vodja skupine Kompanjoni, ki jo sestavljajo njegovi zvesti prijatelji, na katere se lahko vedno zanese. Na

⁷⁷ Stari starši so pogosto opora, ko se otroci ne morejo zaupati staršem, kar ni razvidno zgolj v delu *Bomba na šoli*, ampak tudi v povestih *Živa Groza*, *Jastrebov let* in *Polnočna zajeda*.

počitnicah Linu pomagata Beno in Tijana ter si na ta način prislužita mesto v družbi Kompanjonov. Lin je radoveden, iznajdljiv, pogumen in tovariški. Vloge stranskih oseb so razdeljene na izrazito pozitivne in negativne osebe. V kategorijo pozitivnih stranskih oseb poleg Kompanjonov, Tijane in Bena sodita še Linova starša ter babica in dedek, ki mu s pametnimi nasveti in uporabnimi pripomočki vedno priskočita na pomoč. V kategorijo negativnih stranskih oseb pa sodijo odrasle osebe, ki se želijo v obeh povestih polastiti zaklada, vendar jim Lin to prepreči. V *Jastrebovem letu* Lin razkrinka skupino treh kriminalcev, ki so ukradli dragulje v muzeju ter jim prepreči krajo zaščitenih jastrebov. V povesti *Polnočna zajeda*, ki je nekakšno smiselno nadaljevanje *Jastrebovega leta*, Lin prav tako prepreči krajo gusarskega zaklada v obmorskem mestecu Pernat. Značilnost negativnih stranskih likov v povestih Žige Gombača je, da kriminalci nastopajo pod pretvezo znanstvenikov, vendar jih venomer premaga iznajdljivi otrok. Kot nesporna avtoriteta na strani pozitivnih stranskih oseb se v povestih pojavlja inšpektor Flancatti, kar pomeni, da policija zavzema zelo pozitivno vlogo, vezano na pomoč ljudem.⁷⁸

V povestih Žige Gombača so v ospredju pogumni, iznajdljivi in radovedni osnovnošolci, besedilo Irene Velikonja *Leto v znamenju polža* pa se že približuje mladinskemu romanu, saj se umika v posameznikovo intimno oz. zasebno sfero, kajti v ospredju dela je srednješolec Mark, ki nikakor ni junak, ki bi izkazoval svoj pogum. Zaradi vpliva slabe družbe začne kaditi in posegati po alkoholnih pijačah, kar pripelje do tega, da ne izdela razreda. Najstnik se po selitvi zapira vase, svoj smisel pa na koncu ob pomoči prijateljev najde v umetnosti in ljubezni, saj se zaljubi v sošolko. Vloga stranskih oseb pripada sošolcem, ki ga sprva ne sprejmejo medse, kasneje pa mu pomagajo. Poleg njih ima veliko vlogo Markova mati, ki je samohranilka in umetnica, ki želi sina obvarovati pred slabo družbo.⁷⁹

c) Povesti s kolektivnim literarnim likom:

V sodobni slovenski mladinski povesti se pogosto pojavlja kolektivni literarni lik, in sicer gre za skupino vrstnikov v ospredju povesti, ki v besedilu enakovredno nastopajo. Pogosto

⁷⁸ V mladinskih romanih Nike Maj so policija in druge institucije prikazane v zelo negativni vlogi, saj trpinčene otroke kaznujejo, namesto da bi jim pomagali, kar kaže povsem drugačno stališče mladinskega romana do avtoritet.

⁷⁹ Skupna točka literarnih del *Angie* in *Leto v znamenju polža* je mati samohranilka, ki se preživlja z igralsvom, vendar je med njima temeljna razlika, saj Markova mati v skrbi za sina stori vse, kar je v njeni moči, da bi ga obvarovala in mu omogočila varno prihodnost, medtem ko mora Angie skrbeti za mamine zapuščene ljubimce, saj je njena mati nedorasla ženska, ki še vedno upa, da se bo njen mož vrnil, zato je nezmožna skrbeti zase in duševno bolno hčerko.

gre za družbo prijateljev, kjer eden izmed njih prevzame vodilno vlogo v družbi. Kolektivni literarni lik je prisoten v povestih *Klub besnih punc*, kjer skupina osnovnošolk ustanovi klub, v katerega fantje ne smejo vstopiti, *Piflar*, kjer družčina fantičev vohuni za Piflarjem, ki ga nihče ne mara, saj je v zadnjem razredu osnovne šole drugim učencem prodajal domače naloge, najbolj izrazit pa je kolektivni literarni lik v povesti *Geniji brez hlač*, ki odstopa od ostalih povesti predvsem glede starosti glavnih književnih oseb, saj gre za srednješolce, ki skupaj ustvarjajo šolski časopis. Medtem ko v *Klubu besnih punc* družčina razpade zaradi stalnih trenj med dekleti, katerih vzrok so fantje, 'geniji' držijo skupaj tudi v najtežjih trenutkih in si med seboj pomagajo, zato se pogumno zoperstavijo avtoritetam v korist prijatelja. Pomagati prijatelju je njihova največja vrednota in vrlina, saj s prijatelji delijo dobre in slabe strani odraščanja.⁸⁰

Kljub temu da v delu *Vrtnar na jezeru* nastopa skupina vrstnikov, ne gre za kolektiven literarni lik, saj je glavna književna oseba Adam, ostali prijatelji nastopajo zgolj v vlogi stranskih oseb. Adam je kljub dejstvu, da počasi že končuje osnovno šolo, še vedno precej naiven in ima otroški pogled na svet. Iz dolgčasa si izmišlja nove dogodivščine, ki se jih loteva s prijatelji. Poleg prijateljstva je v družbi prisotno stalno rivalstvo in tekmovalnost, prijatelji si ne stojijo ob strani na požrtvovalen način, kot je to značilno za povesti *Geniji brez hlač*, *Jastrebov let* in *Polnočna zajeda*, ampak so njihovi odnosi precej površni.

6.2.3 Mladinska realistična kratka pripovedna proza (2007–2009)

Mladinsko kratko prozo delimo na dve veliki skupini, realistično oz. resničnostno ter iracionalno oz. neresničnostno. V okviru resničnostne se najpogosteje pojavlja kratka realistična zgodba s tremi najpogostejšimi žanri, manj pogosto spominsko ter pogostejšima doživljajsko in kriminalno kratko zgodbo. (Haramija 2004: 59–68.)

Med 2007 in 2009 je izšlo nekaj zbirk kratke realistične pripovedne proze, ki je starostno namenjena predvsem učencem v začetnih razredih osnovne šole (8./9. do 11./12. let).

V kategorijo doživljajske zgodbe se uvrščajo:

⁸⁰ V povesti *Usoda.si* nastopajo v vlogah glavnih književnih oseb srednješolke in srednješolci, vsaki osebi pripada eno poglavje.

- Tomo Kočar: *Spet lumpi iz 3. a*
- Tomo Kočar: *Lumpi iz 3. a in lumpi iz 3. b*
- Tomo Kočar: *Lumpi iz 3. a so romantični*
- Majda Koren: *Mici iz 2. a*
- Vitan Mal: *Dvojčka*
- Matjaž Pikalo: *Genija*
- Polona Škrinjar: *Zorenje divjih drnosljev*

V kategorijo kriminalne zgodbe se izmed analiziranih besedil uvršča delo Tatjane Kokalj *Detektivka Zofija*, medtem ko izdajanje zbirk spominskih kratkih zgodb v sodobnem času zelo upada. Zbirka Polone Škrinjar sicer vsebuje avtobiografske prvine, vendar gre za doživljajsko kratko zgodbo s posredno izraženimi avtobiografskimi prvini, zato je ne moremo uvrstiti v spominsko kratko prozo.

6.2.3.1 Zgodbene stalnice mladinske realistične kratke pripovedne proze (2007–2009)

Zbirke doživljajske kratke zgodbe prinašajo niz dogodivščin otrok, ki so vezane na čas, ki ga preživljajo v šoli oz. na počitnicah, ki jih otroci preživljajo na morju. Skupni imenovalec so humorne dogodivščine in otroška igra, ki pogosto preraste v rivalstvo med vrstniki, ki prijateljstva ponavadi ne razdre.

Kočarjevi 'lumpi' so navihani tretješolci, ki 'sovražijo' vrstnike iz sosednjega razreda in z njimi nenehno tekmujejo, hkrati pa jih počasi že začenjajo mučiti prva ljubezenska čustva, ki se prebudijo na počitnicah. Njihov šolski vsakdan je zanimiv in razgiban, rivalstvo z vrstniki pa deluje komično in humorno. Zbirka Matjaža Pikala *Genija* se prav tako giblje okoli vsakdanjih dogodivščin bratca Gena in sestrice Nije, ki obiskujeta osnovno šolo oz. vrtec, s prijatelji se lotevata številnih dogodivščin, ki jim popestrijo dan, hkrati pa se vsak dan naučita nekaj novega.

V zbirki *Mici iz 2. a* spremljamo šolske dogodivščine drugošolke Mici, ki ni navadna učenka, pač pa gre za malo pošast, ki se obnaša povsem človeško, saj govori, bere, piše, računa in je nadpovprečno inteligentna. Vrstniki jo sprejemajo kot eno izmed njih, zato lahko govorimo, da ima povsem človeške lastnosti, medtem ko je motivacija dela povsem verjetna in realistična. Zaradi Micijine podobnosti z živalmi (dlaka, rep) bi zbirko lahko uvrstili v

kategorijo živalske zgodbe. Mici živi s Šimnom in njegovo mamo, nekega dne pa se odloči, da je čas, da gre v šolo. Prvi razred preskoči in pristane v drugem razredu pri učiteljici Minki, kjer se Mici sooča z različnimi dogodivščinami, ki so bolj ali manj prijetne (npr. izlet na morje, smrt starša, kraja, strah), vendar se vse zgodbe rešijo pozitivno in z veliko mero optimizma.

Za razliko od 'lumpov' in Mici glavna literarna lika v delu *Dvojčka* še ne obiskujeta šole, saj sta še v vrtcu. Dvojčka hitro odraščata, njune dogodivščine pa so vezane na igre z besedami (ustvarjanje novih besed in jezika, ki ga razumeta samo brata) ter družinske izlete s kolesom.⁸¹

Za razliko od ostalih analiziranih zbirk doživljajske kratke zgodbe, kjer je dogajanje praviloma umeščeno v mestno (šolsko) okolje, je dogajanje v zbirki *Zorenje divjih drnosljev* umeščeno na podeželje, kjer deček Filip s prijateljem Rajcem uganja številne norčije in se zaljubi v deklico Loni, ki mu kasneje stre srce. Odraščanje na podeželju se močno razlikuje od mestnega, saj imajo otroci poleg igre tudi obveznosti na kmetiji. V zbirki je podeželje s svojimi prebivalci, ki ohranjajo spoštovanje do sočloveka, izrazito idealizirano, medtem ko mesto s svojimi prebivalci predstavlja negativni pol.

Zbirka Tatjane Kokalj *Detektivka Zofija* vsebuje niz skrivnosti, ki jih raziskuje šolarica Zofija. Zofija razreši vsako skrivnost, saj se 'zločinu' popolnoma posveti in razišče ozadje, kar jo vedno vodi do pravilne rešitve. Dogodivščine so polne humorja in zabave, Zofiji pa kot vsakemu dobremu detektivu pri reševanju problemov pomaga zvesti pomočnik (sošolec), ki še ne dosega genialnosti detektiva in se od njega uči.

6.2.3.2 Značilna tematika mladinske realistične kratke pripovedne proze (2007–2009)

1. Glede na to, da je dogajanje v zbirkah kratkih zgodb, ki so izšle med 2007 in 2009, večinoma umeščeno v šolski prostor, prevladujejo predvsem odnosi med vrstniki. Vloga družine je poudarjena v delu Vitana Mala *Dvojčka*, kjer starša skrbita za varnost svojih otrok. Družina je varno zavetje, kjer se otroka udobno počutita. V zbirki Polone Škrinjar

⁸¹ Omenjeno delo Vitana Mala ima z istoimenskim delom Iztoka Vrhovca skupen zgolj motiv dvojčkov, ki nastopata v glavnih vlogah, saj sta dvojčka v Vrhovčevem delu najstnika v srednji šoli, ki sta si navzven podobna, vendar se značajske močno razlikujeta. Tim je pošten, Tin pa brez slabe vesti kuje številne spletke, s katerimi nagaja svojemu bratu.

Zorenje divjih drnosljev je Filipova mati stroga, vendar družina ohranja določene vrednote, ki temeljijo na spoštovanju družinskih članov in drugih ljudi.

2. Poleg družinskih odnosov je v ospredju zbirk kratke proze prijateljstvo in rivalstvo med vrstniki. Filip, glavna literarna oseba v delu *Zorenje divjih drnosljev*, se s prijateljem in sosedom Rajcem zaplete v številne dogodivščine, med njima se pojavi celo rahla sled ljubosumja, saj Filip misli, da mu je Rajc zapeljal njegovo simpatijo Loni, vendar pozabi, da ima deklica sestro dvojčico, ki jo je Filip zamenjal za Loni. Prijateljstvo in rivalstvo med vrstniki je prisotno tudi v zbirkah Toma Kočarja, kjer tretješolci nenehno tekmujejo med seboj in se dokazujejo pred vrstniki. Pošast Mici, ki obiskuje drugi razred, ima veliko prijateljev na šoli, živi pa pri svojem najboljšem prijatelju Šimnu, ki se obnaša kot njen starejši brat, saj hodi po Mici v šolo, ji svetuje in pomaga. Celotna detektivka Zofija ima svojega zvestega pomočnika, in sicer sošolca, ki ji včasih pomaga pri reševanju zločinov.

3. Tabujske teme so v omenjenih zbirkah redke, se pa pojavljajo. V zbirki *Mici iz 2. a* se učenci srečajo s problemom kraje, saj jim sošolka jemlje stvari, ki jih ne more imeti, hkrati pa tudi s smrtjo bližnjega, saj sošolki umre oče. Delo *Detektivka Zofija* se usmerja na manjše prekrške, ki se dogajajo v šoli, kot je npr. kraja redovalnice z namenom, da bi učenec popravil ocene, popraskan učiteljev avto. Zofija vse skrivnosti reši hitro in iznajdljivo, saj se vsakega primera loti hitro in predano. Matjaž Pikalo v zbirki *Genija* na humoren način odpre problem dostopnosti pornografije na internetu, saj osnovnošolec Gen med brskanjem po internetu nevede naleti na strani s pornografsko vsebino, vendar sploh ne razume, kaj naj bi slike pomenile.

V omenjenih zbirkah, ki so namenjene predvsem otrokom v začetnih razredih osnovne šole, gre predvsem za humorne dogodivščine, ki so vezane na odraščanje otrok, med katerimi se spletajo prijateljstva, začenjajo rivalstva ter prva ljubezenska čustva in simpatije.

6.2.3.3 Literarna oseba v mladinski realistični kratki pripovedni prozi (2007–2009)

V analiziranih zbirkah kratke proze se v treh primerih v vlogi glavne književne vloge pojavi deček, medtem ko se deklica pojavi dvakrat.⁸²

⁸² V zbirki *Mici iz 2. a* v glavni vlogi nastopa mala pošast, ki je ženskega spola in se obnaša kot človeška deklica, zato bi jo lahko prištevali v kategorijo del z deklico v vlogi glavne književne osebe.

1. V zbirkah Toma Kočarja nastopa kolektivni literarni lik, in sicer skupina sošolcev.⁸³ Dečki se lotevajo različnih dogodivščin, ki se pogosto humorno zaključijo.

2. V zbirkah *Zorenje divjih drnosljev*, *Dvojčka* in *Genija* imamo fantovski glavni literarni lik. V delu Polone Škrinjar deček Filip odrašča na podeželju, kjer skupaj z najboljšim prijateljem Rajcem uganjata norčije. Poleg Rajca se druži s sosedovo Loni, v katero je skrivaj zaljubljen. Loni kasneje pokaže negativno značajsko lastnost, saj Filipa noče več poznati, kar mu stre srce. Poleg Rajca in Loni so pomembni člani ožje Filipove družine, saj njihovi običaji in odnosi temeljijo na medsebojnem spoštovanju, čeprav niso premožni, medtem ko so sorodniki iz mesta prevzetni in gosposki.⁸⁴ V zbirki *Dvojčka* sta glavni književni osebi predšolska otroka v varnem zavetju družine, ki pa ju ne more obvarovati pred vsemi nesrečami (npr. padec s kolesom), medtem ko sta v zbirki *Genija* glavni književni osebi Gen in Nija, gre za bratca in sestrico, ki sta kljub neprestanim preprirom zelo med seboj zelo povezana. Družita se s prijatelji iz vrtca in šole, sta radovedna, kar gre mami in očetu pogosto na živce.⁸⁵ Poleg staršev in vrstnikov se v povesti pojavljata tudi učitelj podaljšanega bivanja na Genovi šoli ter vzgojiteljica v Nijinem vrtcu, ki zelo poudarjata duhovnost in zdravo življenje. V zbirki *Genija* sta tako prisotna deček in deklica kot glavni književni osebi, hkrati pa se izmenjujeta celo kot pripovedovalca, saj nekaj časa pripoveduje Nija s svojega zornega kota, nato jo zamenja Gen.⁸⁶

3. Poleg zbirke *Genija* je deklški literarni lik prisoten v delu Tatjane Kokalj *Detektivka Zofija*, kjer osnovnošolka Zofija rešuje manjše konflikte, ki se zgodijo na šoli. Zofija je radovedna in natančna, primerov pa se loti takoj in z veliko vnemo. Glavna književna oseba zbirke *Mici iz 2. a* je sicer pošast Mici, ki pa se obnaša kot majhna deklica, saj se rada igra, je navihana, hodi v šolo in se tudi prepira.

⁸³ Pri kolektivnem literarnem liku zelo pogosto v družini prevladuje en spol, npr. v *Klubu besnih punc* so to dekleta, medtem ko v zbirkah Toma Kočarja nastopajo dečki. Mešana skupina deklet in fantov enakovredno nastopa v povesti *Geniji brez hlač*. Skupni imenovalec kolektivnih literarnih likov so dogodivščin prijateljev, med katerimi se lahko razvije tudi rivalstvo.

⁸⁴ Podeželje se kot dogajalni prostor, kljub skoncentriranosti mladinske realistične literature na mestnega otroka, pojavlja v nekaterih povestih in mladinskih romanih, najbolj očitno ravno v zbirki *Zorenje divjih drnosljev*, kjer celotno dogajanje poteka v vaškem okolju. V delu *Vrtnar na jezeru* se Adam z družino preseli iz mesta na podeželje, kar zanj pomeni veliko spremembo. Poleg Adama se tudi Bor v romanu *Gozdar* preseli iz mesta k rejniški družini na podeželje, kar ga navdaja s strahom, medtem ko se Maj po selitvi s podeželja v mestu nikakor ne znajde.

⁸⁵ Družina je v obeh povestih varno zatočišče, kamor se otrok lahko zateče, kadar se znajde v težavah. Odnosi med osebami so harmonični, ni konflikta med mlajšo in starejšo generacijo.

⁸⁶ Pravi imeni sta Genadij in Melanija.

V primeru kratke proze ni večje razlike med dekliskimi in deškimi glavnimi književnimi osebami, saj so navihane in radovedne, družijo se s prijatelji in vrstniki, v primeru kolektivnega literarnega lika pa pogosto pride do rivalstva med vrstniki. Odnosi z družino so harmonični in nekonfliktni.

7. Sklep

V diplomski nalogi sem poskušala s primerjavo 40 sodobnih slovenskih mladinskih realističnih pripovednih besedil, ki so izšla med 2007 in 2009, ugotoviti skupne točke sodobne slovenske realistične pripovedne proze. Glede na vrstno delitev sem literarna besedila obravnavala ločeno po skupinah, in sicer s pomočjo primerjalne analize na ravni zgodbe, tematike in književnih oseb. Po predvidevanjih sem ugotovila številne podobnosti med besedili znotraj posameznih skupin, v določenih primerih celo med besedili različnih vrst.

V kategoriji sodobnega slovenskega mladinskega realističnega romana prevladuje socialno-psihološki roman, ki prinaša intimne zgodbe mladostnikov, ki se spopadajo s problemi odraščanja. Sodobni slovenski mladinski realistični roman pogosto prikazuje in obravnava temne strani življenja mladostnikov, kljub temu pa se večina romanov konča optimistično, saj je tragičen konec prisoten zgolj v posameznih primerih, npr. v romanih *Od RTM do WTF* in *Jutri bom umrl*. Prevladujoča tematika sodobnega slovenskega mladinskega realističnega romana je vezana na težave odraščanja, v večini primerov prevladujejo konfliktni družinski odnosi, vezani na odtujenost starejše in mlajše generacije, ločitev staršev, odhod starša v tujino ter navidez harmoničen odnos med starši in mladostniki, ki se kasneje izkaže za svoje popolno nasprotje. Poleg napetih družinskih odnosov se pogosto pojavljata ljubezen in prijateljstvo, saj mladostnik pogosto zaradi ljubezni zapostavi prijatelje, kar vodi v osamitev in novo stopnjo spoznanja. Prijateljstvo v večini primerov sicer ostaja temeljna vrednota, skrajno točko pa doseže v prijateljstvu med človekom in živaljo, ko mladostnik zaradi velike stiske in nezaupanja do ljudi sklene pristno prijateljstvo z drugim živim bitjem. Mladinski roman je primerna vrsta za obravnavo tabujskih tem. V sodobnem slovenskem mladinskem realističnem romanu se tako pojavljajo številne tabujske teme, npr. spolnost in spolne zlorabe, homoseksualnost, AIDS, narkomanija, alkoholizem, rejništvo, vzgojni zavodi in popravni domovi, prestopništvo, nasilje, invalidnost, slepota, psihične bolezni, brezdomstvo, samomor in smrt ter vprašanje boga. Posamezen roman pogosto obravnava več tabujskih tem hkrati, precej pogosto se pojavljajo fizično nasilje, droge in alkohol, homoseksualnost, AIDS in psihične bolezni. Ob primerjavi s tematiko mladinske povesti lahko ugotovimo, da se tabujske teme v povestih pojavljajo manj pogosto, kar pa ne pomeni, da se sploh ne pojavljajo. Predvsem povest Janje Vidmar: *99 balonov* izpostavi problem psiholoških motenj pri otroku, kar je posledica odhoda enega od staršev. Povest izkazuje veliko podobnosti z romanom *Angie*, kjer je glavna književna oseba psihično bolna najstnica Angie. Tabujska tematika se v

ostalnih povestih pojavlja predvsem v zametkih, vendar tabujske teme že nakazujejo velik prehod iz realistične književnosti za mladostnike v realistično književnost za otroke. Glavna književna oseba v sodobnem slovenskem mladinskem realističnem romanu so najstniki oz. srednješolci v mestnem okolju, ki se spopadajo s težavami odraščanja. Poseben odstop pomenijo romani Nike Maj, kjer je glavna književna oseba ponavadi osnovnošolec, v vlogah stranskih oseb pa nastopajo odrasli, ki so prikazani izrazito negativno, saj dečka neprestano trpinčijo, z izjemo ene močne odrasle stranske osebe, ki želi dečku pomagati. V realističnih romanih v vlogah stranskih oseb ponavadi nastopajo starši in vrstniki. Glavna književna oseba romana ni nadpovprečno pameten in sposoben junak, ampak mladostnik, ki je pogosto nasilno potisnjen v svet odraslih, v katerem se ne znajde najbolje. Dejanja mladostnikov so pogosto moralno sporna, v neznanih situacijah so ranljivi in nemočni. Najhujši udarec za mladostnika v mladinskem realističnem romanu pomeni ugotovitev, da so zmotljivi in ranljivi tudi njihovi starši, kar ruši nesporno avtoriteto, ki so jo kot otroci videli v njih, zato izgine še zadnja najstnikova opora in je prepuščen sam sebi.

Sodobna slovenska mladinska povest je zelo raznolika, saj je razpon besedil zelo obsežen, od preprostih struktur do besedil, ki se zelo približajo formi mladinskega romana. V povestih, ki so namenjene bralcem v začetnih razredih osnovne šole poleg vsakdanjih dogodivščin prevladujejo napete zgodbe s primesmi grozljive, kriminalne ali pustolovske zgodbe. Napeta zgodba z elementi pustolovščine, kriminalke in grozljivke je značilna predvsem za robinzonsko dobo bralnega razvoja, ki traja od približno 9. do približno 13. leta starosti. V vlogi glavne književne osebe v napetih zgodbah prevladuje deček, medtem ko dekleška glavna književna oseba prevladuje v bolj statičnih in intimnih zgodbah, kjer se osnovnošolka pogosto prepira s prijateljicami ter išče ljubezen svojega življenja, vendar je na koncu praviloma razočarana. V sfero intimnega notranjega doživljanja otroka oz. najstnika počasi posegata povesti *99 balonov* in *Leto v znamenju polža*, ki se tako približujeta kategoriji mladinskega romana. Kljub temu so za razliko od mladinskega romana v mladinski povesti prisotne predvsem humorne plati odraščanja, ki segajo od zanimivih dogodivščin s prijatelji do hitrega prebolevanja ljubezenskega razočaranja. V povestih prevladujejo praviloma harmonični družinski odnosi, ki se poslabšajo s pojavom pubertete. Odnosi z vrstniki so prijateljski, pogosto se pojavi rivalstvo, ki je ponavadi vezano na borbo za vodilno mesto v družbi ali ljubosumje zaradi zagledanosti v isto osebo. Pojavljajo se prva ljubezenska čustva in simpatije, ki ponavadi ostanejo zgolj na platonski ravni. V sodobni mladinski povesti je prisotna tudi socialna tematika, saj se avtorji pogosto ukvarjajo s problemom revščine. V

povesti hkrati vdirajo tabujske teme, ki se večinoma kažejo zgolj v zametkih. Tako se v sodobni slovenski mladinski povesti pojavljajo učni problemi, bolezni, zasvojenosti, kajenje, fizično nasilje, mučenje živali, kriminal, preprodaja drog, pedofilija in spolno nadlegovanje, homoseksualnost, vprašanje religije, politika in vedenjske motnje. Glavne književne osebe mladinske povesti so ponavadi osnovnošolci, ki v dogodivščinah dokazujejo svoj pogum, ohranjajo optimizem in si stojijo ob strani, ko se znajdejo v težavah. V življenju jih pogosto vodita močna radovednost in čut za pravičnost, zato se močno razlikujejo od izgubljenih najstnikov v mladinskem romanu. Poleg dečkov in deklic v vlogi glavne književne osebe pogosto nastopa kolektivni literarni lik, saj je v ospredje zgodbe postavljena skupina vrstnikov, ki se zapletajo v številne humorne dogodivščine. Vloga stranskih oseb v mladinski povesti pripada staršem, starim staršem in vrstnikom, ki večinoma nastopajo v pozitivnih vlogah. Izrazita delitev stranskih oseb na dobre in slabe, je prisotna v povestih Žige Gombača *Jastrebov let* in *Polnočna zajeda*, kjer starši, stari starši in vrstniki nesebično pomagajo glavni književni osebi, ki razkrinka nevarno kriminalno združbo. Izrazito negativen pol predstavljajo nevarni kriminalci, ki se želijo okoristiti na tuj račun, vendar jih premaga iznajdljivi osnovnošolec.

V zbirkah sodobne mladinske kratke pripovedne proze prevladuje doživljajska zgodba, ki prinaša dogodivščine otrok v šoli ali na počitnicah. Zbirka Polone Škrinjar je hkrati obogatena z avtobiografskimi prvinami, vendar ne sodi v žanr spominske zgodbe, saj gre za dogodivščine dečka Filipa na podeželju, kar zbirko uvršča v kategorijo doživljajske zgodbe. V kategorijo kriminalne zgodbe se uvršča delo *Detektivka Zofija* s konkretno izraženimi detektivskimi elementi. Tematika zbirk je vezana na odraščanje otrok ter male skrivnosti, ki se pogosto hitro razrešijo. V zbirkah prevladujejo harmonični družinski odnosi in prijateljstvo z vrstniki, med katerimi se zaradi ljubosumja včasih razvije rivalstvo. Tabujske teme so redke, povsem nov problem pa odpira Matjaž Pikalo v zbirki *Genija*, in sicer dostopnosti pornografije na internetu in v vsakdanjem življenju ter otrokovo doživljanje tega. V zbirkah se pogosto pojavlja kolektivni literarni lik, najbolj izrazito v delih Toma Kočarja.

Skupni imenovalec sodobnih slovenskih mladinskih realističnih pripovednih besedil je na tematski ravni odraščanje otrok in mladostnikov, ki se spopadajo z različnimi težavami. Družinski odnosi so v zbirkah kratke proze, ki so namenjene predvsem otrokom v začetnih razredih osnovne šole, še vedno harmonični, kar velja tudi za sodobno slovensko mladinsko povest, kjer se v posameznih primerih že začne nakazovati razkol med mlajšo in starejšo

generacijo, ki skrajno točko doseže v sodobnih slovenskih mladinskih realističnih romanih, saj se praviloma vsi ukvarjajo s problemom razdora med generacijama. Z večanjem pričakovane starosti bralca tako postajata zgodba in tematika vse bolj kompleksni, hkrati pa se večja kompleksnost čustvovanja in notranjega doživljanja okolice glavne književne osebe.

Ob pisanju diplomskega dela se je tema diplomske naloge izkazala za zelo obsežno, zato sem se bila prisiljena omejiti zgolj na študije slovenskih teoretikov mladinske književnosti. V konkretni analizi besedil sem se odločila za najnovejša dela, ki so izšla med 2007 in 2009, vendar je bila potrebna ponovna selekcija literarnih besedil glede na kvaliteto. Težave so se pojavile zgolj v posameznih primerih umeščanja besedil v kategorijo mladinskega romana oz. mladinske povesti, ki sem jih s pomočjo teoretičnih določil razrešila, čeprav so se definicije mladinskega romana in mladinske povesti v določenih primerih izkazale za premalo natančne in slabo uporabne.

8. Viri

- Žiga Gombač. *Jastrebov let*. Ljubljana: Mladika, 2008.
- Žiga Gombač. *Polnočna zajeda*. Ljubljana: Mladika, 2009.
- Gregor Hrovatin. *Nadaljevanje ali zgodba o ljubezni, ki je preživela maturantski izlet*. Ljubljana: Ved, 2007.
- Asja Hrvatin. *Od RTM do WTF*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.
- Varja Kališnik. *Živa Groza*. Ljubljana: Skrivnosti, 2009.
- Špela Kaplja. *Onja*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 2009.
- Igor Karlovšek. *Mojca*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007.
- Aksinja Kermauner. *Orionov meč*. Dob pri Domžalah: Miš, 2008.
- Tomo Kočar. *Spet lumpi iz 3. a*. Ljubljana: Zavod Tolovaj, 2008.
- Tomo Kočar. *Lumpi iz 3. a in lumpi iz 3. b*. Ljubljana: Zavod Tolovaj, 2009.
- Tomo Kočar. *Lumpi iz 3. a so romantični*. Ljubljana: Zavod Tolovaj, 2009.
- Neli Kodrič Filipič. *Kaj ima ljubezen s tem*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.
- Tatjana Kokalj. *Ukradena redovalnica*. Ljubljana: Genija, 2007.
- Tatjana Kokalj. *Detektivka Zofija*. Ljubljana: Založba Mladika, 2009.
- Majda Koren. *Julija je zaljubljena LOL*. Ljubljana: Karantanija, 2008.
- Majda Koren. *Mici iz 2. a*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.
- Nika Maj. *Gozdar*. Ljubljana: VED, 2008.
- Nika Maj. *Iskanje izgubljenega fanta*. Ljubljana: Sanje, 2009.
- Nika Maj. *Skrivnost za zaprtimi vrati*. Ljubljana: VED, 2009.
- Vitan Mal. *Žardna na taborjenju*. Ljubljana: Karantanija, 2007.
- Vitan Mal. *Dvojčka*. Ljubljana: Karantanija, 2008.
- Desa Muck. *Anica in skrivnostna maska*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007.
- Nejka Omahen. *Spremembe, spremembe*. Ljubljana: DZS, 2007.
- Nejka Omahen. *Temno sonce*. Ljubljana: DZS, 2009.
- Matjaž Pikalo. *Vrtnar na jezeru*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007.
- Matjaž Pikalo. *Genija*. Ljubljana: Prešernova družba, 2009.
- Slavko Pregl. *Geniji brez hlač*. Radovljica: Didakta, 2009.
- Jože Rode. *Piflar*. Ljubljana: Genija, 2008.
- Mojca Rudolf. *Usoda. si*. Ljubljana, Genija, 2007.

- Ivan Sivec. *Jutri bom umrl: izpoved ljubljanskega frajerja*. Kamnik: Ico, 2007.
- Ivan Sivec. *Bomba na šoli*. Ljubljana: Karantanija, 2008.
- Polona Škrinjar. *Zorenje divjih drnosljev*. Ljubljana: Prešernova družba, 2007.
- Irena Velikonja. *Leto v znamenju polža*. Ljubljana: DZS, 2008.
- Janja Vidmar. *Angie*. Novo mesto: Goga, 2007.
- Janja Vidmar. *Matica je strah*. Ljubljana: Karantanija, 2007.
- Janja Vidmar. *Klub besnih punc*. Ljubljana: Založba Mladika, 2008.
- Janja Vidmar. *Pink*. Radovljica: Didakta, 2008.
- Janja Vidmar. *Matic in Blažka*. Ljubljana: Karantanija, 2009.
- Janja Vidmar. *Šuterji*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009.
- Janja Vidmar. *99 balonov*. Ljubljana: Mladika, 2009.
- Dim Zupan. *Hektor in mala šola*. Ljubljana: Mladika, 2007.
- Dim Zupan. *Hektor in velika avantura*. Ljubljana: Mladika, 2009.
- Dim Zupan. *Hektor in male ljubezni*. Ljubljana: Mladika, 2009.

9. Literatura

- Ana Duša. Nekje je treba začeti. Janja Vidmar. *Angie*. Novo mesto, Goga, 2007. 233–236.
- Dragica Haramija. Tipologija slovenske mladinske realistične avanturistične proze. *JiS* 45/4 (februar 1999/2000), 133–141.
- Dragica Haramija. Žanri slovenskega mladinskega realističnega romana. *Slovenski roman*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 2003. 171–180.
- Dragica Haramija. Slovenska mladinska realistična kratka pripovedna proza po letu 1950. *Slovenska kratka pripovedna proza*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2004. 59–70.
- Dragica Haramija. Ivan Sivec. *Faktor X*. Kamnik: ICO, 2005. 159–162.
- Dragica Haramija. Sodobna slovenska mladinska proza. *Preseganje meje* (Slovenski slavistični kongres). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2006. 281–294.
- Dragica Haramija. Janja Vidmar. *Pink*. Radovljica: Didakta, 2008. 138.
- Dragica Haramija. *Sedem pisav*. Maribor: Pedagoška fakulteta, 2009. 76–175.

- Zoltan Jan. Lik mladostnika v nekaterih novejših slovenskih romanih. *Metode in zvrsti: slovenski roman*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2003. 181–190.
- Matjaž Kmecl. *Mala literarna teorija*. Ljubljana: DDU Univerzum, 1983. 161, 211, 225.
- Marjana Kobe. Trije modeli realistične proze v sodobni slovenski mladinski književnosti. *JiS XXXII/4* (januar 1986/87), 89–97.
- Marjana Kobe. *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987. 165–179.
- Metka Kordigel. *Mladinska literatura, otroci in učitelji, komunikacijski model poučevanja mladinske književnosti*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1993/1994. 70–92.
- Metka Kordigel Aberšek. Komunikacijski model književne vzgoje: poskus strukturiranosti recepcijske sposobnosti. *JiS 44/5* (1998/99), 151–162.
- Janko Kos. *Književnost: učbenik literarne zgodovine in teorije*. Maribor: Obzorja, 1991. 414.
- Boža Krakar Vogel. *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS, 2004. 27.
- Darja Lavrenčič Vrabec. Bolečina odraščanja: droge, seks in ... *Otrok in knjiga 28/52* (2001), 40–51.
- Darja Lavrenčič Vrabec. Med tabuji in fantastiko. *Otrok in knjiga 28/52* (2001), 95/96.
- Igor Saksida. *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor: Obzorja, 1994. 42/43, 45/46.
- Igor Saksida. Mladinska književnost. *Slovenska književnost 3*. Ljubljana: DZS, 2001. 405–467.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 1. zvezek. Ljubljana: DZS, 1980. 170.
- Alojzija Zupan Sosič. *Robovi mreže, robovi jaza*. Maribor: Litera, 2006. 13–59.

Izjava

Spodaj podpisana, Nina Engelman, izjavljam, da je diplomska naloga moje izvirno avtorsko delo.